

ВИХОВАТЕЛЮ

ДНЗ

Дошкільний
навчальний заклад

Е. В. Фоменко

Формування *національної* самосвідомості

Відповідно до програми «Я у світі»

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

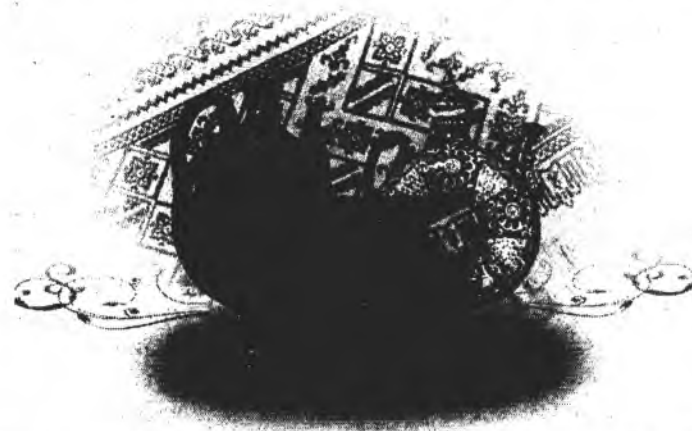
ОСНОВА

ВИХОВАТЕЛЮ

ДНЗ

Е. В. Фоменко

Формування національної самосвідомості

Харків
Видавнича група «Основа»
2009

УДК 373.2
ББК 74.102
Ф76

Серія «ДНЗ. Вихователю»

Фоменко Е. В.

Ф76 Формування національної самосвідомості дітей.— Х. : Вид. група «Основа», 2009.— 121, [7] с. : іл.— (Серія «ДНЗ. Вихователю»)

ISBN 978-611-00-0277-6.

Посібник містить матеріали, що розкривають актуальність та педагогічне значення проблеми формування національного типу особистості; методичні поради щодо ознайомлення з українським народним мистецтвом; орієнтовне перспективне планування занять; дидактичний матеріал тощо.

Ці інформативно-методичні матеріали стануть у пригоді вихователям дошкільних навчальних закладів, студентам педагогічних навчальних закладів.

УДК 373.2
ББК 74.102

ЗМІСТ

Передмова	4
Актуальність проблеми формування національного типу особистості через залучення дітей до джерел народного мистецтва	6
Нормативно-правові документи, що розкривають завдання відродження національної культури та формування національного типу особистості.....	10
Розвиток народної педагогіки та формування завдань виховання дітей через залучення до джерел народного мистецтва	13
Історія виникнення українського народного декоративно-прикладного мистецтва.....	15
Розвиток творчої активності дітей під час ознайомлення з українським народним мистецтвом	17
Орієнтовні конспекти занять	66
Додатковий матеріал	107
Словник народознавчих термінів.....	120
Література	122

ISBN 978-611-00-0277-6

© Фоменко Е. В., 2009
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2009

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РОЗКРИВАЮТЬ ЗАВДАННЯ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ

За умов незалежної України з'явилися великі можливості для розвитку педагогічної науки і практики. Початок періоду національного відродження ознаменувався значними успіхами у розвитку педагогічної думки, системи освіти і виховання. У важливому документі «Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття")» було накреслено основні стратегічні завдання розвитку національної системи освіти і виховання, обґрунтовано шляхи їх реалізації. Розділ програми «Національне виховання» засвідчив, що тогочасне Міністерство освіти України брало курс на творче відродження вітчизняних культурно-історичних виховних традицій.

Початок третього тисячоліття наша педагогіка зустріла глибокою кризою, що була спричинена, звісно, не лише економічними факторами. У нашому суспільстві продовжує тривати несприятлива для розвитку педагогічної теорії та практики суспільно-політична ситуація, що багато в чому прямо і опосередковано визначає низький рівень виховання молодих поколінь.

Тому «Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття")» обґрунтовувала основні напрямки розвитку національної системи освіти, утверджувала ефективні шляхи виховання патріотів, громадян незалежної України. Однак, у наступні роки через суспільно-політичні зміни поступово змінювалися і напрями розвитку педагогічної теорії та практики. Творче відродження і розвиток моральних, духовних традицій українського народу здатні значною мірою підвищити моральний розвиток дітей і молоді.

Якщо у дошкільні та початкових класах педагоги систематично і послідовно не розв'язують завдань патріотичного виховання дітей, то у середніх і старших класах важко, а то й узагалі неможливо надолужити прогалини. Учні, в яких з раннього віку не виховані

почуття любові до рідного краю і природи, пошани до історичного минулого, захоплення героїчними вчинками попередніх поколінь, як правило, не шанують рідну мову, культуру, не відчують духовного зв'язку зі своїм народом, їхню свідомість уражає відчуття національної меншовартості, неповноцінності.

Останнім часом зроблено перші успішні кроки щодо опанування педагогами українознавчих ідей і засобів у справі навчання та виховання молодих поколінь.

У «Концепції національного виховання» зазначено, що «головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, своєрідності на основі формування особистісних рис громадянина України, що передбачають національну самосвідомість, розвинуту духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту».

Д. Чижевський зазначав, що до характеристики національного типу можна йти трьома шляхами. «Перший — дослідження народної творчості, другий — характеристика найбільш яскравих, виразних історичних епох, які цей народ пережив, третій — характеристика найбільш значних, видатних представників даного народу».

Таким чином, щоб успішно здійснювати національне виховання в Україні, педагоги повинні глибоко знати національний тип людини-українця.

Психологи, педагоги його дослідили ще недостатньо, але він дуже глибоко і повно відображений, як слушно стверджує Д. Чижевський, у народній творчості, в об'єктивній характеристиці найяскравіших, найвиразніших історичних епох, пережитих народом. Отже, щоб глибоко і всебічно досягнути українську психологію характеру, світогляду, слід наполегливо вивчати пласти духовності минулого нашого народу, засвоювати ті народні ідеали, які плекалися нашими предками і які трансформовані в міфології, фольклорі, мистецтві, інших компонентах народної культури. Є риси, які дослідники одностайно визначають як провідні в українському характері. Це «індивідуалізм (у значенні «яскрава особистість», «духовно багата індивідуальність з оригінальними якостями») та стремління до свободи», такий «індивідуалізм може вести і веде у певних випадках до глибоко позитивних форм творчості й активності».

К. Д. Ушинський підкреслював, що виховання, освіта «у кожного народу відбиває його характер і відображає позитивні та негативні якості цього характеру». Національний характер — це той феномен, який упродовж століть виявляє свою стійкість, незмінність

головних якостей, що формувалися протягом тривалих історичних періодів життя народу.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначається: «Освіта утверджує національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодіння цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями».

Досягнення України у багатьох галузях життя світового рівня є неможливими без пізнання і творчого відродження національно-духовних скарбів минулого.

У змісті «Вазового компонента дошкільної освіти в Україні» зазначено:

«Сфера Культура» вводить дитину у світ практичної і духовної діяльності людини, розвиває потреби у реалізації власних творчих здібностей, вчить отримувати задоволення від процесу та наслідків своєї діяльності, вправляти в умінні цінувати рукотворні вироби, пробуджувати цікавість до надбання національної і світової культури».

Одним із провідних напрямків національної Державної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») визначено становлення морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення культури і духовності. Реалізація цих завдань може успішно здійснюватись через використання у навчально-виховному процесі різних видів народного мистецтва. Українське народне мистецтво надзвичайно різноманітне. Воно свідчить про високу духовну культуру українського народу, про споконвічне прагнення до краси, розповідає про багатство рідного краю, традиції місцевого населення. Чудові вишиванки, прозорі ніжні витицанки, різноманітні керамічні вироби містять у собі могутній ідейно-моральний, художньо-естетичний потенціал. Вони можуть якнайкраще сприяти формуванню моралі, естетичних смаків, трудових навичок у дошкільників. Через емоційне-ціннісне сприйняття у дитини можна викликати інтерес до історії свого рідного краю, позитивне ставлення до результатів людської праці, до культури українського народу та сприяти формуванню національного типу особистості.

РОЗВИТОК НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФОРМУВАННЯ ЗАВДАНЬ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ДЖЕРЕЛ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Так склалося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. Саме так створюється історія матеріальної та духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість.

Становлення і розвиток народної педагогіки своїми витоками сягає давніх часів. Однак, поява першого обґрунтування принципу народності у навчанні та вихованні дітей неподільно пов'язана з педагогічною діяльністю К. Д. Ушинського і припадає на кін. ХVІІІ — поч. ХІХ ст. Найважливіше місце у системі педагогічних поглядів К. Д. Ушинського посідає ідея народності виховання.

Децю новий підхід до вивчення народної педагогіки визначився у період діяльності С. Ф. Русової. Вона постійно стверджувала думку про необхідність будувати систему національного виховання дітей, розпочинаючи з дошкільного віку, на традиціях і з урахуванням народної педагогічної мудрості. Важливим завданням дошкільного виховання С. Русова вважала розвиток творчих здібностей дитини. При цьому вона надавала перевагу таким засобам, як національне мистецтво — вироби з глини, дерева, декоративний розпис, вишивка тощо.

О. Ольжич (Олег Кандиба) розробив теоретичні засади розбудови українського дошкільця. На його думку, дошкільця започатковує розбудову національного виховання молоді та всього народу.

«Дошкільне виховання, — писав О. Ольжич, — звичайно повинно бути національним, а його змістом та виховним матеріалом має стати українська народна культура, оскільки саме їй притаманні всі потрібні органічності сталевої єдності, багатства й чистоти, саме вона забезпечує дитині тривалий і потужний зв'язок із національною стихією».

О. Ольжич зробив спробу скласти своєрідний кодекс національного виховання дошкільників, виділив пріоритетні напрямки розвитку особистості.

Серед засобів національного виховання він радить використовувати народні іграшки, твори українського фольклору. Особливе місце в національному вихованні дітей дошкільного віку О. Ольжич відводить образотворчим засобам: малюванню, ліпленню, будівництву, ручній праці, що супроводжується рідним словом. Зміст мистецьких занять (образи, орнаменти, малюнки, будови) слід добирати з народного епосу: персонажі байок та ігор, герої казок, легенд, оповідань.

Сьогодні, повертаючись до забутого, пробуджуючи до життя національні традиції, видано декілька різних програм, в яких реалізуються принципи ознайомлення дітей з національною культурою.

У розділі «Образотворче мистецтво» пропонується завдання щодо ознайомлення дітей із українським національно-декоративним мистецтвом, народними промислами, з картинами українських художників (як класиків, так і сучасників), живописом (пейзаж, портрет, натюрморт, побутовий, казковий жанри), графікою, скульптурою; залучення дітей до активної продуктивної діяльності; виховання інтересу до творчості українських художників, майстрів, гордості за національне мистецтво.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Народні художні промисли — одна з історично зумовлених організаційних форм народного декоративного мистецтва (виготовлення художніх виробів з обов'язковим застосуванням ручної праці). Вони мають багатовікову історію. Художні промисли, що склалися історично, і до сьогодні зберегли неперевершені центри народної творчості. Це живі пам'ятки культури.

Декоративно-прикладне мистецтво є однією з важливих галузей художньої культури українського народу. Воно виникло у процесі трудової діяльності. Україна завжди була відома своїм декоративно-прикладним мистецтвом. До наших днів дійшли численні пам'ятки народного мистецтва: вишивка, одяг, декоративне ткацтво, художня кераміка, різьблення, вироби зі шкіри, художня обробка металу, що вражають своїми високими художніми якістьми.

Першими пам'ятками народного мистецтва є знахідки на Чернігівщині (прикрашені різьбленими геометричними малюнками вироби з іклів мамонта, орнаментовані фігурки, амулети). В епоху неоліту розвинулось керамічне, ткацьке, деревообробне ремесла, а також різноманітна орнаментика.

Багато матеріалу для вивчення творчості українського народу в бронзову епоху дають пам'ятки скіфів, грецьких колоній на півночі Чорноморського узбережжя, а також ранніх слов'янських племен.

У докласовому суспільстві мистецтво розвивалося дуже повільно. Це були вироби людської праці (побутові речі). Проте, саме у цю пору виникли ті принципи художнього формотворення та орнаментики, що впродовж тривалого часу складають основу народного декоративно-прикладного мистецтва.

Формування класового суспільства, утворення давньоруської держави позначились також і на розвитку всіх видів мистецтва. Значною мірою цьому сприяв процес відокремлення ремесла від землеробства.

Феодалне суспільство значно змінило розвиток мистецтва. На жаль, вироби первісних людей і Давньої Русі зберігалися не завжди.

Розвиток декоративно-прикладного мистецтва XIV–XVIII ст. можна поділити на три етапи. Перший — період становлення і формування специфічних рис українського декоративно-прикладного мистецтва, в якому не досить відчутні традиції давньоруського ремесла.

Другий етап відзначається розквітом ремесла і заснування ремісничих цехів.

Третій — період значного економічного і культурного піднесення України, інтенсивного розвитку народного мистецтва і художнього ремесла, зростання мануфактур.

Найменше пам'яток дійшло до нас із початкового періоду і значно більше — з кінця XVII–XVIII ст. Збереглися добротні коштовні речі, що виготовлялись власноруч міськими цеховими майстрами.

Декоративно-прикладне мистецтво XIV–XVIII ст. було мистецтвом ручної праці: кожна річ — неповторний твір, що вражає багатством і різноманітністю форм, красою оздоблення і становить цінне надбання української художньої культури.

У період XVII–XIX ст. створено видатні пам'ятки народного прикладного мистецтва в усіх його видах. Після першої Галицької сільськогосподарської виставки у 1877р., на якій один із відділів був присвячений кустарним промислам, в Україні було створено постійну комісію для промислових справ.

Виставка сприяла започаткуванню шкіл і майстерень, організації товариств та об'єднань, що виробляли та збували кустарні вироби.

Народні промисли користувалися загальним визнанням. На основі старих традицій у різних районах України вже у 20–30-ті рр. створюються центри народного ремесла, творчість яких увійшла в історію вітчизняного мистецтва. Сьогодні народні промисли переживають період відродження. Багато творів декоративно-прикладного мистецтва, утративши свою первинну побутову функцію, набувають ще більшого художньо-естетичного значення. Вони входять у життя і побут дитини як художня цінність і завжди мають виховне значення.

Образне сприймання природи й навколишнього життя у дітей багате та індивідуальне, мова їх фарб і пластики нагадує мову самобутніх поетів. Твори юних митців свідчать, що за ними — велика, різноманітна школа народного мистецтва, багатовікова культура народу.

Природа народного мистецтва є співзвучною з новими потребами життя. Сучасне мистецтво розвивається в органічному зв'язку з потребами народу, багатого на художні цінності минулого. Завдання національного дошкільного закладу: прилучити дітей до ремесел, виховувати прагнення зберегти і примножити творчу спадщину народу.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДНИМ МИСТЕЦТВОМ

Одним із провідних завдань сучасної педагогіки є стимулювання дитячої творчості, що відображено в основних документах: в «Законі України про дошкільну освіту» та «Національній доктрині розвитку освіти України».

Чи справді дитяча зображувальна діяльність є творчою?

Педагог Г. Г. Григор'єва, посилаючись на дослідження Л. С. Виготського, Н. П. Сакуліної, Б. М. Теплової, зазначає: «дитяча зображувальна діяльність за своїми об'єктивними можливостями має творчий характер. Дитина не відкриває нічого нового для себе. Тому під діяльністю дитини можна використовувати термін «дитяча творчість». Відкриваючи нове для себе, дитина водночас відкриває нове про себе».

Оцінюючи дитячу творчість, автор підсумовує, що під час діяльності дітей важливим є не тільки результат, але й сама діяльність, що дає можливість формувати особисті якості, такі як: як самостійність, активність, ініціатива, що є головними складовими творчості.

Творчість — це напружена робота. Процес творчості попереджає тривалий період накопичування вражень про навколишній світ. Заданими психолого-педагогічних досліджень, у старших дошкільників переважає емоційність під час сприйняття явищ і предметів навколишнього світу, прагнення оцінювати спостережуване, адекватно відтворювати побачене і почуте. Це є підґрунтям для розвитку творчої активності та розвивальних можливостей праці у старшому дошкільному віці. У цей період життя дитини формуються ціннісні основи ставлення до дійсності: природи, явищ суспільного життя, рукотворного світу, самої себе.

Отже, перш за все під час ознайомлення дітей з українським народним мистецтвом вихователь спирається на декоративне малювання.

Для того щоб ознайомити дітей зі світом прекрасного, педагог має сам добре знати основи ремесел, техніку розпису, володіти

технічними і зображувальними навичками, довести свої вміння до рівня майстерності. Тільки високохудожні зразки, а не спрощена імітація, можуть бути прикладом для наслідування. Адже досвідом доведено, що найбільшого успіху досягає той, хто вміло поєднує теорію і практику. Для того щоб діти різного віку могли опанувати декоративний розпис, слід урахувати їхні вікові психологічні особливості, рівень їх зображувальних і технічних навичок. Освоєння розпису є першим кроком до освоєння ремесла. Але без цілеспрямованого багаторазового повторення вправ не виникне та основа, що буде першою сходинкою до творчості. Дуже важливо не перетворювати заняття на муштру. Добирайте доцільне художнє слово, цікаву мотивацію, щоб уникнути цього. Важливо, що перед тим, як починати якусь композицію, потрібно виконати підготовчі вправи. Навколишня природа, її яскраві барви, краєзнавчі екскурсії завжди стануть для дітей основним джерелом натхнення, що дасть розвиток творчої активності. Допмагаючи своїм вихованцям відкривати можливості зображувальних засобів, підтримуючи в них впевненість у власних здібностях щодо відтворення навколишнього світу за допомогою мистецтва, необхідно пам'ятати, що у дітей довільна внутрішня увага, і в регулюванні їх психічного життя переважають зовнішні стимули та керівництво з боку дорослих. Дитина здатна зосередитися лише на тому, що подобається їй, а не на тому, що потрібно дорослим, які відповідають за її виховання та навчання.

Пробудження до активності, підсилення дії передбачає опанування педагогом майстерності ставати частиною спонтанної діяльності дітей, не порушуючи при цьому її розвивального характеру. Необхідно викликати зацікавлення дитини до запропонованого, створити стан захопленості, розумового напруження, спрямувати зусилля дітей на усвідомлене сприймання інформації та набуття умінь, а згодом поступово і непомітно зменшувати свою активність, поступаючись дитині першістю. Використання цього прийому дозволяє розвинути світосприйняття дитини, її здатність емоційно відгукуватися на враження від навколишнього світу, сприяти зростанню в неї бажання зображувати навколишнє засобами образотворчого мистецтва, робити це із задоволенням і творчо. «Творчою» ми називаємо таку спонтанну діяльність дітей, під час якої дитина не просто копіює дії та висловлювання дорослого, а на основі ініціативного наслідування і набутих знань виявляє особистісні риси у результатах своєї діяльності.

Саме ознайомлення з видами народного мистецтва, ремеслами може бути одним із дієвих засобів творчої активності, естетичного впливу і морального становлення особистості дитини. Як складова частина української національної культури народне ужиткове мистецтво є однією з перших сходинок до пізнання сучасною дитиною

трудових традицій свого народу, його морально-етичних уявлень про працю, є поштовхом до формування творчої активності дітей та позитивного емоційно-ціннісного ставлення до трудової діяльності.

Отже, становлення творчо активної особистості — важливе завдання сьогодення. Така особистість повинна прогресивно змінювати суспільне життя, вміти здійснювати вибір, визначати та розв'язувати проблеми, бути винахідливою, мати творчу уяву.

У змісті «Базового компонента дошкільної освіти в Україні» зазначено:

«*«Сфера Культура» вводить дитину у світ практичної і духовної діяльності людини, розвиває потреби у реалізації власних творчих здібностей, вчить отримувати задоволення від процесу та наслідків своєї діяльності, вправляти в умінні цінувати рукотворні вироби, пробуджувати цікавість до надбання національної і світової культури».*

До роботи з цього напрямку підштовхнула виявлена проблема. Під час бесід вихователя з дітьми, батьками з'ясувалось, що вихованці та їх батьки володіють обмеженою інформацією щодо історичної культури та народних джерел мистецтва.

Предметом подальшої роботи у цьому напрямку були обрані найцікавіші для дітей галузі: народознавство та образотворче мистецтво.

У плануванні переплітаються заняття з народознавства (на яких діти отримують знання про минуле рідного краю, його історичну та культурну спадщину) та заняття з образотворчої діяльності (де діти опановують навички декоративного малювання, ліплення, аплікації та ознайомлюються з технікою виконання виробів народно-прикладного мистецтва).

Провідною ідеєю та сутністю досвіду є те, що відбувається цілеспрямована робота з розвитку активності дітей шляхом забезпечення самореалізації їх як творчих особистостей.

Зміст роботи полягає у тому, що завдяки образотворчій та пізнавальній діяльності відбувається залучення дітей до національних традицій, звичаїв, обрядів, а це дає змогу дитині розширювати свій світогляд, накопичувати соціальний досвід, знання про рідну країну, її культуру та народне мистецтво. У дитини формується чітка орієнтація на трудову діяльність, позитивне ставлення до результатів людської праці (в останній час знизилась повага до людини-трудівника), бажання оволодіти трудовими вміннями, навичками, тобто виховується працьовитість.

Усе це дитина накопичує завдяки вивченню культурної народної спадщини та підкріплює ці знання художньо-естетичним сприйняттям дійсності.

Естетичне виховання посідає одне з провідних місць у національному вихованні, і водночас, має формувати багату, орієнтовану на загальнолюдські цінності, особистість.

За результатами досліджень визначена тенденція розвитку пізнавальної активності та образотворчої діяльності старших дошкільників.

Така організація роботи, за якою пріоритетним вважається розвиток творчих здібностей, а знання є засобом цього розвитку, відбиває рівень психічного розвитку, внутрішнього духовного та душевного стану дитини, розвиток креативних здібностей, розкриття творчих можливостей дитини, збагачення її художньо-естетичного розвитку на етапі дошкільного дитинства.

Результати досліджень підтверджують думку про те, що ефективність роботи з формування національного типу особистості через залучення дітей до джерел народного мистецтва, забезпечується особливою організацією навчання, в якому поєднується мовленнєвий (розвиток зв'язного мовлення), художньо-естетичний (розвиток художньо-естетичного сприймання декоративних виробів), інтелектуально-творчий (розвиток уяви, пізнавальної активності дітей) та особистісний (формування емоційно-чуттєвої сфери, виховання особистісної активності, самостійності) компоненти в умовах, що є сприятливими для розвитку творчості. Отже, залучення дітей до джерел народного мистецтва сприяє всебічному розвитку національного типу особистості.

Завдяки проведенню відповідної роботи з дітьми, урахувавши їх вікові особливості, можна сформувати у них гордість за свій народ, почуття свідомого патріотизму.

Практична значущість дослідження полягає у сприянні поглибленню та узагальненню естетичних, мистецтвознавчих і культурологічних знань дітей, залучення їх до світової культури.

За довгі роки ми багато чого забули. Тому маємо надію, що запропонований матеріал допоможе вихователям у роботі щодо ознайомлення дітей із народною спадщиною, а батькам деякою мірою допоможе пригадати забуті звичаї, обряди, декоративно-прикладні вироби та техніку їх виконання. Це допоможе повернути духовні скарби наших прадідів у сім'ю та дошкільні заклади.

Складаючи орієнтовне планування занять, ставиться за мету ознайомити дітей старшого дошкільного віку з різними видами народних ремесел; навчити елементарних трудових дій, умінь та навичок; розвивати уяву, мислення, творчі здібності; збагатити їх чуттєвий досвід.

Через різні види дитячої діяльності, що спрямовані на виникнення інтересу до історії краю, відчуття гордості за талановитих людей, які жили та живуть на нашій землі, естетичне ставлення до народних ремесел і виникнення бажання навчитись та виготовляти подібні вироби, може бути реалізовані основні завдання базових програм навчання та виховання у дошкільних закладах.

Орієнтовне перспективне планування занять із дітьми старшого дошкільного віку

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
І квартал			
«Рідну землю, де живем, Україною зовем»	Поглибити знання дітей про Україну; формувати уявлення про історію рідного краю; вчити розуміти зміст понять <i>Батьківщина, краса рідного краю</i> ; формувати пізнавальний інтерес дітей; розвивати почуття патріотизму; виховувати повагу до минулого, любов до рідної землі, до народних традицій	Тематичне	Ознайомлення з легендами краю
«Осінь пишна та багата, збагатіла наша хата»	Поглибити знання дітей про осінні явища та традиційні осінні народні свята; ознайомити дітей із працею людей на селі; розкрити її значення для зростання добробуту людей; закріпити раніше набуті прийоми ліплення овочів та фруктів; розвивати спостережливість; виховувати пошану до людей праці	Ліплення	Вивчення загадок, прислів'їв, приказок, віршів про овочі, фрукти, хліборобську працю. Залучати батьків до підготовки свята врожаю
«Українська хата»	Поглибити знання дітей про предмети та прикрашання української хати; ознайомити з народним ремеслом — ткацтвом; виховувати бережливе ставлення до народних реліквій	Ознайомлення з навколишнім	Екскурсія до світлиці
«Декоративний килим»	Ознайомити з поєднанням кольорів на українських килимах; учить дітей ритмічно прикрашати прямокутну форму за мотивами українського народного мистецтва; вправляти у творчості добирати відповідну кольорову гаму, характерні елементи та розміщувати їх на формі; розвивати творчість; виховувати самостійність	Декоративне малювання	Розглядання альбому ілюстрацій «Художнє ткацтво і килимарство»

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Рушники-веселики»	Ознайомити дітей із видами рушників; учити вирізувати нескладні рослинні елементи: ягідки, пелюстки; викладати і наклеювати візерунок із рослинних елементів, чергуючи їх; самостійно добирати кольори; виховувати охайність у роботі	Декоративна аплікація	Консультація для батьків «Виховуємо працювистість»
«Виноградне гроно»	Учити створювати прості рельєфи на пластині, з'єднувати частини, щільно притискаючи їх до основи; розвивати дрібні м'язи рук; виховувати акуратність у роботі з глиною	Декоративне ліплення	Бесіда про працюовитість. Приказки, загадки, пісні
«Вишивані обереги»	Продовжуємо ознайомлювати дітей із народним декоративно-прикладним мистецтвом, з історією вишивки та українськими орнаментами на предметах українського побуту та одягу; прищеплювати любов до національного колориту	Декоративне малювання	Допомога батьків у добиранні ілюстрацій вишивок
«Вишита скатертина»	Закріплювати знання про українську символіку, уміння розміщувати візерунок на формі, самостійно добирати колір, що переважає на українських вишитих скатертках; удосконалювати техніку мазків пензлем; розвивати окомір; виховувати творче ставлення до цього виду мистецтва	Декоративне малювання	Розглядання візерунків вишитих виробів
«Мій рідний край — Донеччина»	Уточнити і розширити знання дітей про рідне місто; учити помічати красу навколишнього; розвивати творчу активність, естетичний смак, дрібну моторику рук та координацію рухів; виховувати бажання та інтерес пізнання навколишнього, любов до свого рідного міста	Інтегроване, аплікація з непридатного матеріалу	Допомога батьків у створенні альбому «Моє рідне місто». Екскурсія вулицями міста

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Знайомство з Петриківкою»	Ознайомити дітей із петриківським розписом, його особливостями та історією виникнення; викликати інтерес та бажання пізнавати красу української культури	Ознайомлення з декоративним розписом	Розглядання виробів із петриківським розписом (світлиця)
«Зустріч з українською керамікою»	Ознайомити з виготовленням і розписом виробів художньої кераміки в Україні; показати красу й самобутність опішнянського розпису; уточнити знання дітей про матеріали, з яких виготовляється декоративний посуд; виховувати інтерес та повагу до народних традицій	Ознайомлення з навколишнім	Екскурсія до краєзнавчого музею «Українська кераміка»
«Мотиви розпису на українській кераміці»	Ознайомити дітей з елементами опішнянського розпису; учити дітей складати візерунки з рослинних елементів на площинних формах посуду; виховувати самостійність	Декоративне малювання	Консультація для батьків «Як навчити зберегти те, що зроблено людськими руками»
«Посуд для ляльок»	Ознайомити дітей із видами українського посуду; учити ліпити різними способами та прикрашати орнаментом за мотивами української кераміки; закріплювати прийоми розкачування, згинання, згладжування; розвивати м'язи рук; виховувати гостинність та дбайливе ставлення до посуду	Декоративне ліплення	Екскурсія до світлиці. Розглядання українського посуду
«Малювання візерунка за мотивами опішнянської кераміки на барилі»	Учити прикрашати барило опішнянським розписом, розташовуючи смужки, гілочки з листочками, хвилясті лінії, крапки за формою барила; закріплювати технічні прийоми малювання пензлем; розвивати композиційні уміння, окомір; виховувати цікавість до праці народних майстрів Опішні	Декоративне малювання	Ознайомлення з українським фольклором: вивчення колядок, щедрівок, посівалок

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
II квартал			
«Опішнянський глечик»	Учити створювати декоративну композицію за мотивами розпису української кераміки у техніці аплікації; продовжувати ознайомлювати дітей із характерними елементами та кольором візерунка; розвивати творчі здібності; виховувати любов до народно-прикладного мистецтва	Декоративна аплікація	Читання української народної казки «Лисиця та Журавель»
«Петриківські мотиви»	Ознайомити дітей з елементами візерунків Петриківки; розвивати технічні навички в складанні візерунків за мотивами Петриківки з мазків «зернятка», «гребінець», «цибулька» та ін.; розвивати творчість; виховувати охайність, спостережливість	Декоративне малювання	Бесіда з дітьми та батьками «Різдвяні звичаї нашого краю»
«Оздоблення кришки шкатулки (за петриківським розписом)»	Учити декоративно розписувати площинний предмет, заповнювати середину прямокутника; закріпити прийоми малювання квітів, елементів петриківського розпису пензлем та малювання пальцями грона калини; розвивати почуття кольору; виховувати інтерес до декоративного розпису	Декоративне малювання	Ялинка. Звідки вона? Ознайомлення зі звичаєм ставити ялинку
«Ознайомлення з витинанкою»	Ознайомити дітей із новим видом народної творчості — витинанкою, з її видами, призначенням у прикрашанні житла; розвивати навички вирізування візерунків по контуру на складеному певним чином аркуші паперу; виховувати естетичний смак, інтерес до виготовлення витинанок	Тематичне, декоративна аплікація	Прикмети зими. Вивчення приказок, загадок, прислів'їв про зиму

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Новорічна сніжинка»	Ознайомити дітей із різновидами витинанок, із технологією витинання; учить вирізувати елементи орнаментів на папері, складеному в 4 рази, дотримуючись однакової форми; удосконалювати засвоєні прийоми різання (по прямій, кривій, косій) по намальованому контуру; виховувати інтерес до творчості	Витинанка	Залучати батьків прикрашати групу до Нового року, Різдва
«Обереги нашого дому»	Дати дітям знання про народні обереги та символи: хліб, рушник, хустина, сорочка та ін.; розширювати уявлення дітей про традиції українського народу, про значення оберегів, символів у обрядах, житті людей; виховувати любов до рідної мови, до народної творчості, до природи	Тематичне	Залучати батьків до збирання і виготовлення предметів та інтер'єру сільської хати (повнення світлиці)
«Український рушник»	Учити заповнювати візерунком лівий та правий краї смужки, використовуючи мотиви української вишивки, малювати лінії різної ширини пензлем, крапки — патичком; розвивати творчість; виховувати любов до народних традицій	Декоративне малювання	Розглядання вишитих рушників
«Хустка»	Учити викладати і наклеювати візерунок із рослинних елементів на квадратній формі, заповнювати квітами, листям середину та сторони запропонованої форми; розвивати чуття композиції, кольору; підводити дітей до естетичного оцінювання роботи; виховувати акуратність	Декоративна аплікація	Консультація для батьків «Виховуємо любов до народної спадщини»

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Ознайомлення з українським національним одягом»	Ознайомити дітей із художніми особливостями народного одягу, національного костюму; виховувати шанобливе ставлення до народних обрядів, естетичні та художні смаки	Тематичне	Екскурсія до краєзнавчого музею «Український національний одяг»
«Віночок із квітів»	Ознайомити дітей із народною традицією плести вінки; учити малювати квіти прийомом примакування ворсу пензлика, жатим папером, штампом; закріплювати вміння чергувати різні за кольором квіти та малювати їх у певній послідовності, створюючи образ українського віночка	Декоративне малювання	Вивчення народних ігор, плетіння вінків, створення візерунків із природного матеріалу
«Сорочка-вишиванка»	Ознайомити дітей із видами української вишивки в українському народному одязі; учити передавати в аплікації український колорит на заданій формі; розвивати вміння самостійно добирати кольори, вирізати смужки різної ширини та складати візерунок по краю, середині форми, використовуючи колорит української вишивки	Декоративна аплікація	Відвідування виставки українського національного одягу
«Лялька в національному одязі»	Продовжуємо закріплювати вміння малювати людини, передавати пропорції та форму одягу з елементами українського костюма, правильно добирати кольори, малювати вишивку; закріплювати вміння малювати кінчиком пензля; розвивати естетичний смак; виховувати інтерес до народної культури	Декоративне малювання	Добирання ілюстрацій керамічних виробів для куточка народознавства

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Чарівні квіти»	Формувати вміння ліпити на пластині; учити наносити стекою малюнок і накладати на зображення шматочки глини відповідної форми; розвивати естетичний смак, інтерес до народної творчості; виховувати акуратність	Декоративне ліплення. Барельєф	Консультація для батьків «Привчасмо дітей до рукоділля»
«У гончарній майстерні»	Поглибити знання дітей про працю майстра гончарів; уточнити знання про матеріали, з яких виготовляються посуд та інші вироби; виховувати інтерес та повагу до народних традицій і праці майстрів	Тематичне	Виготовлення виробів із глини, розмальовування їх
«Малювання візерунка за мотивами петриківського розпису на тарілці»	Учити дітей малювати асиметричний візерунок на круглій формі за мотивами петриківського розпису, передавати його характерні особливості: «цибулька», «калина», розміщувати візерунок таким чином, щоб він підкреслював круглу форму; закріплювати технічні прийоми малювання пензлем, пальчиком та перехідним мазком; розвивати естетичний смак, окомір; виховувати цікавість до народної творчості	Декоративне малювання	Розглядання декоративних настінних тарілок із петриківським розписом
«Казкові рибки»	Учити передавати в ліпленні виразні особливості казкової рибки; запропонувати оздобити її незвичайним візерунком, пригадуючи мотиви опішнянського та петриківського розписів; розвивати естетичне сприйняття; виховувати любов до народного фольклору	Декоративне ліплення	Розглядання керамічних виробів, іграшок

Тема заняття	- Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
III квартал			
«Горщик для квітки»	Продовжувати ознайомлювати дітей із художніми виробами народних майстрів із глини; вправляти у ліпленні декоративних горщиків та оздоблювати їх візерунком за мотивами української кераміки; розвивати творчі здібності; виховувати інтерес до праці народних майстрів	Декоративне ліплення	Ознайомити дітей та батьків із весняними святами, звичаями та обрядами
«Блюдо» (косівський розпис)	Поглибити знання дітей із розпису за українськими мотивами; ознайомити з елементами косівського розпису та його особливостей; виховувати естетичний смак	Декоративне малювання	Вивчити веснянки, заклички, вірші про весну
«Тваринні символи, які дарують щастя»	Ознайомити дітей зі своїми тваринами та птахами — символами; поглиблювати та уточнювати знання дітей про їх звички, спосіб життя та значущість для українського народу; виховувати повагу та любов до тваринних символів	Тематичне	Запропонувати дітям разом із батьками зліпити та випекти жайворонків із тіста до свята 40 святих
«Казковий птах»	Уточнити знання дітей про птахів — символів України, їх значення у житті людей; залучати дітей до витоків народної культури; прищеплювати почуття доброти, поваги і шани до птахів та бережливе ставлення до них; удосконалювати навички малювання фарбами; розвивати художні здібності та творчу уяву дітей, пізнавальний інтерес; виховувати естетичний смак, інтерес до прикрашання пір'ячком казкового птаха	Декоративне малювання	Виготовлення птаха з паперу

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Листівка до свята»	Учити виготовляти красиві листівки, робити для маминого подарунка оригінальну форму з різноманітністю візерунків, використовуючи квіти за мотивами творів майстрів України, гармонійно поєднувати кольори, викликати бажання виготовити подарунків власноруч; виховувати любов до матері	Декоративна аплікація	Залучення батьків до участі у святах та розвагах
«Дітям про народну українську іграшку»	Формувати у дітей уявлення про виготовлення у давнину дорослими іграшок для дітей: ганчірна лялька, іграшка з кори, з рослин, із глини; викликати інтерес до історії виникнення українських іграшок та народної культури	Тематичне	Екскурсія до краєзнавчого музею «Історія виникнення народної іграшки»
«Півник Золотий гребінець»	Учити ліпити з натури, правильно передавати форму і пропорції народної іграшки, декоративно оздоблювати її; прищеплювати прагнення ліпити самостійно, використовуючи прийом витягування (шия, хвіст, голова), примазування (гребінець, сережки), згладжування; виховувати повагу до української народної іграшки	Декоративне ліплення	Ігри з народними іграшками
«Ось тобі коник»	Продовжувати ознайомлювати дітей із народною іграшкою; учить дітей прикрашати плоскі форму декоративним візерунком за мотивами опішнянського розпису; розвивати фантазію, творчі здібності; виховувати охайність	Декоративна аплікація	Весняні народні ігри та забави

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Чудові іграшки»	Показати дітям красу народної глиняної іграшки; учити прикрашати форму іграшки візерунком Опішні із крапок, ліній, мазків, добирати кольори; викликати почуття естетичної насолоди від декоративного малювання; виховувати інтерес до народної іграшки	Декоративне малювання	Дидактична гра «З чого зроблена іграшка?»
«Розмалюю писанку»	Формувати уявлення дітей про історичний процес виготовлення писанок; уточнити знання дітей про символічне зображення елементів їх оздоблення; розвивати увагу, естетичний смак; виховувати любов до талановитого українського народу	Ознайомлення з навколишнім. Декоративне малювання	Вивчення віршів про писанку
«Як яєчко писанкою стало»	Закріпити знання дітей про символіку писанок та їх значення; учити викладати та наклеювати декоративний візерунок із різних елементів і смужок; звернути увагу на добирання елементів, симетричність їх розміщення; запропонувати придумати власний візерунок; розвивати творчість; виховувати любов до народних традицій	Декоративна аплікація	Залучення батьків до участі у розфарбуванні яєць
«Пасхальний кошик»	Продовжувати ознайомлювати дітей із виробами українських народних майстрів; учити аналізувати предмети, що складаються з кількох частин; визначати форму кожної, передавати в ліпленні, дотримуючись пропорцій; розвивати увагу; виховувати любов до народних традицій, охайність	Декоративне ліплення	Бесіда для батьків, дітей «Великодні звичаї нашого народу. Писанка»

Тема заняття	Програмовий зміст	Види занять	Інші види роботи
«Писанки»	Навчити розмальовувати писанки за історичними народними мотивами, використовуючи техніку малювання воском; розвивати фантазію, творчість; виховувати повагу до народних свят	Малювання свічкою	Створити виставку «Що вміють наші руки»
«Гарна писанка у мене»	Учити ліпити яйце з пластиліну та розписувати його різними елементами народної символіки; розвивати естетичний смак; виховувати повагу до традицій історичного минулого	Ліплення	Ігри з писанками
«Мандруємо рідною країною»	Закріпити знання дітей про рідний край, про Україну; уточнити уявлення дітей про державні і народні символи; викликати глибокі почуття любові до своєї Батьківщини та інтерес до народної культури; виховувати любов до рідної землі, до її природи та бажання пізнавати й охороняти її	Тематичне	Провести конкурс «Природа рідного краю» на найкращий малюнок

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДНИМ МИСТЕЦТВОМ

Моральні та естетичні якості, трудові вміння та навички не можуть сформуватися самі по собі без навчання та виховного впливу. Практика доводить, що вироби народних ремесел сприймаються дошкільниками неоднозначно: одні викликають зацікавлення, інші — захоплення, а треті — байдужість. Перед педагогом стоїть завдання не тільки збагатити уявлення та знання дошкільників про народне мистецтво і все, що з ним пов'язане, але й прищепити емоційно-ціннісне ставлення до праці, навчити давати словесно-образну характеристику виробів, складати описові розповіді та

порівнювати їх за кольоровою гамою, орнаментикою, регіональними особливостями, способами виготовлення, практичного використання тощо.

Психологи довели, що виховання почуттів, перш за все моральних і трудових якостей, неможливе без систематичного розвитку уявлень дітей, збагачення їх кругозору, формування відповідного ставлення до тих або інших подій, явищ, предметів. Саме на основі цього можна викликати у дитини інтерес, живе емоційне ставлення до навколишнього світу. Це, у свою чергу, активізує спостережливість, поглиблює знання про предмети, викликає відповідні емоції, сприяє формуванню позитивних естетичних уявлень. Таким чином, методика використання народного мистецтва у навчально-виховній роботі передбачає такі етапи активізації діяльності дітей:

- пізнавальний, що характеризується накопиченням знань про народне мистецтво;
- емоційно-змістовий, завдання якого полягає у розвитку здатності до художньо-творчого переживання і співпереживання, у формуванні морально-естетичних уявлень;
- художньо-діяльний, що полягає у практичній реалізації засвоєних знань про народні ремесла, у формуванні навичок виготовлення певних виробів.

Ознайомлення з народним мистецтвом відбувається у кілька етапів. На першому подаються узагальнені поняття про побутову культуру наших предків. Дітей необхідно підвести до усвідомлення природного розуму, таланту, працьовитості, естетичного смаку наших пращурів, які вміли все робити, власноруч створювали красиві та гарні речі.

На другому етапі необхідно сформувати уявлення про різновиди українського декоративно-прикладного мистецтва, про його регіональні особливості, що виявляються у кольоровій гамі, способах і прийомах виготовлення та оздоблення.

Для третього етапу визначальним є те, що дітям подаються знання про окремі види народних ремесел, звичаї, традиції, обряди, що пов'язані з виготовленням та використанням виробів.

Методика складається зі сукупності методів і методичних прийомів, що спрямовані на підвищення ефективності засвоєння знань про народні ремесла, звичаї, трудові традиції, моральні норми у праці, мобілізацію пізнавальної активності та формування емоційно-ціннісного ставлення до виробів.

Виділяються загальні методи та методичні прийоми, що стосуються ознайомлення з усіма видами народних ремесел і можуть бути використані на всіх етапах. Для прикладу наведемо деякі з них.

1. Розгляд ілюстрацій із зображенням давнього житла, ужиткових речей.
2. Екскурсія до краєзнавчого музею, художнього салону, магазину сувенірів.
3. Мистецтвознавча розповідь про різні види українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, про народні ремесла з демонстрацією зразків різноманітних виробів.
4. Дидактичні ігри: «Що з чого зроблено?», «Відгадай вид ремесла», «Розкажи про виріб, який найбільш сподобався», «Який візерунок кращий?», «Де знаходив майстер кольори та візерунки?», «Знайди знайомі рослинні елементи у візерунках», «Чиї це пелюсточки і листочки?», «Відшукай геометричні фігури в орнаментах».
5. Доцільно провести низку тематичних занять та бесід за такою орієнтовною тематикою: «І на тім рушничкові...», «Чарівна витинанка», «Зачароване веретено», «При гончарному крузі».
6. Значну користь для активізації пізнавальної діяльності щодо народних ремесел дадуть зустріч із народними умільцями, розповіді майстрів про ремесла, спостереження дітей за виготовленням виробів, навчання їх рукоділля.
7. Позитивний вплив на формування моральних якостей матиме бесіда педагога з дітьми про народних умільців: як вони організовують своє робоче місце; як зручно розташовують усе необхідне для роботи; економно витрачають матеріали; зосереджено працюють, дбають, щоб робота була гарною, охайною. Такі бесіди сприятимуть формуванню елементарних навичок дотримання культури та естетики праці, самостійності та взаємодопомоги.
8. Зацікавленню певним видом народної творчості сприятиме використання фольклору на заняттях щодо ознайомлення з народним мистецтвом.
9. Цікавим буде такий прийом на закріплення знань про народні ремесла, як створення ігрової ситуації (або проведення розваг), наприклад, «Ярмаркування» (діти «купують» різні вироби народних ремесел і намагаються якомога більше про них розповісти).

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ НА ХУДОЖНІХ ЗАНЯТТЯХ

Якщо порівнювати сьогоднішній стан естетичного виховання у дошкільних закладах із тим, що мав місце декілька років тому, то можна говорити про певні позитивні зрушення. Раніше вихователі користувалися однією встановленою методикою, що орієнтувала на формування у дітей практичних умінь, навичок, певного обсягу знань, а не на розвиток естетичної культури і творчих здібностей. Національне та народне мистецтво не посідало належного місця у житті малят. Можливості навколишнього середовища використовувалися недостатньо.

У 90-х роках виникла тенденція до оновлення естетичного виховання. З'явилися цікаві автори з неординарними поглядами, альтернативні авторські програми, різноманітні технології. Визначилися два напрямки підходу до цієї справи. Головною метою художньо-практичної діяльності дітей на сучасному етапі є активізація їхньої творчості, розвиток природних нахилів, творчих здібностей, але шляхи досягнення цієї мети вбачаються різні.

Перший напрямок — до творчості через навчання.

Другий — до творчості через емоції, почуття, через формування у дитини естетичного ставлення до довкілля.

Художня діяльність — це одна з найцікавіших видів діяльності дітей. Але цей інтерес та позитивне ставлення визначається у міру його опанування: «Я люблю малювати, ліпити..., тому що у мене це добре виходить». Коли дитина передає зображення того чи іншого предмета, вона втілює у зображення свої почуття, своє розуміння. Саме у цьому полягає художня творчість дитини дошкільного віку.

У своїх малюнках діти відображають ураження від навколишнього світу. Отже, для того щоб вони могли щось зобразити, необхідні різні враження. Завдання вихователя полягає у тому, щоб послідовно, шляхом спеціальних спостережень розвивати образне, естетично забарвлене, емоційно позитивне сприйняття.

Діти повинні побачити художні особливості предмета, який їм необхідно намалювати, а також виділити його властивості — форму, будову, колір. Вихователь повинен це продемонструвати.

Отже, щодня спостерігайте за природою, звертайте увагу дітей на те, як світить сонечко, як плінуть хмари. Дайте можливість дітям поміркувати, щоб вони уявили, на що схожі сірі хмари.

Що стосується інтересу, то в цьому віці переважає поверховий, суто емоційний інтерес, здебільшого нестійкий. Це зобов'язує приділяти більше уваги змісту розвивального спілкування. У традиційних методиках навчання зображувальної діяльності досить часто інтерес підтримується пугучо. Ідеться про різноманітні «сюрпризні моменти», ігрові прийоми, наприклад, введення ігрових персонажів, що іноді заважають дітям зосередитися на створенні образу. Мій досвід підказує, що діти, особливо старші дошкільнята, потребують серйознішого спілкування. Їм подобаються «філософські» бесіди, спільні з педагогом роздуми, «відкриття», «подорожі», спостереження, обговорення.

У моїх дослідженнях пріоритетним є індивідуальне спілкування. Професіоналізм сучасного педагога полягає в умінні бачити, відчувати й розуміти на фронтальних заняттях кожную окрему дитину.

Доцільно нарешті визнати за кожною дитиною право відтворювати в образотворчій діяльності світ таким, яким вона його бачить, відчуває та сприймає. Додам до цього, що серед дітей трапляються «реалісти» та «абстракціоністи». Отже, не поспішайте записувати до розряду невдалих ті малюнки, що побудовані лише на грі кольорових плям та мазків. Раджу в таких випадках поспілкуватися з юним художником, виявивши справжній інтерес до його малюнка. Наприклад: «Мені подобається гра кольорів у твоєму малюнку, але чи не допоможиш ти мені зрозуміти, що ти намалював?»

Ще один мій висновок: не завжди варто демонструвати дітям, якого кінцевого результату вони мають досягти у малюванні або іншому виді образотворчої діяльності. Це призводить до стереотипності зображень. Адже кожна дитина бачить та уявляє по-своєму. Справа педагога — створити умови для того, щоб діти по-своєму намалювали або виліпили.

Пам'ятайте! Образотворча діяльність розпочинається із ситуації вибору (ідеї, матеріалу, виражальних засобів). Емоційно сприймаючи природу, її явища та об'єкти, діти досить часто намагаються відтворити це у малюнках. Для того щоб уникнути однотипності зображення, необхідно активізувати дитячу фантазію, творчу діяльність. У цьому допомагають оповідання, загадки, приказки, вірші. До речі, загадки можуть бути особливо корисними дітям, оскільки допомагають «обстежити» предмет, називаючи його ознаки. Раджу під час художніх занять активно використовувати методи та прийоми, що заохочують дітей до імпровізації, фантазування. Слід звертати більшу увагу на організацію самостійної художньої діяльності дошкільнят. Саме у процесі самостійної художньої діяльності

дитина має змогу будувати власні образи, передаючи при цьому свої почуття й застосовуючи практичні уміння та навички, що набуті на заняттях.

Для розвитку творчої активності дітей у групі мають бути створені відповідні зони, де зібрано необхідне обладнання, яким діти можуть вільно користуватися. Варто приділяти більше часу милуванню природними явищами та творами мистецтва. Сприйняття зображення посилює художнє сприйняття образу.

Особливу роль у розвитку творчої активності дітей відіграє використання у малюнках різних засобів зображення, у тому числі нетрадиційних. Це можуть бути монотипія, малювання обома руками разом, пальцями, долонями, малювання по мокрому, губкою, свічкою, милом, клеєм, пластиліном. Важливим завданням дитячої художньої творчості є навчання дітей користуватися різними техніками малювання, змішування їх.

Робота з природним матеріалом — це неодмінна умова розвитку чуттєвого досвіду, розумової діяльності як основи активізації творчої діяльності. Слід користуватися такими завданнями, як: «Домалюй» (за допомогою форми-контуру зобразити різні предмети); «Мозаїка з насіння»; аплікація із сухого листя; конструювання з природного матеріалу. Усі ці види завдань стимулюють розвиток творчої активності дітей на художніх заняттях.

Я вважаю, що основою розвитку художньої активності дітей має бути їхня власна образотворча діяльність разом з ознайомленням із творами мистецтва: живописом, скульптурою та народним декоративно-ужитковим мистецтвом, а також зі світом природи, предметним оточенням, зі світом людей. У зв'язку з цим, пропонується певна система роботи, що здійснюється поетапно. Спочатку діти ознайомлюються з об'єктами дійсності, згодом сприймають образ у живописі, художній літературі, в музиці, обігруючи його в різних іграх.

Так поетапно здійснюється «оживлення», «олюднення», «одухотворення» об'єкта чи явища довкілля. Потім діти розпочинають власний творчий процес. Їм пропонують створити образ засобом малюнка.

Умови, що доцільно створити для розвитку творчої активності дітей:

1. Створювати умови: наявність матеріалів для творчості та можливість у будь-яку хвилину діяти з ними.
2. Підтримувати здібності дитини до творчості та співчувати невдачам.

3. Бути терплячими до дивних ідей, поважати допитливість, запитання та ідеї дитини.
4. Давати можливість дитині залишатися наодинці та дозволяти їй самій займатися справою. Надлишок опіки може зашкодити творчості.
5. Знаходити слова підтримки для нових зачінань дитини.
6. Підтримувати необхідну для творчості атмосферу, допомагаючи дитині впоратися з негативною реакцією однолітків.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З НАРОДНИМ ПРОМИСЛОМ

Навчання дітей щодо ознайомлення з народним розписом має свої особливості, адже вироби народних майстрів є незвичайними. Вони містять усе, що збирав народ упродовж віків. Широкі простори України, блакитні ріки та озера, зелені луки та ліса, яскраве зелене літо та сніжна зима, золота осінь та квітуча весна — усе це відображено у витворах народних умільців. Це дуже важко донести до розуміння дітей, нічого не пропустивши і не втративши.

Ознайомлюючи дітей з опішнянським розписом, варто це враховувати, щоб діти побачили та зрозуміли духовність українського народу, красу творіння вмілих його рук.

У вільний від занять час вихователь повинен розпочинати ознайомлення дітей із промислом опішнянської кераміки. Діти повинні розглянути вироби опішнянських майстрів. Таке ознайомлення формує у дітей образну уяву про Батьківщину, її культуру, сприяє вихованню патріотичних почуттів, залучає їх до світу прекрасного.

Розглядаючи вироби Опішні, вихователів слід звернути увагу на фон, кольорову гаму, композиційне рішення, розповісти про виконання промислу.

По-перше, необхідно проаналізувати предмети опішнянської кераміки.

По-друге, виявити характерні особливості розпису.

По-третє, після розглядання виробів показати дітям зразки, що виготовлені вихователем. Вихователь готує не менш ніж чотири зразки. Це може бути площинні зображення предметів господарства — тарілка, глечик, куманець, джжка. Зразки виконуються на різному фоні (світло-коричневому або чорному), вони тонізовані у колір глини. Якщо це тарілка, то малюнок малюється у центрі.

Зазвичай, це велика квітка з 4–6 пелюстків. Кожен пелюсток обводиться тонкою лінією контрастного кольору. З краю малюється обвідна лінія (пряма або хвиляста, на ній ритмічно можна розташувати білі крапки). Якщо це глечик, то вихователь готує кілька зразків, що є відмінними за формою, з різним фоном, елементами, що прикрашають глечик, із різним композиційним рішенням.

По-четверте, ознайомлюючи дітей із опішнянським промислом, доцільно продемонструвати його різні елементи. Ознайомлення з елементами проводиться, спираючись на зразки, тому ці зразки повинні бути виконані на високому технічному рівні.

Розглядаючи зразки, вихователь звертає увагу на елементи, з яких складається композиція, їх місце розташування (наприклад, на тарілці у центрі велика квітка, пелюстки якої обведені тоненькою лінією, між ними стоять крапки; по краю розташована широка лінія, на неї ритмічно розташовані білі крапки). Таким чином розглядається кожний елемент, а згодом увесь візерунок у цілому.

Діти повинні засвоїти назви кількох елементів: квіточка, ягідка, крапка, лінія, завиток, листок.

Розглядаючи дуже складні зразки (глечик, куманець), варто звертати увагу на традиційне композиційне поєднання елементів опішнянської кераміки (наприклад, добре поєднуються ягоди винограду з великим завитком та широким листям, із великою багатопелюстковою квіткою).

П'яте, на що необхідно звернути увагу, — це ознайомлення дітей із технічними прийомами.

Деякі дуже складні та незнайомі дітям елементи (наприклад, великий завиток, складна квітка) доцільно спочатку малювати у повітрі, щоб дитина відчула повільність (плавність) лінії, її напрямок, потім сухим пензлем повправлятися на папері. Це надасть дитині впевненості у своїх діях.

В опішнянському розписі один із технічних прийомів малювання — мазок. Довжина та ширина мазків бувають різними. Короткий мазок виконується кінчиком пензля (слід тримати пензлик вертикально), ширший мазок виконується усією китичкою, пліском.

Слід звернути увагу дітей, як китичка «біжить за паличкою», нагадати дітям, що пензлик потрібно вести у одному напрямку, мазок або лінію проводити тільки один раз, а не чиркати, як олівцем. Обвідну лінію виконують кінчиком пензлика або паличкою після того, як висохне основна фарба. Крапку доцільно виконувати тічком. Великі ягоди малюють також тічком (можна олівцем).

Розвиток здібностей дітей здійснюється таким чином: дітям пропонується обрати форму, фон, кольорову гаму, композиційне рішення.

Робота повинна здійснюватися також із роздавальним матеріалом (картками двох видів: на одних — основні елементи (найскладніші), на других — послідовність виконання найскладнішого елемента).

Далі технічні прийоми відпрацьовуються на окремих аркушах паперу. Необхідно не забувати про фізкультхвилинку.

Під час роботи над композицією вихователь навчає дітей з окремих елементів складати візерунок, орнамент. Особливу увагу слід приділити відповідності візерунка до форми предмета, гармонічному поєднанню окремих елементів.

Наприклад, глечик варто прикрасити великою квіткою соняшника, великим завитком із великою кількістю листочків на ньому.

Підсумком ознайомлення з опішнянським розписом є творче заняття. Це може бути малювання на плоских, а також на об'ємних формах, потім діти на заняттях із ліплення ліплять посуд, іграшки, а згодом самі їх розписують.

Малювання візерунків за мотивами петриківського та опішнянського розписів

Предметний світ, що оточує людину, завжди має на себе відбиток її трудової діяльності. Людина не тільки використовує навколишнє середовище, але й змінює його відповідно до своїх потреб, у тому числі й естетичних потреб.

Завдання естетичного оформлення предметів вирішує декоративне мистецтво. Речі побутового призначення (одежа, меблі, посуд, килими) потребують оздоблення. Цим займаються представники декоративно-прикладного мистецтва.

У цьому мистецтві виявляються риси національного характеру. В оздобленні різних предметів побуту помітні національні особливості, що відображають життя, історію, культуру народу.

Український народ має свої національні художні традиції, що створюють значні можливості для розвитку всіх видів прикладного мистецтва. Діяльність цього мистецтва охоплює різні предмети та матеріали. Основною композиційною прикрасою цих предметів є орнамент.

Орнамент — це візерунок, що побудований на ритмічному чергуванні різних елементів і заснований на ритмі та симетрії.

Ритм — це повторення одних і тих самих компонентів.

Симетрія — розмірне, пропорційне розміщення частин якогось цілого щодо центру, середини.

За характером орнамент буває *геометричним, рослинним або тваринним*.

Кольори також важливі в орнаменті, вони тісно пов'язані з композицією.

Будова візерунка залежить від форми предмета, а також від розміру аркуша паперу.

Візерунок на смужці розташовується по лінії у різному поєднанні елементів.

Візерунок на квадраті може розташовуватися по краю, кутках, у центрі та заповнювати весь квадрат.

Візерунок на колі може розташовуватися по краю, у центрі або по всій площі.

Візерунок на трикутниках будується по краю та кутах.

Візерунок на предметах складних форм (гличики, одяг) будується за принципом сполучення різних елементів залежно від форми та окремих частин.

Наприклад, на гличуку може бути лінійне розташування по краю шийки, в середині або по центру всього гличика.

Український художній розпис здавна використовувався для прикрашання оселі (стін) та її обстановки (печі, предметів побуту). За своїм характером цей розпис яскравий, барвистий, нарядний та багатий на різноманітні елементи. Орнамент складається здебільшого з рослинних елементів, зрідка використовуються тваринні форми (птахи, риби, звірі). Усі елементи орнаменту малюються у декоративному плані, мотиви і кольори не повторюють реальних форм рослин, птахи швидше нагадують небачених казкових жар-птиць; тварини вкриті візерунками, складеними з квіточок, що також надає їм веселого казкового характеру. Для українського розпису характерним є поєднання великих форм із дрібними.

За кольором орнаменти багатобразні, але є й такі, в яких забарвлення обмежується двома-трьома кольорами. Наприклад, для розпису стін хат-мазанок використовувалась тільки синька, сажа та крейда.

Є орнаменти, що дивують численністю кольорів та їх відтінків. Іноді візерунки забарвлені у холодні або теплі кольори.

Приклади українського розпису ми бачимо на опішнянській кераміці та петриківських тарілках.

На Україні є село Петриківка. Здавна у тому селі живуть майстри. Вони не вчилися у спеціальних художніх школах, а навчалися одне у одного та у природи, яка в цих місцях є дуже живописною.

Раніше, коли у селах ще не будували домівок із цеглин, мешканці цього села будували дома з деревини, дах покривали соломою, стіни мазали глиною. Щоб хата була гарною, навесні жінки білили її, а на білих стінах малювали гарні візерунки.

У цих візерунках з'являлися квіти соняшника, волошки, ягідки смородини та цибульки. Прикрашались ці візерунки казковими птахами та комахами.

Птахи мали пишні дивовижні хвости, а метеликів малювали схожими на чарівні квіти.

Минав рік. Дощі та сніг змивали візерунки, а навесні господарки знову розмальовували стіни своїх хат візерунками. Малювали візерунки на лавках, на скринях, на печах. Вони радували око своєю яскравістю. Найбільше у таких візерунках зустрічаються червоний, жовтогарячий, жовтий та зелений кольори.

Зараз у селі Петриківка працюють майстри, які власноруч створюють надзвичайно красиві речі (настінні тарілки, шкатулки, плакати, декоративні панно).

Увесь світ знає вироби майстрів села Петриківка. На міжнародних виставках декоративного мистецтва ці вироби постійно здобувають найвищі оцінки.

Таку саму високу оцінку отримують за свої вироби майстри села Опішніа.

Українське село Опішніа Полтавської області розташоване на живописному березі річки Воркети. Береги цієї річки здавна славилися покладами гончарних глин. З цієї глини виготовляли різні вироби: посуд, ковпці, черепицю. Люди копали зелену, жовту глину, чорний глей, додавали пісок, робили глиняне тісто, формували та обпалювали посуд, декорували його візерунками, а ще фляндрували — робили патьоки, які, розтікаючись, утворювали додаткову красу. Посуд у селі Опішніа виготовляли фігурний: куманець, фляги, макітри, гличики, барильця, діжки, миски... Ми звикли називати такий посуд опішнянською керамікою. (Кераміка — обпалений посуд, іграшки тощо. Слово *кераміка* («керамос») у перекладі з грецької мови означає глина.)

Куманець — дуже красивий і незвичайний посуд, що використовують для зручності розливання різних напоїв, тому що він нагадує звичайний чайник. Куманці з вином прикрашали святковий стіл. Їх дарували на щастя. Фляги наповняли квасом або водою. Їх брали

із собою у подорож, причепивши до поясу або повісивши через плече. У діжках, глечиках зберігали різні напої. У такому посуді молоко тривалий час зберігалося холодним і свіжим. У макітрах завжди варили їжу. Цей посуд був особливо міцним. Макітри ставили у піч, а страви, зварені у ній, були особливо смачними.

У наш час опішнянський посуд використовується для прикрашання квартир та інтер'єрів або як цікавий сувенір.

Форма опішнянського посуду та візерунки, що його прикрашають, дуже гарні.

Зверніть увагу на те, що посуд із глини має специфічний коричневий або жовтогарячий колір. Таким він стає після випалювання. Колір візерунків традиційний.

Зелений трав'яний — колір нашої багатой природи; коричневий або чорний — колір матінки-землі — годівниці; жовтий — колір пшениці, сонця.

Візерунок є досить простим, але щоразу неповторним і дуже красиво прикрашає посуд.

Опішнянські майстри розписували посуд ангобними різнокольоровими фарбами (глиною). Ці фарби дуже густі, тому візерунки складаються з простих елементів — це квітка з обвідкою, виноград, кучері-кривульки, декоративне листя з обвідкою, ягідки, смужки, гілочки.

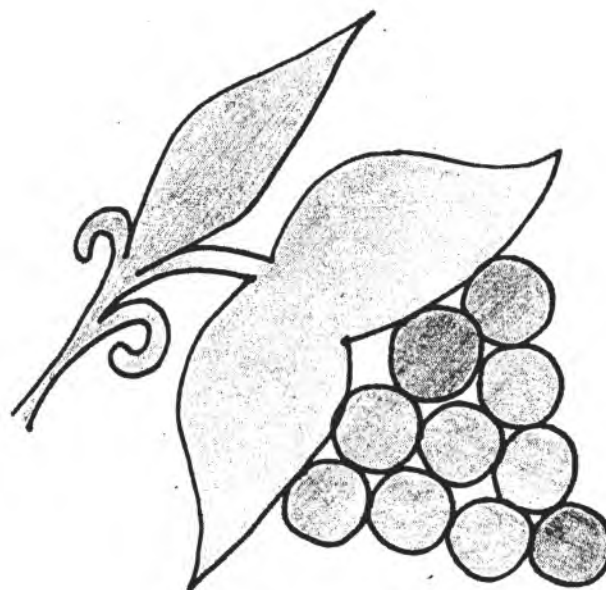
Зверніть увагу, що на всіх елементах опішнянського розпису ми бачимо обвідку. Вона завжди має контрастний фон (на світлому фоні — темна або навпаки). Якщо торкнутися руками візерунка на опішнянській кераміці, то можна відчутти всі елементи візерунка, адже вони випуклі, об'ємні.

Основний орнамент заповнює центральну та більшу частину предмета і підпорядковується формі цього предмета. На куманці візерунок розташовується віночком, на барильці — гілочкою або букетом, на глечикі — по колу, смужкою або з обох сторін гілочкою.

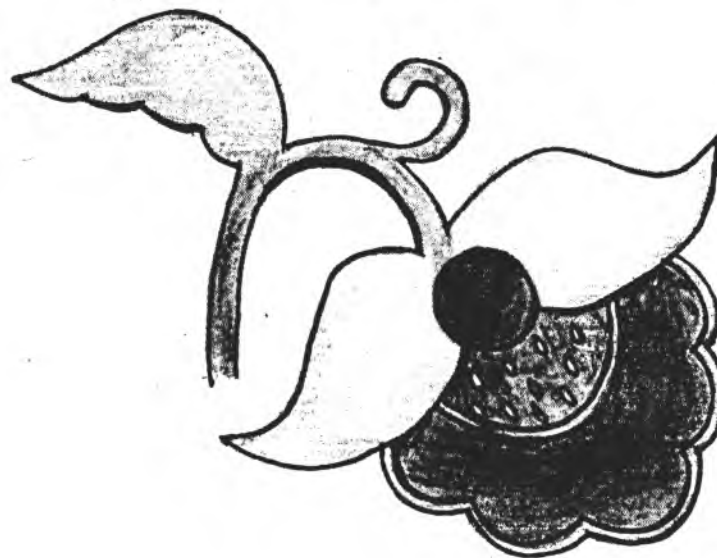
Додатковий візерунок розташовується на дрібних деталях посуду (на шийці, ручці кришки, підставці) виконується простими елементами (крапками, мазками, смужками, хвилястими лініями).

Сьогодні в селі Опішня майстри виготовляють свої вироби на заводі «Художня кераміка». Глину вимішують у машині, посуд обпалюють у печах, в яких температура підтримується автоматами. Опішнянську кераміку добре знають не тільки на Україні, але й за її межами.

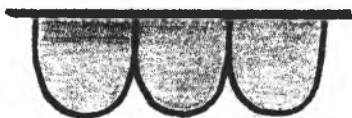
Декоративні елементи опішнянського розпису

Виноград

Квітка

Зубчик

Листок

Листок

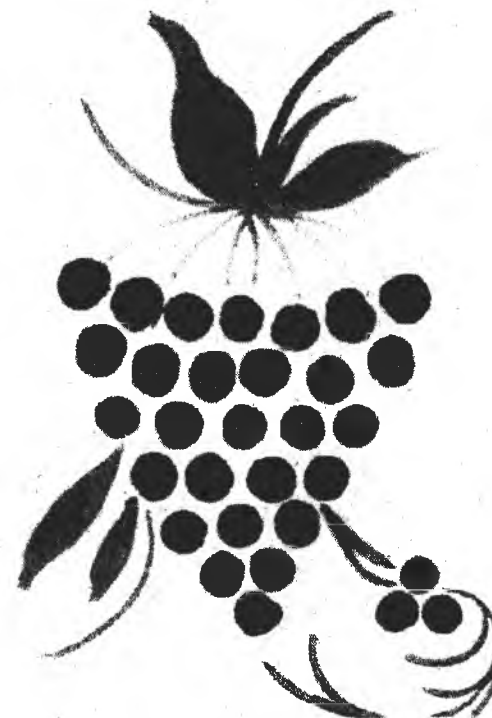

Квітка

Декоративні елементи петриківського розпису

Дрібні квіти, тонкі лінії — вусики

Кетяг калини

Квіточка-«цибулька»

Квіти з листочками

Українські витинанки

У минулому однією зі складових культури й побуту українського народу були витинанки — тонкі сюжетно-орнаментальні вирізки з паперу. Ажурні витинанки відомі ще з V ст. до н.е. Це були вироби зі шкіри та хутра. Перші паперові прикраси, що можна вважати аналогами традиційних витинанок в Україні, виникли в Китаї та пов'язані з винаходом там паперу. У XIII ст. паперові прикраси з'явилися у Персії, а у XV ст. через Туреччину потрапили до Європи: спочатку до Венеції, потім до Угорщини та інших країн. Ажурні паперові прикраси слов'янських народів мали декоративне спрямування і здебільшого були орієнтованими на традиційні народні мотиви орнаменту.

У середині XIX ст. в українських селах цими прикрасами селяни оздоблювали хати. Значним поштовхом до розвитку витинанок був перехід від хат-курянок до чистих хат зі світлицями. Коли вперше у хатах почали склити вікна, то шибки прикрашали спочатку візерунками-вирізками зі шкіри, а згодом — з паперу.

Світло було для людей символом сонця, його промені, проходячи крізь шибки, несуть велику радість. Виготовляли витинанки перед Новим роком або навесні перед святом Воскресіння, коли за звичаєм білили стіни й поновлювали внутрішнє оздоблення хат.

Паперові витинанки на склі постійно змінювалися, залежно від пори року та пов'язаних із нею видів праці, свят та обрядів. Витинанки приурочувались до основних подій у житті селянина, кожній відповідали певна традиційна композиція. Збираючись сіяти, наклеювали витинанки «посівна», до жнив вирізали та клеїли «врожайну», на заручини — «заквітчану», яку згодом змінювали на «весільну». На Новий рік, Різдво між вікнами на стінах прикріплювалися паперові стрічки метрової довжини, де був вирізаний симетричний орнамент, обведений фарбою, та прибивали навхрест гілки ялинки чи сосни і прикрашали різнокольоровими ліхтариками, білими сніжинками, зірочками, вирізаними з паперу.

Згодом витинанкам стало тісно на вікнах, їх почали розміщувати на стінах, печах, сволоках, мисниках. Тканини тоді дорого коштували, тому із паперу часом витинали фіранки на вікна, рушники, якими прикрашали образи, робили паперові серветки на полицки й мисники. Напередодні весни дівчата та жінки наклеювали на вікна своїх осель чіткі паперові візерунки, що виготовлялися ще взимку. Це були переважно одноколірні зображення — вази, букети квітів, побутові сценки, ілюстрації до байок та казок, народних легенд —

дракони, метелики, риби, виноград та ін. Їх витинали ножицями і ножиками. Витинанки «жили» здебільшого півроку, рідше рік.

У 20-х роках нашого століття візерунки виготовляли не тільки у школах, а й у творчих гуртках. Виник особливий вид витинанок — своєрідне наслідування технік виготовлення декоративних тканин із мереживом, вишивкою тощо.

Ще один різновид паперових прикрас — так звані силуети. Колись у Франції жив міністр Е. Де Силует. Художник намалював на нього карикатуру у вигляді тіньового профілю, і з того часу всі контурні зображення без деталей усередині контуру стали називати «силуетом». Ці витинанки виготовлялися з тонкого чорного глянцевого паперу. Мистецтвом чорного силуету займалися також відомі художники — Альберт Дюкер, Пітер-Пауль Рубенс, Федір Толстой та ін. Силуетні портрети, прості для виконання і недорогі, можна було побачити і у багатіїв, і в будинках простих людей. Вони знаходилися на стінах кімнат та салонів, в альбомах знатних жінок, їх дарували і зберігали. Ці композиції характеризуються чіткою лінією, вишуканим контуром. Мистецтво силуетів було поширеним і в Україні. Силуетними витинанками захоплювалися М. Гоголь, І. Рєпін та ін. Силуети нагадували і, так звані, тіньові фігури. Це могли бути поодинокі фігури людей, звірів, птахів.

Найдавніші українські витинанки, що дійшли до нашого часу, походять із Прикарпаття і Західного Поділля. Важко було знайти житло Поділля, Прикарпаття, Придністров'я без настінних розписів або паперових витинанок. На Придністров'ї це була ажурна паперова стрічка (лиштва), яку розміщували на полицках, над вікнами хат. На Поділлі та Прикарпатті аналогічні паперові прикраси називали «фіранками». Згодом виникають так звані паперові рушники, рамочки, серветки тощо.

Фіранки — паперові прикраси, що виникли як ускладнений варіант стрічкових витинанок. Під час виготовлення фіранок використовували комбіновані техніки. Фіранки поділяються на стрічкові, великі прямокутні порт'єри з аплікаціями та мальованими візерунками тощо. До них належать і серветки. За формою розрізняються розеткові, квадратні, трикутні тощо.

Фігурки — це силуетні витинанки, де зображені пташки, ляльки та ін.

Розети — це ажурні витинанки, що складаються із розет, зірок, ромбів, квадратів.

Дерева — це група витинанок, що охоплює кілька композиційних типів настінних прикрас дзеркальної симетрії: дерево, дерево з пташками, гілка, букет, вазон, квітка.

За останній час художники створили новий жанр витинанки — сувеніри у формі листівок, буклетів, екслібрисів, сюжетних композицій. Це тематичні твори, що пристосовані для експонування на виставках, а також використовуються для поліграфічної продукції, їх називають виставковими витинанками.

Екслібрис — це книжковий знак, малий художній графічний твір у вигляді етикетки (наклейки), який свідчить про власника книги.

Витинанки — орнаментальні та фігурні прикраси, що ажурно витяті ножицями, вирізані ножом з білого або кольорового паперу. У витинанках утілені одвічні символи природи, колективний досвід пізнання світу, великі можливості розвитку фантазії, інтелектуального та естетичного розвитку дітей у творчій праці.

Витинанки розвивалися у тісному зв'язку з іншими видами народного мистецтва. Не випадково в орнаменті витинанок є аналогії з мотивами писанок, розпису, килимів.

Мотиви витинанок — це складний синтез символів, образів і понять далекого минулого в узагальнених, спрощених формах.

Умовно їх можна поділити на декілька груп: геометричні, рослини, зооморфні (тваринні) та антропоморфні (зображення людей). Розміри витинанок залежать насамперед від призначення і місця, яке вони займали у декорі хати. Так, маленькі прикраси (4–5 см) наклеювали на рами образів, більші «зірочки», «ромбики» (6–7 см) — уздовж сволака (балки на стелі), а великі (до 40 см) фіранкові витинанки розміщували, пристосовуючись до розмірів вікон, дверей, полицок.

Нині народні майстри займаються витинанням. Цей вид діяльності можуть опанувати навіть діти. Витинання допоможе розвинути фантазію, почуття ритму, краси, симетрії.

Техніка витинання проста й полягає у тому, що силует задуманої композиції вирізають таким чином, щоб одразу вийшла симетрична фігура. Для цього папір квадратної або будь-якої іншої форми складують учетверо, увосьмеро (залежно від задуму та товщини паперу) і ножицями вирізають різні рослинні елементи (зірки, квіти, листя, хміль), геометричні форми чи контурні зображення птахів або людей. Наклеюються витинанки вареною картоплею або клеєм.

Під час виготовлення витинанок необхідні увага та зосередженість. Для малюків, які добре володіють ножицями, така робота є не надто складною і цікавить їх, тому що дає можливість експериментувати. Адже змінюючи кількість надрізів на бокових сторонах трикутників та їх форму, можна отримати нову неповторну витинанку.

Для виготовлення витинанок потрібний тонкий глянцевий папір одного або кількох кольорів. Дорослі повинні допомогти дітям зрозуміти, що важливою є у витинанках чітка контурно-силуетна форма. Дуже важливо формувати у дітей уявлення про форму і будову образів. Це підтверджується й даними психологічних досліджень: контур для дитини є однією з головних властивостей предмета.

Підготовка до витинання

1. Створення санітарно-гігієнічних умов для роботи, позитивної емоційної атмосфери.
2. Розгляд витинанок та визначення способів і прийомів їх виготовлення.

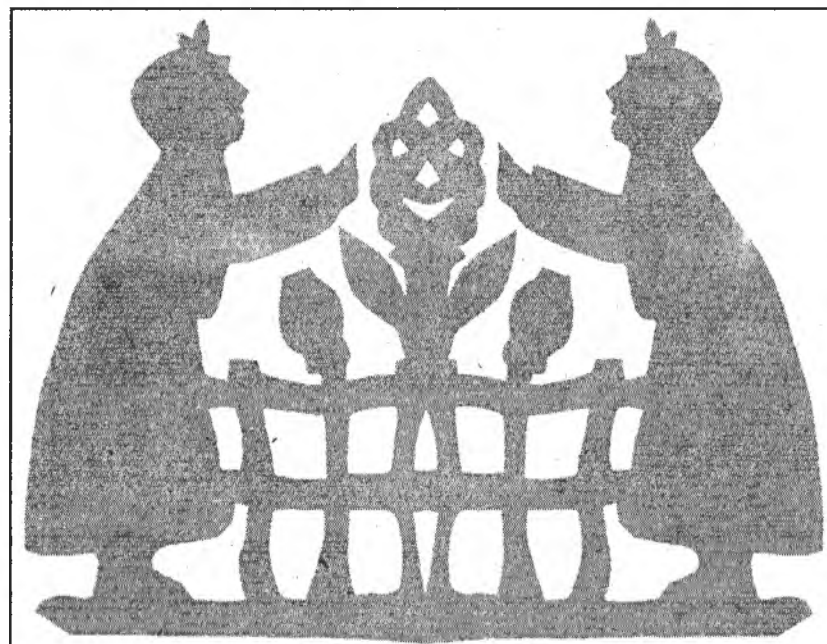
Розглядання тонких і вишуканих ілюстрацій-витинанок, напевно, викличе у дітей бажання спробувати самим вирізувати щось подібне.

Спочатку на основі цих ілюстрацій можна визначити, на яких технічних прийомах засноване їх вирізування. Для того щоб показати, як це робиться, слід аркушем паперу закрити по горизонталі чи вертикалі половину зображення витинанки і пояснити, що робота виконана з паперу, складеного навпіл.

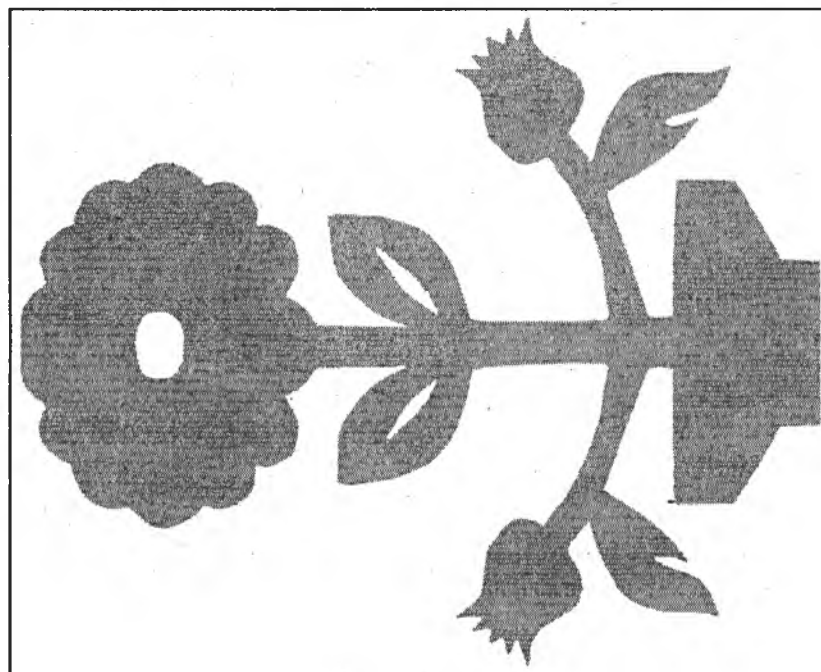
Дітям здебільшого знайомі такі способи вирізування з паперу, адже вони вирізували прості речі. Отже, можна спробувати вирізати метеликів, для цього необхідно скласти папір навпіл, спочатку олівцем промалювати різні візерунки на крильцях метелика, а потім їх вирізати.

Для того щоб вирізати витинанку-сніжинку, необхідно квадратну серветку або аркуш паперу скласти навпіл по діагоналі — вийде трикутник-хустинка. Трикутник-хустинку ще двічі скласти навпіл по діагоналі. Ножицями зрізати верхній кут трикутника та заокруглити його основу. На бічних сторонах трикутника зробити надрізи різної форми на невеликій відстані один від одного. Обережно розгорнути витинанку й наклеїти.

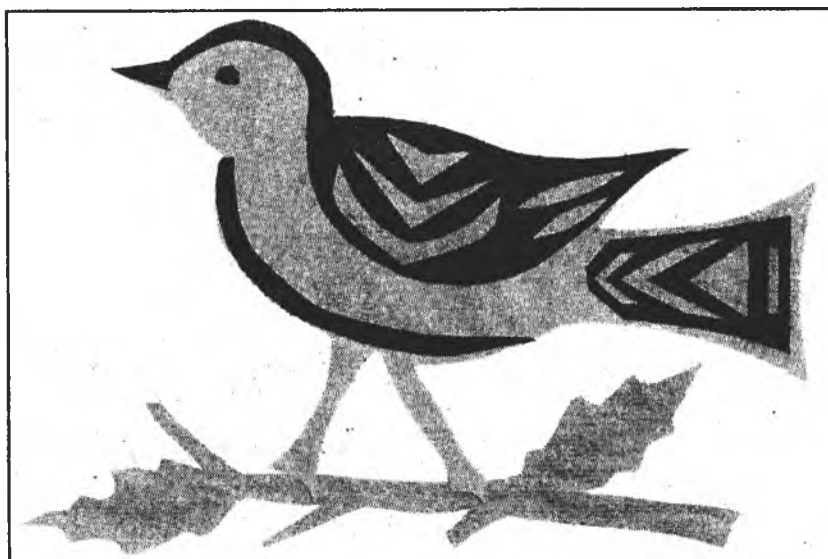
Цікавим художньо-навчальним завданням у роботі з дітьми може стати виготовлення писанок — аплікаційне декорування площинних форм яйця. Розглянувши зразки, варто пояснити, що аналогічно можна вирізувати з аркуша паперу овальної форми, складеного навпіл, або в чотири, вісім разів (за зразком сніжинок). Найголовніше, щоб не розрізати верхніх заокруглених країв трикутника і не порушити цілісності обрису зовнішнього краю овальної форми яйця. Аплікаційні візерунки на писанках будуть у дітей різноманітними, і виконання цього завдання дасть їм неабияку радість.

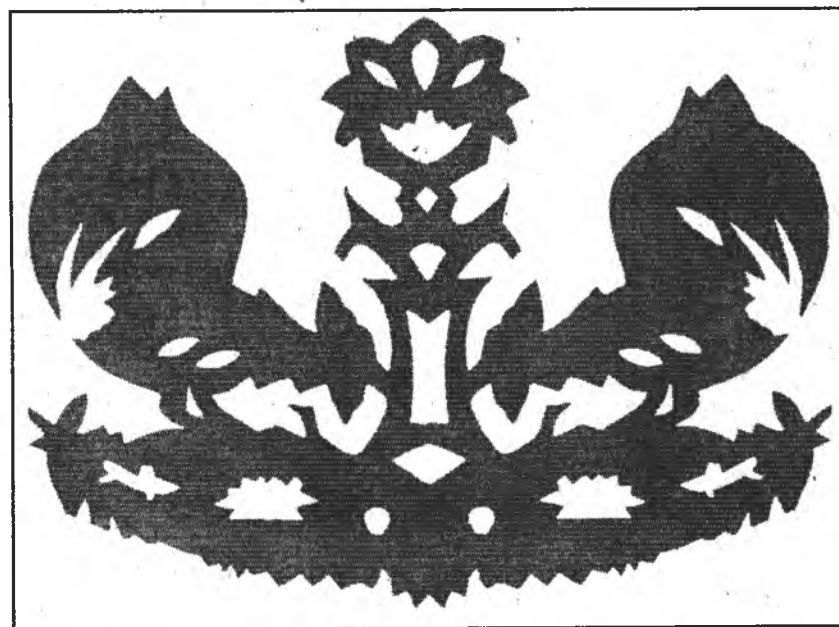
Витинанка «Бабуся»

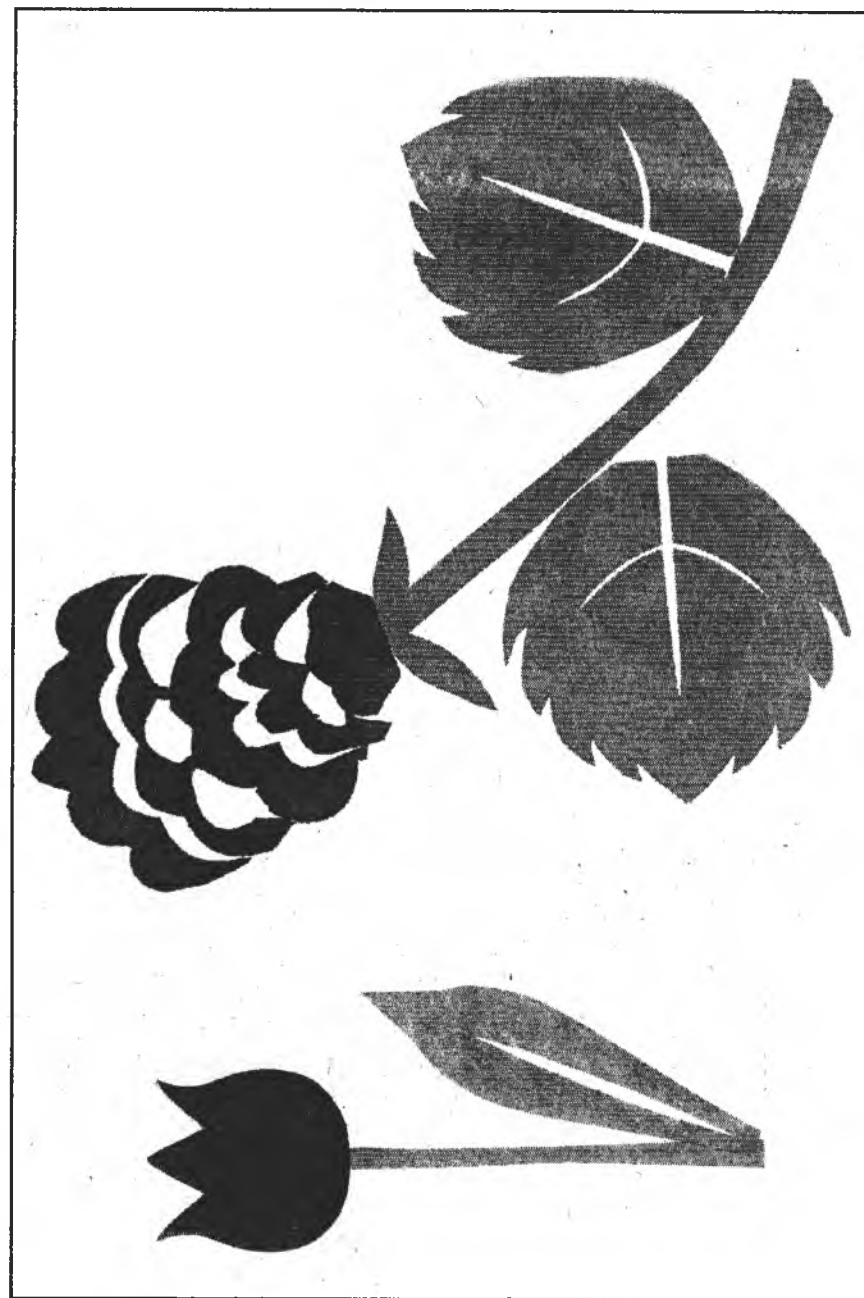
Витинанка «Квітка»

Витинанка «Птах»

Витинанка «Чарівна квітка»

Витинанка «Квіти»

Українські вишиванки

Багато жінок у наш час уміють і люблять вишивати. Вишивають шовковими нитками, бісером, коштовним камінням, лелітками та іншим. У спеціалізованих магазинах є різноманітні схеми, кольорові нитки та багато іншого.

Цей вид мистецтва (вишивка) виник давно. Але хто і коли саме вперше здогадався втілити у візерунках красу рідної природи, свої переживання та відчуття, ми ніколи не зможемо довідатися. На жаль, тканини та нитки недовговічні, тому наука не може напевне визначити час виникнення цього мистецтва. Зразки найдавнішої вишивки у музеях Європи належать до V ст. н. е., а пам'ятки української вишивки збереглися лише за кілька останніх століть.

Дані археологічних розкопок, свідчення літописців і мандрівників минулого доводять нам, що початки мистецтва вишивання на території, яку займає сучасна Україна, сягають сивої давнини і розвиток його не переривався ніколи — починаючи з незапам'ятних часів і до наших днів.

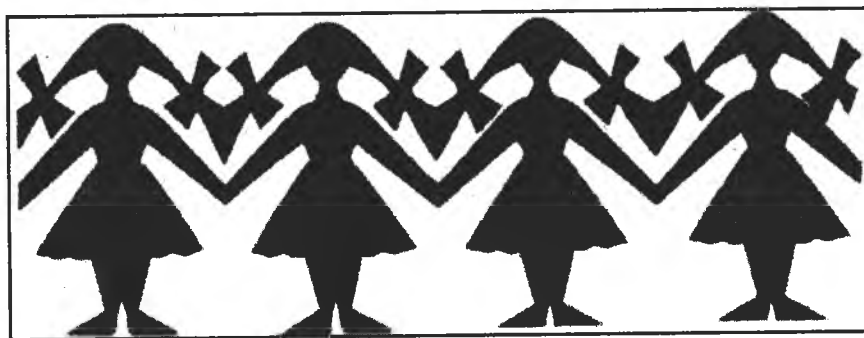
Наприклад, у часи Київської Русі мистецтво художньої вишивки дуже високо цінувалося. Сестра Володимира Мономаха Анна-Янка організувала в Києві, в Андріївському монастирі, школу, де молоді дівчата вчилися вишивати золотом і сріблом.

Археологічні розкопки підтверджують значне поширення вишивання у стародавньому Києві: на фібулах і срібних браслетах XIII ст. зображено постаті у сорочках із широкими вишиваними манишками.

В Іпатіївському літопису від 1252 р. зазначається, що князь Данило Галицький під час зустрічі з королем був одягнений у кожух, обшитий золотими плоскими мережками.

На межі XVI–XVII ст. починається могутня хвиля відродження української культури, розвитку різних видів мистецтва, в тому числі й вишивання. Арабський мандрівник Павло Алеппський, який у 1654 та 1656 рр. проїздив через Україну, описуючи побут українців, зазначав, що у дочок уманських міщан та київських вельмож головні убори гаптовані золотою ниткою.

В умовах патріархального укладу сільського життя з натуральними формами господарювання більшість речей домашнього вжитку здебільшого виготовлялася господарем та його сім'єю. Майже у кожній хаті ткали полотно і шили з нього одяг. А вишивка була найпоширенішим способом прикрасити тканину. Вишиванням на Україні займалися майже виключно жінки. Для цієї роботи використовувалась кожна зручна нагода: досвітки та вечорниці, на які

Витинанки «Силуети»

дівчата збиралися довгими осінніми та зимовими вечорами, і години відпочинку від польових робіт — навесні та взимку.

Готуючись вийти заміж, кожна дівчина, як правило, повинна була мати багато різних вишиванок. Заможніші дівчата готували собі по 50, 80, а іноді і по 100 сорочок із тонко виробленого полотна: для буденної роботи, свята, посагу, на весілля, навіть на смерть, тобто для потреб протягом усього життя. Дівчата змагалися між собою в добірї узору, у загальній композиції елементів орнаменту, в майстерності вишивання. Одяг був своєрідною характеристикою майстерності дівчини, її працьовитості. Поганою нареченою вважалася та дівчина, яка не опанувала цю майстерність змалку. В одній із народних пісень сестра радить братові кращу обраницю, наголошуючи на її перевазі:

Вона вміє шити-вишивати
І гарних пісень співати.

Саме тому жіночий одяг оздоблювався надзвичайно гарно. Кольорова плахта, вишита старанно підібраними ніжними тонами, яскрава керсетка, яскрава шовкова попередниця, барвіста вишивана сорочка — в такому одязі дівчина виглядала мадьярничко, нагадуючи букет живих квітів. Звісно, не всі дівчата у той час могли дозволити собі мати одяг із тонкого полотна, бідні одягалися в сорочки з грубого полотна, але за оздобленням їхній одяг не поступався перед одягом багатших.

У XVIII–XIX ст. майже в усіх поміщицьких господарствах та при монастирях існували майстерні художньої вишивки, виробляючи не лише використовувалися для власних потреб, а й частково продавалися.

Із другої половини XIX ст. мистецтво вишивання поступово виходить за межі хатнього ремесла і подекуди набирає форм кустарного промислу. Виникають артіль та перші кооперативні об'єднання вишивальниць. Подекуди цілі села жили цим промислом.

Основні мотиви українського народного орнаменту сягають своїм корінням у місцеву флору та фауну, в історичну традицію.

Орнаменти українських вишиванок

За мотивами орнаменти вишивок бувають геометричними (абстрактними), рослинними, зооморфними (тваринними).

Геометричні орнаменти притаманні всій слов'янській міфології. Вони дуже прості: кружальця, трикутники, ромби, кривульки, лінії, хрести. Складно зробити висновок, який смисл мали ці символи раніше, але сьогодні на їх основі використовується багато мотивів.

В основі рослинного орнаменту — прагнення перенести у вишивку красу природи. В українській вишивці часто використовуються такі мотиви як «виноград», «хміль», «дубове листя», «барвінок» то-

що. Деякі з них несуть на собі відбиток стародавніх символічних уявлень народу. Так, мотив «барвінку» є символом немеркнучого життя, узор «яблучне коло», поділений на чотири сектори, з вишиванням протилежних частин в одному кольорі — символом кохання. У сучасній вишивці трапляється й древній символ «дерево життя», який здебільшого зображується стилізовано у формі листя або гілок.

У вишивках зооморфних (тваринних) орнаментів зображуються: кінь, заєць, риба, жаба; з птахів — півень, сова, голуб, зозуля; з комах — муха, метелик, павук, жуки. У подібних орнаментах виступають у різноманітних, часто химерних сплетіннях заячі та вовчі зуби, волове око, коропова луска, баранячі роги тощо.

Вирішальний вплив на характер орнаментальних мотивів мають різноманітні вишивальні шви, так звані «техніки», яких відомо на Україні близько ста. Окремі вишивальні шви характерні тільки для тих чи інших етнографічних районів України, а деякі зустрічаються також у інших народів.

Складна техніка «низі» з її різновидами («занизування») дійшла до нас із глибини віків. Імовірно, що колись вона була панівною, а можливо, й єдиною технікою. Вишивальні шви, що виконані в цій техніці, в наш час є відомими по всій Україні, але найчастіше використовуються у вишивках Поділля. Вишивці у цій техніці притаманні специфічні форми та колір. Вишивки Поділля зберегли в собі певні елементи давнього орнаменту: вони переважно чорного кольору з невеликим вкрапленням теплих кольорів — червоного, жовтогарячого й жовтого.

Техніка «занизування» поширена також на Волині. Вона повністю імітує візерункове човникове ткацтво. До найдавніших належить також техніка «заволікання», що наслідує перетикання на ткацькому верстаті й дає суворо геометричні візерунки. Найпоширеніша вона на Поліссі та в деяких районах Карпат.

Методи вишивання на зразок ткання спостерігалися в різних етнографічних зонах ще в XIX ст., але згодом плоскі стібки на зразок ткання витісняються поверхневим вишиванням: «хрестиком», «гаптуванням» тощо.

Для Чернігівщини та Київщини найхарактернішими старовинними швами є «набирування» — це шви, що шийються зліва направо дуже дрібними стібками і нагадують бісерні вишивки. Орнамент чіткий, простий, завжди геометричний.

Майже по всій Україні відома техніка «вирізування», що комбінується із «лиштвою». Вирізування виконується білими та сірими нитками, на Поділлі — кольоровими. Ця техніка поєднувалася з іншими способами вишивання.

Українській народній вишивці притаманні також інші шви: стебнівка, верхоплут, кучері, вирізування, мережка, що раніше часто поєднувалися в одному узорі. Так лиштва з мережками або вирізуванням дає один із художньо найдосконаліших типів вишивки, що був особливо поширений на Полтавщині, Київщині та Поділлі.

На початку ХХ ст., названі вище техніки депо витісняються швом «хрестик». Це, безумовно, менш складна техніка, візерунки хрестиком зазвичай вишиваються депо грубіше, ніж зволіканням або низзю. Проте окремі майстри досягають у техніці «хрестик» значних мистецьких ефектів.

Чи не найяскравішим утіленням багатого і розмаїтого мистецтва народної вишивки є біла вишивана сорочка — невід'ємна складова частина народного вбрання як жіночого, так і чоловічого. Вишивана сорочка була характерною ознакою кожної місцевості, і порівняно легко відрізнити полтавську від подільської, гуцульську від поліської тощо. Вони різняться орнаментом, технікою виконання та гамою барв.

Особливості вишивання в різних районах України

Розглянемо характерні особливості вишивання в різних районах України.

Техніка вишивання Полтавської, Харківської, Луганської областей має багато спільного з усталеними формами вишивки центральних областей країни, але їй властиві й цілком своєрідні поліхромні орнаменти, що виконуються півхрестиком чи хрестиком. Ці орнаменти здебільшого вишивають грубою ниткою, завдяки чому візерунки справляють ураження рельєфних.

Для Полтавщини характерні такі шви: хрестик, плутаний хрестик, подвійний пруттик, зубчики, мережка, прутикова мережка, вирізування, лиштва, виколювання, довбанка, верхоплут, ляхівка в один і більше рядів, пухлики, ланцюжки та інше. Візерунки виконуються окремими швами і поєднанням кількох швів. Сорочки на Полтавщині вишиваються переважно білими нитками, зрідка червоними та сірими. Манишка білих сорочок у старих взірцях оздоблювалася білим узором, що виконувався гладдю. Візерунок обводився чорними або кольоровими смугами. Техніка вишивання — стебнівка, хрестик, шов «позад голки».

Вишивки Полісся прості й чіткі за композицією. Ромболамана лінія геометричного мотиву повторюється кілька разів. Вишивка червоною ниткою по біло-сірому фону льняного полотна графічно чітка.

У північних районах Волині побутує вишивка низовим і поверхневим швом на зразок ткани. Одноколірне вишивання, що виконане в цій місцевості, вражає своєю випукатою простотою. У південних районах області переважають рослинні мотиви у доборі квіток, ягід, листочків. Шиття поверхнєве — хрестик, гладь, пруттик. Чор-

ний колір поєднується з найрізноманітнішими комбінаціями червоного, чим досягається значний колористичний ефект.

Для Чернігівщини характерні білі вишивки. Щоб підсилити загальну виразність вишивки, у ній здебільшого використовують два або більше типів швів. Наприклад, в одній композиції поєднуються шви прозорі (викол, вирізування, мережка) зі щільним настиланням або іншим видом лічбової гладі. Рукав із сорочкою з'єднується широким мережаним кольоровим орнаментом, так званою чернігівською розшивкою. Така сама розшивка з'єднує уставку й станок із коміром. Смугастий орнамент розміщується на уставках окремими чи суцільними смугами по рукаву. Геометричний або рослинний орнамент вишивається білими нитками або ж із вкрапленням червоного та чорного.

На Чернігівщині жіночі та чоловічі сорочки змережуються прутиком так само, як і на Поділлі — прозорою мережкою («пабаком»), червоними та чорними нитками.

Набирування дуже дрібними суміжними стібками, що нагадує бісерні вишивки, характерне для чернігівських та київських сорочок.

Сорочки на Київщині оздоблюються гладдю, занизуванням, набируванням та хрестиком. На них переважають рослинно-геометризовані орнаменти зі стилізованими гронами винограду, що виконуються червоними та чорними нитками з незначним укріпленням жовтого.

У південних районах України сорочки прикрашаються вишивкою, що являє собою поєднання орнаментальних мотивів та вишивальних технік різних місцевостей. Це пояснюється тим, що тут мешкає населення, яке є мішаним у національному плані.

Для подільських сорочок характерна барвистість і різноманітність швів. Найтипівішим є змережування «павучками», яким примережують уставки на рукави, клинці. Використовується і кольорова мережка — «шабак». У різних варіантах повторюються дві основні техніки — хрестик і низь, а також декоративний шов «качалочка», який зберіг орнаментальні мотиви давньої вишивки. Подільська вишивка особливо багата на візерунки: центральні мотиви у вигляді ромбів здебільшого розміщуються між двома горизонтальними лініями. Трикутник, що утворюється між лінією і ромбами, вишивається звичайними скісними лініями у вигляді завитків («баранячі роги»). В орнаментах подільських вишиванок переважає один колір — чорний із більшим чи меншим укріпленням червоного, синього, жовтого чи зеленого. Найпоширеніші одноколірні (червоні та чорні) вишивані сорочки, значно рідше — дво- та триколірні.

На півдні Тернопільщини типовою є вишивка вовняними нитками зі згущеними стібками: окремі елементи обводяться кольоровими нитками, що забезпечує високий рельєф та кольоровий ефект. Такі вишивки розміщують уздовж усього рукава поздовжніми чи скісними смугами від пілочки до краю рукава.

Велике багатство технік вишивання характерне для Вінниччини: низь, хрестик, стебнівка, насилування, верхоплут, зерновий вид, вирізування; різноманітні види чорних, білих та кольорових мережок. Поряд з основними швами застосовуються й допоміжні — штапівка, стебнівка, контурні шви, якими обрамляють та з'єднують окремі елементи композиції.

Характерна риса етнографічного району Карпат та Прикарпаття (крім певних спільних рис) — це значна кількість окремих складових частин регіону зі своїм колоритом та специфічними особливостями. У минулому майже кожне село відрізнялося від іншого своєрідністю вишивки, багатством орнаментальних композицій та неповторністю кольорів.

У народній вишивці Львівської області використовуються різноманітні типи візерунків: окремі з них поширені по всій області, інші — пов'язані з певними місцевостями і утворюють локальні різновиди. У південних районах Львівщини орнамент вишивок геометричний, білий фон не заповнюється, що надає візерункам прозорості й легкості. Вишивані сорочки колористично розмаїті.

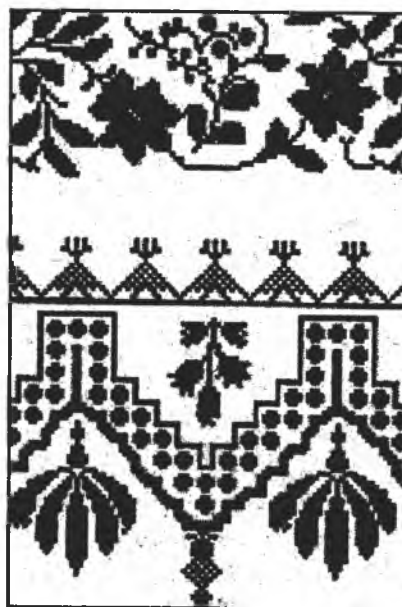
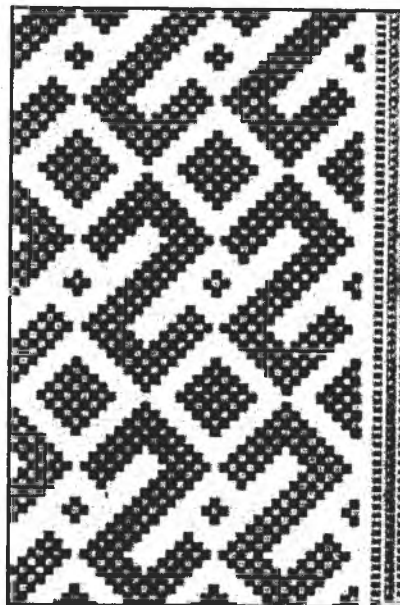
На Буковині (Чернівецької області), крім геометричних та рослинних мотивів, використовуються зооморфні, що вишивають білою гладдю, дрібним хрестиком, штапівкою, крученим швом. При цьому як вишивальний матеріал використовують бісер, шовк, вовну, срібні та золоті нитки, металеві лелітки.

Гуцульські вишивки характерні різноманітністю геометричних та рослинних візерунків, розмаїтістю композицій, багатством кольорових сполук, здебільшого червоного із жовтим та зеленим, причому червоний колір домінує. Два або три відтінки жовтого кольору прояснюють вишивку і надають їй золотавого відблиску. Типовим є густе заливання тла, коли значна кількість дрібних елементів заповнює орнаментальну площину і візерунок окреслюється тонкими просвітами.

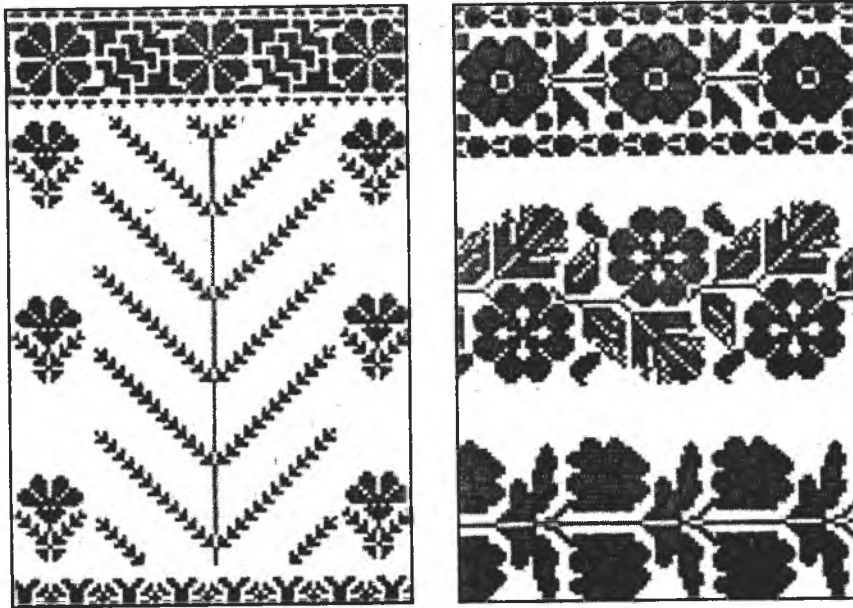
Для вишивок Закарпаття характерним є мотив «кривуля» у різних техніках виконання. Переважає техніка «заводікання» і вишивання хрестиком, часто також використовують вирізування і гаптування. Кольорова гама вишивок широка: червоне поєднується з чорним (при цьому виділяється один колір — чорний або червоний), поширені як білі, так і багатоколірні орнаменти.

Українські вишиванки

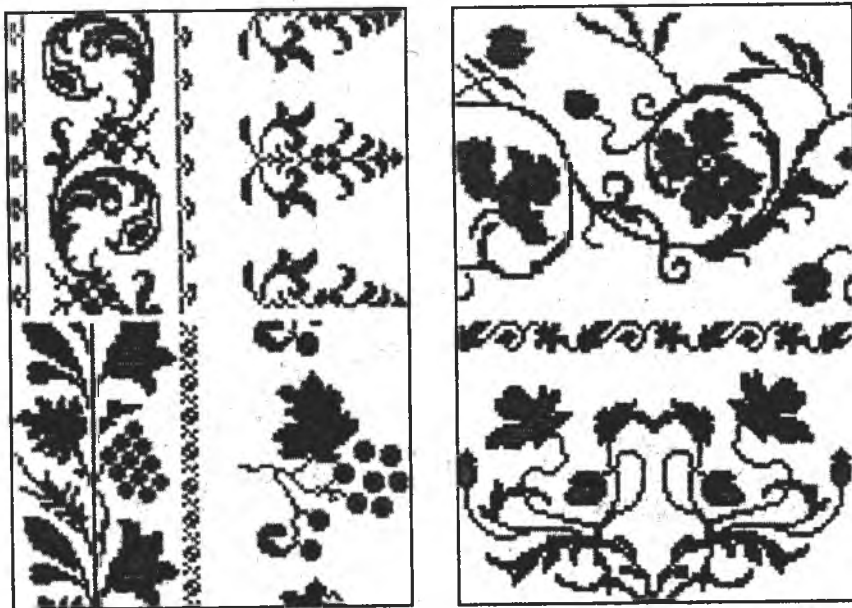
Вишиванки (Полтавська область)

Вишиванки (Луганська область)

Вишиванки (Харківська область)

ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ, ЗБІЛЬШЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО ДЖЕРЕЛ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Залучення учнів до реалізації національних традицій, звичаїв і обрядів, зокрема, підготовки і відзначення дат, урочистостей, свят народного календаря пробуджує в них любов до рідної землі, повагу до людей праці, формує уміння творчо працювати, шанувати історію, збагачувати культуру свого народу.

Залучення дітей із раннього віку до народного мистецтва, свят, урочистостей народного календаря сприяє тому, що вони щороку глибше відчуватимуть свою нерозривність із рідною природою, намагатимуться власною працею примножувати багатства рідного краю, зберігатимуть і розвиватимуть трудові, духовні народні традиції.

У минулому нашого народу існувала стійка духовна традиція, в дусі якої виховувалися молоді покоління: родина, навчальні заклади, соціальне життя. Ця традиція полягала у тому, що кожна людина, у тому числі й молода, прагнула досягти ідеалу — гармонії свого внутрішнього світу, удосконалення своїх якостей, приведення своїх потреб, інтересів, домагань у відповідність до реальних можливостей їх задоволення, реалізації.

На думку багатьох дослідників, насамперед українознавців, ідеал внутрішньої гармонії особистості є найвищим ідеалом етичної свідомості українців.

За традицією, кожна особистість намагалася також досягти ідеалу гармонії у навколишньому світі. Така традиція сприяла тому, що люди виростили небайдужими до того, що діється навколо. Ця традиція, що характерна для національної системи виховання, формувала людину, як активного учасника подій, зацікавлену у тому, щоб багатогранний зміст поняття «мир» панував в оточенні, зовнішньому світі. Тому молодь намагалася власною діяльністю, поведінкою, справами утвердити свої гармонійні стосунки із зовнішнім світом.

Ці духовні, моральні традиції за сучасних умов необхідно творчо відродити. Слід зацікавити дітей національними скарбами, щоб вони стали активними носіями таких традицій. Це допоможе їм опанувати народні ідеї, моральні якості.

Говорячи про національний тип особистості, носії української етноетики визнавали право кожної особистості на власний індивідуальний етичний шлях. Діти з раннього віку у процесі навчання і ви-

ховання активно залучаються до естетичного сприймання дійсності. Вони продовжують мистецькі традиції своїх батьків і дідів, поглиблено займаються народними мистецтвами (вишиванням, різьбярством, писанкарством, грою на музичних інструментах тощо).

Народна педагогіка дотримується певної, логічно вмотивованої та обґрунтованої послідовності у засвоєнні вихованцями ідей в естетичному вихованні.

Народна виховна мудрість стверджує, що діти з раннього віку мають виховуватися на матеріалах народного мистецтва. Згодом вони прилучаються до сприймання професійного національного мистецтва, у тісному зв'язку зі сприйманням рідного народного мистецтва.

Коли у дітей успішно формуються основи естетичного розуміння дійсності, закладаються основи естетичних уподобань, понять, поглядів і смаків, саме тоді їх необхідно залучати до сприймання кращих творів народного мистецтва.

Рідне народне мистецтво має бути провідним в естетичному вихованні впродовж усього життя кожної людини. Це одна з найважливіших гарантій того, щоб кожна людина залишалася тим, ким є вона за своєю природою, щоб вона глибоко пізнавала і розвивала, згідно зі своїми задатками, рідне мистецтво, культуру впродовж усього свого життя.

Наголосимо, що ідеї естетичного підходу у народному навчанні та вихованні дітей дуже часто, якщо не завжди, виходять на перше місце у комплексному, цілісному впливі на молоді покоління. Завдяки цьому виникають сприятливі умови, додаткові стимули для розвитку інтелектуальної, емоційної та вольової сфер особистості, її культури і духовності.

Важливо зазначити, що в багатогранній народній ідейній системі, різних її сферах (філософській, моральній, естетичній) усебічно обґрунтовується ідея формування самобутньої особистості. Народ здавна помітив, а сучасна педагогічна наука має повністю взяти це на своє озброєння, дві різні, але взаємозв'язані та взаємозумовлені тенденції у навчально-виховному процесі.

Перша тенденція полягає у тому, що кожна дитина має глибоко і всебічно пізнавати культуру, духовність рідного народу і кращі досягнення інших народів.

Друга тенденція — необхідно створювати такі зовнішні (з боку суспільства, педагогів, батьків) і внутрішні (з боку самого учня) умови, які б максимально і у той же час оптимально сприяли суто індивідуальному сприйманню змісту освіти, оригінальному осмисленню його кожним суб'єктом навчання і виховання, формуванню яскраво

вираженої самобутньої особистості. Самобутня особистість — це найбільше багатство нації. Чим більше буде яскравих, самобутніх особистостей, тим кращі умови створюватимуться для поглиблення, розвитку самобутності нації. Національна система виховання має найбільше умов для того, щоб формувати яскраво виражені особистості, які мають великий творчий потенціал. Пошуки та обґрунтування шляхів формування самобутньої особистості — одне з найважливіших завдань кожного вчителя, вихователя.

ОРІЄНТОВНІ КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

СТРУКТУРА ЗАНЯТЬ

1. Аналіз предметів. Розглядання основного та додаткового візерунка. Уточнення, як візерунок залежить від форми предмета.
2. Робота зі зразками. Бесіда за ними. Виділення знайомих елементів, їх розташування. Вихователь звертає увагу на різний фон, на кольорову гаму, композиційне рішення.
3. Робота з елементами. Обміркування, з яких елементів може складатися візерунок. Вихователь показує технічне виконання елементів та візерунка.
4. Діти малюють складні елементи у повітрі, на дошці, у чернетці.
5. Фізкультхвилинка. Вибір дітьми форми, на якій вони малюватимуть.
6. Робота з формами. Діти розмірковують, як вони розписуватимуть форму. Двоє-три дітей розповідають, якими елементами прикрашатимуть свої роботи, які фарби використовуватимуть. Вихователь пригадує техніку малювання, допомагає порадою у виборі композиції, кольорового рішення та згадує, що опішниські майстри кожен пелюсток, гілочку обводять тонкою лінією іншого кольору.
7. Самостійна робота. Допомога вихователя.
8. Підсумок. Аналіз допущених помилок. Діти обговорюють, які роботи можна віддати на виставку.

Заняття 1

Тема. Мій рідний край — Донеччина

Програмовий зміст: уточнити і розширити знання дітей про рідне місто; ознайомити дітей із картою міста; учить помічати красу навколишнього; розвивати творчу активність, естетичний смак; дрібну моторику рук та координацію рухів; виховувати інтерес до навколишнього, бажання його пізнавати, любов до свого рідного міста.

Обладнання: карта міста, вугілля, м'яч, ніс та ковпак клоуна, ілюстрації з зображенням пейзажів міста, клей, пензлики, великий

аркуш паперу з намальованим пейзажем «Що зустрічається тобі на твоєму шляху від дома до дитячого садка», фарби, касета із записами пісень про Донецьк.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь

Треба всім нам привітатись:

— Добрий день!

Дружно весело сказати:

— Добрий день!

Вправо, вліво поверніться,

Одне одному всміхніться:

— Добрий день, добрий день!

Всіх гостей ми привітаємо:

— Добрий день!

І здоров'я побажаємо:

— Добрий день!

Вихователь пропонує дітям подивитися на зображене на ілюстрації місто та відгадати загадку.

Місто троянд і вугілля,

Місто добрих сердець.

Здогадалися, друзі?

Це наш любий... (Донецьк).

— Донецьк — велике, красиве місто, відоме всій країні. Що для вас означає місто Донецьк? (Рідне місто)

— Донецьк — це ваша Батьківщина, тому що ви тут народилися і тут живуть ваші рідні. Хто знає вірш про Донецьк?

1 - а д и т и н а

У світі — це кожному звісно —

Є дивні міста, та проте

Люблю своє місто я вірно і ніжно,

Навіки для мене святе.

2 - а д и т и н а

Люблю на бульварах я квіти,

Що сяють у росах мені:

І Кальміус, легким серпантинком повитий,

Кургани твої вдалині.

— Вам подобається ваше рідне місто? Чи полюбляєте ви його? Давайте розглянемо наше місто по карті.

Тільки на карті ми можемо побачити наше місто — Донецьк повністю. Але дивиться.... На карті все позначено схематично. У нашому місті дуже багато доріг, вулиць. Ось їх скільки!

А які вулиці ви знаєте, на яких живите? Як називається центральна вулиця міста?

— Цими квадратиками позначені будинки. Бачите, як їх багато! Є ще й лікарні, дитячі садки, школи, театри, стадіони, площі, багато парків, скверів для відпочинку, цирк, крамниці.

Діти, а як ви гадаєте, що це за синя смужка на карті? (Річка)

— Як називається річка, що тече через наше місто Донецьк?

— Сьогодні ми здійснимо невеличку екскурсію на «автобусі» містом та пригадаємо визначні місця, які славлять наше місто.

Займайте свої місця в «автобусі».

Діти стають парами, обирають «водія».

Швидко котиться автобус,
Пасажирів він везе:
На вокзал, в кіно, до школи
Він маляток доведе.

Діти зупиняються біля столу, де знаходять вугілля.

— Ось і перша зупинка. Малята, що ви бачите? (Вугілля)

— Для чого потрібне вугілля? (Щоб топити піч та було тепло.)

— Де його добувають? (На шахтах)

— А хто працює на шахтах? (Шахтарі)

— Це дуже почесна професія у нашому місті. Хто пам'ятає віршик про шахтаря?

1 - а д и т и н а

На ударній вахті
Наш татусь-вибійник
Трудиться у шахті,
Він щодень у лаві,
На ударній вахті.

(Грицько Войко)

— Молодці!

Вихователь показує дітям ілюстрації із зображенням шахтарів та шахт.

Шахтар — це тяжка чоловіча професія. Шахтарі дуже сміливі та сильні. Їх усі шанують та поважають. Люди яких професій працюють ще у нашому місті?

Діти відповідають. Вихователь підводить їх до другого столу.

— Малята, подивиться, тут щось приховано! Щоб дізнатися, що тут, необхідно відгадати загадку.

Він і скаче, і літає
У футбол чудово грає.
Що це, діти? (М'яч).

— Хто грає з м'ячем? (Футболісти)

— А в нашому місті є футбольна команда? (Так)

— Чи знаєте ви, як вона називається? («Шахтар»)

Вихователь показує фотографію команди.

— Так, вони прославили наше місто на всю країну. А які ще спортсмени прославили наше місто? (Сергій Бубка, Лілія Подкопаєва)

Вихователь показує їх фотографії.

— Малята, людина якої професії має такий ніс? (Клоун)

— А де працює клоун? (У цирку)

— А у нашому місті є цирк? (Так)

— Як називається наш цирк? (Цирк «Космос»)

— Ви любляете ходити з батьками до цирку? (Так)

— А що ви там робите? (Відпочиваємо та переглядаємо виставу.)

— А поряд із цирком є великий, дуже гарний парк культури та відпочинку. Як він називається? (Парк Щербакова)

— Ви були там із батьками? Чи є у парку каруселі та гойдалки? (Так)

Фізкультхвилинка

— Зараз, малята, уявіть собі, що ми з вами у парку відпочиваємо та катаємося на каруселі. Пограємо у гру «Карусель».

На килимі лежить мотузка. За сигналом вихователя діти беруться рукою за мотузку, утворюють коло та рухаються за змістом вірша.

Карусель спочатку тихо
Завертілась нам на вітку,
Потім все пішло кругом —
І бігом, бігом, бігом!
Тихше, тихше, не спішіть,
Карусель ви зупиніть,
Раз і два, раз і два,
І закінчилася гра!

Діти кидають мотузку. За сигналом вихователя поспішають «сісти на карусель» і гра починається знову.

— Малята, нам уже час вертатися до дитячого садка. «Сідайте в автобус».

Діти стають парами та повертаються назад.

— Сподобалася вам наша подорож містом? А зараз на нас чекає дуже цікава робота. Ось подивиться, це — пейзажі нашого міста.

Вихователь звертає увагу дітей на те, що на Донецьких пейзажах обов'язково є річка, терикони, шахти, будинки, вулиці тощо.

— Ми з вами сьогодні створимо незвичайний пейзаж, який назовемо «Що ти бачиш, коли йдеш до дитячого садка?»

Діти підходять до столу.

— Один художник дуже поспішав, тому не завершив свою роботу. Ми з вами йому допоможемо. Подивіться, у нас є не тільки фарби, але ще й багато всього іншого. Що це? (*Гречана крупа, різнокольорова кокосова стружка, горох, квасоля*) Усе це ми використаємо у нашій роботі. Працюватимемо разом, тому необхідно бути уважними одне до одного.

Вихователь розподіляє роботу між дітьми. Старші діти виконують складнішу роботу. Молодші — легшу. У процесі виконання роботи вихователь звертає увагу дітей на те, що звучить пісня про рідне місто Донецьк та допомагає дітям. Після завершення роботи вихователь аналізує виконану роботу.

— Подивіться, який гарний пейзаж ми з вами створили. Ви, малята, доклали багато зусиль, тому молодці! Допомогли художникові завершити картину. Він дарує її нам. Ми повісимо її на стіні, нехай прикрашає нашу групову кімнату.

За те що ви так гарно працювали, ми даруємо вам та папім гостям календарі із зображенням футбольної команди нашого міста.

Діти працюють на занятті «Мій рідний край — Донеччина»

Діти під час роботи використовують гречану крупу, просо, горох, макони та різнокольорову кокосову стружку.

Заняття 2

Тема. Чудові іграшки

Програмовий зміст: показати дітям красу народної глиняної іграшки з Опішні; учить прикрашати форму іграшки візерунком із крапок, ліній, мазків, варіюючи їх за кольором; викликати почуття естетичної насолоди від декоративного малювання; виховувати інтерес до народної іграшки.

Обладнання: глиняні іграшки з Опішні, гуаш червоного, коричневого, зеленого, жовтого кольорів, пензлі, тоновані форми іграшок для розписування.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь запрошує дітей до куточку самостійної художньої діяльності. На столі знаходяться глиняні іграшки.

— Діти, зверніть увагу на те, що ви бачите перед собою. Чим ці іграшки відрізняються від звичайних іграшок?

— Як ще можна назвати прикрашену розписом іграшку?

Вихователь разом із дітьми розглядає та розповідає про іграшки.

— Ось гарний, глиняний, розмальований півник-свистунець. У нього довга шийка. На шийці шовкова борідка, ніби маків цвіт. У глиняного півника хвіст розписаний веселими фарбами.

Д и т и н а

Шия довга, хвіст зелений,
Борода — як маків цвіт,
Півник є такий у мене,
Він малятам шле привіт.

— Це глиняний коник-свистунець. У коника вигнута шия, гарна грива. Кумедний хвостик-свищик. Хто пригадає віршик про коника?

Я люблю конячку сиву,
Причешу їй гарно гриву,
Гребінцем пригладжу хвостик
І поїду верхи в гості.

— Це пташка. Вона глиняна. Крутленька голівка з веселими очима, з маленьким дзьобиком. Чому про хвостик можна сказати, що він кумедний, веселий? (*Іграшки мають хвостик-свищик.*)

— Ці іграшки надійшли до нас із чудового міста Опішні, що знаходиться на Полтавщині. З'явилися іграшки у руках чудових майстрів, які розуміють мову рослин, тварин і кольорів. Опішнянський майстер обережно бере шматочок глини у долоні та дарує йому свою любов і фантазію. Від цього шматочка перетворюється на дивну фігурку тварини: коника, півника, поросятка... Коли майстер торкається іграшки пензликом, то вона починає співати квітами, листям, колоссям, ягодами.

У кольоровій палітрі опішнянських майстрів переважають коричнево-червоні, вохристі кольори, зелений, сірий, блакитно-синій, що надають виробам більшої декоративності.

Вихователь із дітьми розглядають рослинний орнамент, палітру розпису на іграшках. Вихователь запитує, які діти бачать кольори. Він пропонує дітям обрати для розпису форму за бажанням (коник, півник, пташка, свинка, баранчик).

— Діти, розгляньте свою форму, обстежте її, покладіть долоньку на її середину — тулуб. Саме тут можна намалювати основний візерунок. Згадаймо знайомі технічні елементи декоративного розпису. Це — лінія, крапка, мазок.

Вихователь показує дітям, як із цих елементів можна скласти «кривульку з нахапуванням» (хвиляста лінія, що в'ється між крапками), «гілку» (пряма лінія, мазки).

Після демонстрації елементів вихователь пропонує дітям прикрасити свою іграшку візерунком, уявляючи себе майстром.

Наприкінці заняття вихователь викладає прикрашені форми іграшок на виставку. Діти милуються красою декоративного розпису.

Заняття 3

Тема. Малювання візерунка за мотивами петриківського розпису на тарілці

Програмовий зміст: учити дітей малювати асиметричний візерунок на круглій формі за мотивами петриківського розпису, передавати його характерні особливості: «цибулька», калина; розміщувати візерунок таким чином, щоб він підкреслював круглу форму; закріплювати у дітей знання про петриківський розпис, кольори гамми (тепла і холодна), про правильне композиційне розміщення; закріплювати технічні прийоми малювання всією шириною пензля та кінчиком, малювання перехідним мазком та пальчиком; активізувати словник дітей словами: *петриківський візерунок*; розвивати окомір, чуття композиції, естетичний смак; виховувати цікавість до народної творчості.

Обладнання: для вихователя — набір фарб; пензлі № 4, 10; аркуш паперу круглої форми діаметром 30 см; зразок; склянка з водою; серветка; для дітей — набір фарби гуаш (6 кольорів); пензлі № 4, 10; папір круглої форми діаметром 20 см; склянки з водою; серветка.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь демонструє дітям тарілку, розписану петриківським розписом.

— Подивитися уважно на цей візерунок. Які майстри намалювали його? (*Петриківські*)

— Як ви здогадалися?

— Давайте розглянемо і визначимо, так це чи ні. На якій формі намальовано? (*На крузі*)

— Що намальовано у візерунку? (*«Цибулька», калина, листя, смородина, дрібні квіточки*)

— Як вони розташовані? (*По колу*)

— Скільки великих квіточок-«цибульок»?

— Де вони розташовані? (*Майже у центрі*)

— Який наступний великий елемент? (*Калина*)

— Де вона знаходиться? (*За квітами*)

— А між «цибулькою» та калиною що? Які вони за розміром?

— Що намальовано за калиною? (*Смородина*) Ягоди поступово зменшуються до кінця гілочки.

— Що ще намальовано у візерунку? (*Дрібні квіточки*)

— Скільки їх?

— Які за розміром усі елементи? (*Різні*)

— Так, квітка-«цибулька» і велика, і менша, нижні листочки — найбільші. Де знаходяться дрібні елементи? Що ще є у візерунку? (*Дрібні квіточки, тонкі лінії-вусики, крапки*)

— Якими кольорами намальований візерунок? Який колір переважає? (*Червоний*)

— Як називаються червоний, жовтий, оранжевий кольори? (*Теплі*)

— Тому ми вважаємо, що візерунок намальовано теплими кольорами. А які кольори холодні? Чи малюють петриківські майстри холодними кольорами? (*Так, якщо хочуть намалювати, наприклад, календарик на зимові місяці.*)

— А чи можна було б намалювати тут не червону «цибульку», а синю? Пояснить свою думку. Поміркуйте, якими кольорами ви малюватимете свій візерунок. Я нагадаю вам, як малювати. З чого почнемо малюнок? Так, спочатку намалюємо тоненьку гілочку, яка є такою саме круглою, як і тарілка. Тепер на гілці квіти-«цибульки» великі й дрібніші. Кожен із вас нехай добере свій колір.

Вихователь показує дітям прийом малювання квітки вільним мазком (попарно малювати пелюстки, починаючи від середини, збільшувати довжину зовнішніх пелюсток). Вихователь пояснює, що розмір, колір, кількість пелюсток квітки можуть різнитися.

— Чим можна швидко та красиво намалювати кетяг калини? Так, пальчиками. Не забудьте, що ягоди необхідно малювати близько одна до одної і розташувати їх півколом.

Листя намалюємо не одним, а двома кольорами. Як це зробити? Малюйте листочки зубчасті, а пензлем ніби погладжуйте папір. Необхідно ще прикрасити візерунок тоненькими гілочками-вусиками та крапками-ягідками. Але це ви зробите самостійно. Беріться до роботи!

Наприкінці заняття вихователь проводить аналіз робіт. Він звертає увагу на композицію виконаних робіт: технічну правильність виконаних елементів; добре поєднання кольорів.

Заняття 4

Тема. Малювання візерунка за мотивами опішнянської кераміки на крузі

Програмовий зміст: учити прикрашати тарілку опішнянським розписом, розташовуючи хвилясті лінії, крапки, листочки, квітку по формі тарілочки; закріплювати технічні прийоми: малювати кінцем пензля хвилясті лінії та обвідні лінії біля квітки, паличком ставити крапки; учити добирати характерні для опішнянської кераміки кольори; учити поєднувати їх; розвивати композиційні вміння, окомір, психічні процеси: мислення, пам'ять, увагу, чуття ритму; виховувати охайність, уважність, цікавість та повагу до народних опішнянських майстрів.

Обладнання: тарілочка коричневого кольору (розмір — половина альбомного аркуша), пензлі № 6, 10; фарби зеленого, білого, оранжевого, жовтого, чорного, синього та світло-коричневого кольорів; склянки з водою; серветки; підставки для пензлів.

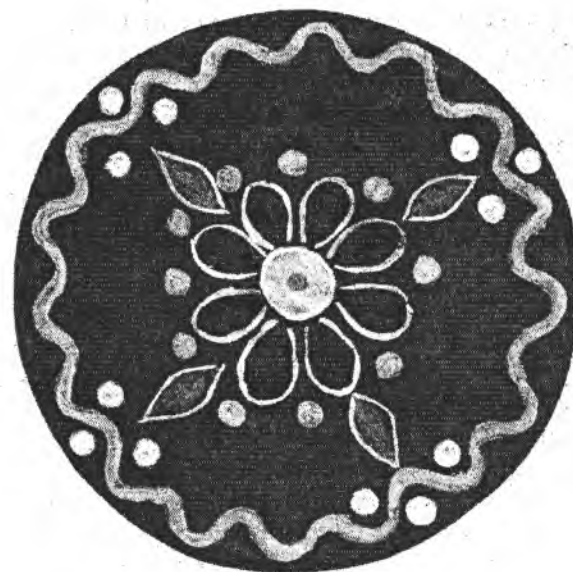
ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Діти, ви знаєте, яким візерунком прикрашені вазони з кімнатними квітами, що стоять у нашій групі?

— Правильно, вони прикрашені візерунком так, як це роблять опішнянські майстри. Крім цих вазонів, я принесла ще й вироби, прикрашені опішнянським візерунком. Ось подивіться на цю тарілочку. Що на ній намальовано? Де розташована хвиляста гілочка? А що намальовано в центрі (посередині) тарілки?

— Чим прикрашена квітка? А хвиляста гілочка? Скільки пелюсток у квітки? А чи однакового розміру листочки, що розташовані навколо квітки?

— Яка за кольором серединка квітки? А її пелюстки? Що намальовано у цьому візерунку зеленим кольором? Якого кольору хвиляста лінія на тарілочці? Яким кольором обведена квітка і поставлені крапки?

— Отже, ми бачимо, що саме зелений, жовтий, оранжевий, білий та світло-коричневий кольори притаманні цьому візерунку, тому що він намальований за мотивами опішнянської кераміки.

— А зараз подивіться, як я малюватиму візерунок на тарілочці, що за чим розташовуватиму. Як ви гадаєте: з чого необхідно почати малювати візерунок, щоб прикрасити тарілку?

— Так, квітка малюється першою, тому що вона велика і знаходиться всередині.

Я приблизно визначаю центр тарілки і малюю серединку квітки жовтою фарбою, вона повинна бути круглою. Потім промиваю пензель і оранжевим кольором малюю пелюстки квітки, усього їх вісім.

Спочатку малюю одну напроти одної, потім навхрест і між ними — чотири пелюстки, не наступаючи на середину. Тепер я промиваю пензель і покладу на підставку, а візьму тонший, щоб ним намалювати хвилясту гілочку по краю тарілки. Набираю світло-коричневу фарбу і малюю хвилясту лінію таким чином, щоб усі хвилячки були однаковими, але обов'язково дещо відступаю від краю тарілочки.

Як необхідно малювати лінію, щоб вона була тонкою?

— Так, кінчиком пензля. Тепер залишилось лише прикрасити цю тарілочку.

Чого ще бракує у візерунку?

— Правильно, слід обвести тонкою лінією квітку, намалювати навколо квітки між пелюстками листочки, з обох боків хвилястої

лінії поставити крапки патичком. А зараз хтось має повторити послідовність, як потрібно малювати.

Тепер уявіть, що всі ви — майстри опішнянської керамічної фабрики і вам необхідно прикрасити тарілочку візерунком, щоб потім люди змогли прикрасити ними свою оселю. Отже, беріться до роботи!

Під час роботи вихователь допомагає дітям. Після завершення малювання діти аналізують свої роботи. Згодом миють руки та упорядковують робочі місця.

Заняття 5

Тема. Малювання візерунка за мотивами опішнянської кераміки на барилі

Програмовий зміст: учити прикрашати барило опішнянським розписом, розташовуючи смужки, гілочки з листочками, хвилясті лінії, крапки по формі барила; закріплювати технічні прийоми: малювати кінцем пензля хвилясті, ламані лінії, крапки; учити добирати кольори, характерні для опішнянської кераміки, та поєднувати їх, розвивати композиційні уміння, окомір, психічні процеси: мислення, увагу, пам'ять, чуття ритму; виховувати охайність, уважність, цікавість до опішнянської кераміки і народних майстрів Опішні.

Обладнання: барило коричневого кольору розміром на половину альбомного аркуша; пензлі № 6, 10; зелена і жовта фарби; вохра; склянки з водою; серветки; підставки для пензлів.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Діти, подивіться на стіл, які гарні вироби я вам приніс! Як називається цей предмет? (*Барило*)

— Так, правильно, це барило і прикрашено воно візерунком у стилі опішнянських майстрів. На якій формі зображений візерунок?

— Так, на формі прямокутника, схожого дещо і на овал. Що намальовано у візерунку?

— Правильно, листя, гілочки, ягідки, гілочки з пелюстками, крапки.

— А де розташовані хвилясті лінії? А широкі смуги? Гілочки з листочками? Крапки? Скільки широких смужок із кожного боку барила? А скільки гілочок із листочками? Скільки хвилястих ліній?

— Як ви вважаєте: смужки на боках барила є однаковими за розміром? А чи відрізняються за розміром листочки на гілочках? Звивиста гілочка чергується з рівною з листочками. А звивисті гілочки і гілочки з листочками однакові за товщиною?

— Що намальовано на ніжках та на кришці барильця?

— Якого кольору всі листочки на візерунку? А смужки всі однакового кольору?

— Як за кольором крапки, що розташовані біля хвилястих ліній? Отже, правильно, кольори зелений, жовтий та світло-коричневий найбільш характерні, властиві цьому візерунку, тому що він намальований за мотивами української кераміки.

— А тепер подивіться, як я малюватиму візерунок, у якій послідовності виконуватиму малюнок.

— Як ви гадаєте, з чого ми почнемо малювати візерунок, щоб прикрасити барило?

— Так, спочатку ми малюємо широкі смужки з боків барила, трішечки відступивши від краю. Я рівенько веду пензлем, щоб підкреслити, що в барила боки дещо закруглені. Спочатку я намалюю дві зелені смужки, а потім уже чотири світло-коричневого кольору. Не промиваючи пензля від фарби, проводжу тоненькі хвилясті лінії. Пензель тримаю прямо, а хвилячки малюю не великі, а дрібненькі. Одну звивисту лінію я малюю посередині, дві інші — низу і зверху.

Тепер промиваю пензля, просушую об серветку і вмочую у зелену фарбу, щоб намалювати гілочки, а на них — листочки. Гілочки я малюватиму між звивистими гілочками. А як необхідно їх малювати, щоб вони вийшли тоненькими?

— Правильно, кінцем пензля. І ще одну тоненьку смугу ми намалюємо на кришечці барила, щоб виділити її, тоді вона не зливатиметься зі всією посудиною.

— А зараз я малюватиму листочки. Як вони розташовані на гілці?

— Так, один проти одного. А де ще у нас на барильці листочки?

— Правильно, на ніжках, на кришечці. На ніжках менші за розміром, а на кришечці — більші, навколо жовтої серединки.

— Тепер мені залишилось прикрасити найдрібнішими елементами. Чого бракує на візерунку в барильця?

— Правильно, жовтих серединок, крапочок і тоненьких смужок між товстими по боках. Ви візьмете патички, що лежать у вас на столі й ними поставите крапки на хвильках. Ось наше барильце і прикрашене.

— А зараз хтось один швиденько повторить, що за чим необхідно малювати.

Вихователь викликає одну дитину, решта дітей допомагають і доповнюють.

— Тепер беріться до роботи. Уявіть, що ви сьогодні опішнянські майстри і прикрашаєте барильця, які згодом люди купуватимуть, щоб прикрасити свою оселю.

Під час роботи вихователь дає вказівки, пояснює і підказує дітям, що необхідно згадати. Після завершення малювання діти ставлять свої роботи на виставку.

Заняття 6

Тема. Казковий птах

Програмовий зміст: ознайомити дітей із декоративними птахами-символами, їх значенням у житті людей; залучати дітей до витоків народної культури; сприяти використанню усної народної творчості у процесі спілкування; удосконалювати навички малювання фарбами; розвивати творчу уяву та художні здібності, пізнавальний інтерес до птахів; прищеплювати почуття доброти, поваги і шани до птахів-символів та бережливе ставлення до них; виховувати естетичний смак, інтерес до прикрашання пір'я казкового птаха.

Обладнання: карта України, ілюстрації із зображенням птахів, ілюстрація із зображенням казкового птаха, акварельні фарби, аркуші наперу у вигляді пір'я, клей, ватман із зображенням птаха без хвоста, чарівна паличка, таблиця з елементами українських розписів.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Доброго ранку! Я рада вас бачити. Наше заняття розпочнемо з вітання.

Любі діти, ось до нас завітали люди щирі.

Привітаймо гостей усмішкою та добрим словом.

Давайте лагідно привітаємося і подаруємо гостям свої усмішки.

Бачу, що у вас гарний настрій, хочу, щоб він залишався у вас таким під час заняття.

— В який країні ми з вами живемо? (*В Україні*)

— Подивіться на карту. Це наша країна. Яка вона? (*Велика, чудова*)

— Що ви бачите? (*Кордони країни, ріки, озера, моря, гори, багато лісів*)

— Згадайте, які державні символи має Україна? (*Прапор, герб, гімн*)

— Сьогодні ми з вами ознайомимося ще з деякими символами України. Але, щоб дізнатися про що йтиметься, відгадайте такі загадки.

Довгі ноги, довгий ніс,
Прилетів — обід приніс:
Смачних жабеняток
Для своїх маляток. (*Журавель*)

Прилетів до нас здалека у гніздо своє... (*лелека*).

Великий має хист
І співає, як артист,
Спів той радісний усюди
Дуже люблять слухать люди. (*Соловейко*)

Невеличка, сніжно-біла,
Що її в небесну шир
Люди радісно пускають
Сповістити всіх про мир.
Кожний з нас цю пташку знає,
Її назву відгадає. (*Голуб*)

Вихователь відкриває картинки із зображеннями цих птахів.

— Молодці, відгадали всі загадки. Про кого були загадки? (*Про птахів*)

— Яких ви знаєте ще птахів? (*Сорока, горобець, півень та ін.*)

— Малята, можливо, хтось із вас хоче розповісти віршик про якусь пташку, яка зображена на ілюстрації.

Вихователь звертає увагу дітей на дошку, де знаходяться ілюстрації з птахами, читає вірш Д. Павличко «Мрія».

Як виросту — збудую хату,
На хаті колесо приб'ю.
А там я поселю крилату
Лелечу клекітну сім'ю.

Нехай розводяться, гніздяться
По всіх деревах і хатах.
Нехай мені щоночі сниться,
Що я літаю, наче птах.

— Діти, про кого цей вірш? Так, про хлопчика, який хоче у себе на хаті поселити лелек. Лелека — це великий, красивий птах із сніжно-білим і чорним пір'ям. Люди люблять лелек та радісно зустрічають їх навесні, коли лелеки повертаються з теплих країв до своїх гнізд. Лелече гніздо — окраса української оселі. У народі кажуть: «Лелека селиться біля добрих людей», «Якщо на хаті звив гніздо лелека, то в родині має бути лад». Тому люди з особливою шановою ставляться до цих птахів. Руйнувати гніздо лелеки — великий гріх. Якщо хтось зруйнує лелече гніздо, то накличе лиха — згорить хата. Лелека — символ вірності, щастя, добробуту. Люди вважають цих птахів священними, вони дарують щастя.

Ознакою щастя є голос солов'я. Народна мудрість уважає: «Соловей співає — наче щастя ллється». Соловей — це символ веселощів, задоволення. Якщо соловей звів біля хати гніздо, то необхідно готуватися до весілля.

Голуб — це птах кохання, пара голубів — символ вірної любові та злагоди в сім'ї, тому їх зображення обов'язково мають бути на родинному рушникові.

Журавля вважають символом нашої землі. Існує багато давніх народних казок, пісень, закличок про журавля.

Яку казку про журавля ви знаєте? (*«Лисиця та Журавель»*)

— Назвіть казки, де ще зустрічаються птахи? (*«Кривенька качечка», «Півник та двоє мишенят», «Івасик-Телесик», «Гуси-лебіді», «Жабка-Царівна», «Коник-Горбокоцик»*)

— Діти, чим відрізняються птахи у природі та у казках? (*У казках птахи вміють розмовляти, носять одяг, схожі на людей.*)

— Чому так відбувається? (*Герої казок — чарівні, казкові.*)

— Чарівні птахи іноді мають дивний вигляд — це такий, як справжні птахи у природі.

Вихователь показує зображення казкового птаха на ілюстрації.

Фізкультхвилинка

— Малята, давайте пограємо з вами у гру «Перетворення». Я — чарівник. У мене є чарівна паличка.

Під вірш діти виконують рухи, імітуючи того або іншого птаха.

Ой, допоможіть мерщій,
Чарівник приходив злий.
Зачаклував усіх малят
Перетворив на... (*горобців*).
(*Діти стрибають, цвірінькають.*)

Перетворив на... (*голубків*).
(*Знаходять собі пару, махають крилами та торкаються носиками.*)

Перетворив на... (*лелек*).
(*«Летять» — біжать, згодом стають на одну ногу та стрекочуть.*)

Перетворив на... (*журавлів*).
(*Курличуть та виконують дії відповідно до змісту вірша.*)

Йде журавлик по болоту.

Є у журавля турбота:

Він-бо довгі ноги має,

Високо їх піднімає.

Щоби часом мимохиті

Пір'ячко не замочить.

(*Наприкінці гри вихователь звертається до дітей.*)

А тут прийшли до нас звірята

І допомогли малятам:

Чари злі вони прогнали,

Знову наші дітки стали

Не птахами, а хлоп'ятками та дівчатками!

— Подивіться, до вас сьогодні не тільки чаклун завітав, але й чарівний казковий птах. Ось він!

Вихователь демонструє ватман із зображенням птаха.

Розглянемо його. Малята, що у нього є? (*Голова, тулуб, крила, лапки*)

— Подивіться, чого в нього бракує?

— Тіло птаха вкрите хутром або пір'ям. Малята, сьогодні ми з вами допоможемо казковому птахові отримати незвичайний хвіст. Кожен із вас намалює своє пір'я та подарує птахові.

У кожного є таке пір'я, його можна розфарбувати та прикрасити якимсь візерунком. Старші діти можуть використовувати елементи петриківського або опішнянського розпису, а малята розмалюють пір'я різними кольорами.

— Подивіться, я використовую розпис: намалюю квітку, можна зробити елементи листочків примаккуванням, лінії хвилясті, як хвилі на морі, або прямі; можна прикрасити краї пір'я.

Діти виконують роботу під звукозапис голосів птахів та підходять до вихователя. Наклеюють птахові хвіст.

— Гарний птах у нас вийшов? А пам'ятаєте, про що ми сьогодні розмовляли на занятті? Яких птахів-символів України ви запам'ятали?

— Ось, діти, у мене паперові голубки. Це ті, що ми з вами нещодавно робили на занятті. Давайте, на згадку про наше заняття подаруємо гостям голубків, демонструючи свою пошану та любов, побажаємо мира та доброти.

Заняття 7

Тема. Опішнянський глечик

Програмовий зміст: учити дітей створювати декоративну композицію за мотивами розпису української опішнянської кераміки у техніці аплікації; продовжувати ознайомлювати дітей із характерними елементами та кольором візерунка; закріплювати вміння вирізати з паперу, складеного «гармошкою», а також у декілька разів, красиво розміщувати візерунок на формі, добирати потрібні кольори; розвивати пам'ять, мислення, увагу, творчі здібності; виховувати охайність, естетичний смак, любов до народно-прикладного мистецтва.

Обладнання: зразки, що зроблені вихователем; пожиці; клей; серветка; пензлі; клейонка; заготовки деталей, вирізані форми глечика.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь проводить бесіду про українську кераміку, показує справжній посуд.

Вихователю. Керамічний посуд використовується здавна. Майстри-гончарі виготовляли багато різного посуду: глечики, куманці, бариляця, кварта. Для того щоб він був красивим, його розписували. Користуються таким глиняним посудом і сьогодні, тому що в глечиках довше зберігається молоко, а інші види посуду використовують для різноманітних страв. У макітрах із глини навіть варять страви у печі, тому що цей посуд не боїться вогню. Ми з вами вже малювали візерунки на різному посуді, а тепер зробимо їх із паперу і наклеїмо на форми глечиків.

Давайте роздивимось глечики, які я прикрасила.

Діти роздивляються, як прикрашені глечики.

— Цей глечик прикрашений квіткою та листочками. Квітка і листочки подвійні: нижня частина зеленого кольору, а зверху наклеєна жовта квітка, так само, як і листочки. На глечикі є також прямі й хвилясті смужки. Зверніть увагу на те, що сам глечик коричневий, тому що він глиняний, а глина після випалювання стає коричневою.

Назвіть кольори всіх елементів візерунка. (*Зелений, жовтий, коричневий*)

— Це символічні кольори: жовтий — колір сонця, зелений — колір природи, коричневий — колір землі.

Цей глечик прикрашений ягодами, квіткою та листям, що також є подвійними. Коли вони виготовляються таким чином, то здається,

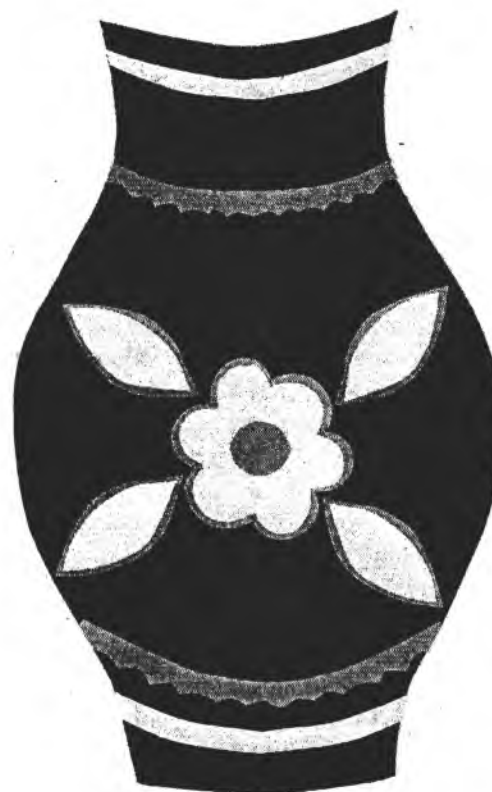
що вони ніби з обвідкою. На глечикі розташовані смужки. Кольори також характерні. Тло — жовтогаряче, візерунки — зелені, жовті, коричневі. Останній глечик прикрашений листям на гілочці, ягідками, смужками. Головний візерунок розташований на кожному з глечиків посередині, смужки мають доповнення.

Вихователь нагадує деякі прийоми вирізування. Для того щоб вирізати багато однакових елементів, потрібно скласти папір «гармошкою» і вирізати відразу багато деталей.

— Для того щоб вирізати квітку, потрібно згорнути папір у декілька разів.

Вихователь пропонує ще раз роздивитись зразки глечиків, обрати той із них, що найбільше подобається, або самостійно створити візерунок. Обов'язково потрібно вирізати всі складові візерунка, викласти їх на формі, приміряти, потім наклеїти.

Під час роботи здійснюється індивідуальний підхід. Дитячі роботи розглядаються й аналізуються.

Заняття 8

Тема. Витинанки (колективна робота)

Програмовий зміст: ознайомити дітей з одним із видів народного декоративного ужиткового мистецтва — витинанкою; дати інформацію про різноманітність форм та візерунків витинанок; ознайомити з технологією витинання на прикладі виготовлення писанок — аплікаційного декорування площинних форм яйця; розвивати естетичний смак, охайність, бажання зробити свій внесок у колективну роботу; виховувати інтерес до декоративно-прикладного мистецтва, любов до народних звичаїв.

Попередня робота: відвідування світлиці; ознайомлення з інтер'єром давнього житла; проведення навчально-виховних заходів з українознавства, образотворчої діяльності, присвячених ознайомленню дошкільнят зі святом Великодня та писанкарством; розглядання писанок, їхньої символіки, кольорів.

Обладнання: зразки витинанок різних видів; зразки витинанок на площинних формах яйця; аплікаційне зображення великодньої паски у центрі майбутньої колективної композиції (на аркуші паперу формату А1); прості олівці; кольоровий папір; ножиці; шаблони овальної форми для дітей; клей; пензлі; серветки; тарілочка для складання обрізків.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь ознайомлює дітей із видами і призначенням витинанок. Перша частина заняття проводиться в світлиці, заздалегідь прикрашеній витинанками.

Вихователь. Діти, подивіться, як гарно у нашій світлиці. Як затишно, чисто і опатно! З давніх-давен жінки-українки прикрашали свої оселі, виникло навіть таке прислів'я: «У хаті як у віночку, і сама сидить як квіточка». А хто ця квіточка? Це господиня, яка чимало праці доклала для того, щоб у хаті було затишно та гарно. Запам'ятаймо це прислів'я і намагатимемося, щоб у нашій груповій кімнаті та в садочку завжди був порядок.

Ми вже розглядали інтер'єр світлиці. Назвіть, будь ласка, речі інтер'єру, що тут знаходяться. *(Відповіді дітей.)*

— Так, тут є мисник із посудом, піч, скриня, колиска, полицки, віконце, оздоблене гарними занавісками. Окрім знайомих видів прикрашання — вишивання, розпису, ви всюди бачите чудові ажурні прикраси з паперу. Ці прикраси називаються витинанками. Так їх називали, оскільки вони витиналися, вирізалися з паперу.

Витинанки використовувалися замість серветок у буфетах, мисниках. Ними прикрашали образи під склом. Наші пращури використовували витинанки, як дешеву і просту у виготовленні прикрасу на печах, полицках, стінах, між вікнами і на склі вікон. Тканини тоді у ті часи дорого коштували, тому із паперу часом витинали портєри на вікна, рушники, якими прикрашали образи.

Подивіться, будь ласка, як різняться всі ці витинанки. Є у формі квадратів, прямокутників, смужок, розеток, ромбів. Усі вони можуть різнитися за кольором, розміром та обраним візерунком. Часто у витинанках використовують рослинні мотиви, витинають силуети тварин або людей, іноді створюють цілі сюжетні композиції.

У давні часи витинанки виготовлялись до основних свят або подій у житті селянина: «посівні», «урожайні», «весільні» витинанки. На Новий рік, Різдво між вікнами на стінах прикріплювалися паперові стрічки метрової довжини, де був вирізаний симетричний орнамент, обведений фарбою. Прибивали навхрест гілки ялинки чи сосни і прикрашали їх різнокольоровими ліхтариками, білими сніжинками, зірками. Пригадайте, діти, чим ми прикрашали наші вікна під Новий рік? *(Відповіді дітей.)*

— Так, білими паперовими сніжинками. Це приклад того, як старі традиції живуть у наш час.

Діти, а яке велике свято, пов'язане з виготовленням писанок, чекають навесні? *(Відповіді дітей.)*

— Правильно, це свято Великодня. До цього свята жінки випікають смачні паски і розфарбовують яйця. Ось послухайте вірш Катерини Перелісної «Писанка».

Гарна писанка у мене,
Мабуть, кращої нема,
Мама тільки помагала,
Малювала ж я сама.
Змалювала дрібно квіти,
Вісім хрестиків малих,
І дрібнюсіньку ялинку,
І пасочок поміж них.
Хоч не зразу змалювала, —
Зіпсувала п'ять яєць, —
Та як шосте закінчила,
Тато мовив: «Молодець!»
Я ту писанку для себе,
Для зразочка залишу,
А для мами і для тата
Дві ще кращі напишу.

— Ось така пригода трапилася з маленькою художницею. А зараз ми підемо у нашу грушову кімнату і спробуємо власноруч створити великодня композицію технікою витинання.

Подивіться, діти, яка апетитна паска знаходиться у центрі композиції. Але чогось бракує... Що ми можемо додати до цієї композиції?

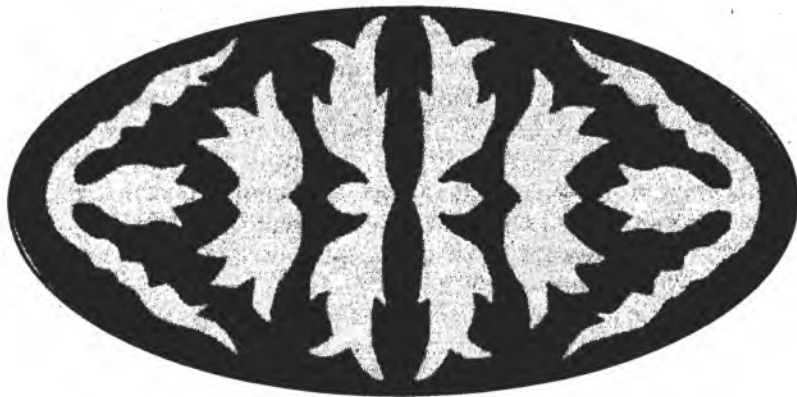
(Відповіді дітей.)

— Так, ми можемо додати до паски яйця. Подивіться, будь ласка, у кожного з вас є по два овали з різнокольорового паперу. А тепер подивіться на зразки декорованих площинних форм яйця. Саме по два кольорових овали використовувались для їх виготовлення. Причому, один овал є фоном, а щоб зробити такі ажурні симетричні візерунки, необхідно другий овал скласти навпіл, або в чотири рази (за зразком сніжинок). Найголовніше, щоб не розрізати верхніх заокруглених країв трикутника і не порушити цілісності обрису зовнішнього краю овальної форми яйця.

Аплікаційні візерунки на писанках у вас вийдуть різноманітними, тому що кожен самостійно спочатку промалює олівцем прості геометричні або рослинні форми.

Якщо, наприклад, ви захочете зробити листячко або квіточку, то необхідно намалювати тільки половину цієї форми. Коли ми розгорнемо овал, то ця форма стане цілою.

Вихователь супроводжує пояснення показом виготовлення витинанки. Перед тим, як діти почнуть працювати, необхідно нагадати правила користування ножицями. Діти під спокійну мелодію працюють, вихователь надає індивідуальну допомогу, показує, як правильно малювати елементи візерунка писанки. Після завершення індивідуальної роботи, діти разом із вихователем розташовують яйця навколо паски, створюючи спільну композицію, розглядають свої роботи, аналізують їх.

Заняття 9

Тема. Півник — золотий гребінчик

Програмовий зміст: продовжувати формувати у дітей уявлення про виготовлення дорослими у давнину іграшок для дітей; учити прикрашати візерунком площинний предмет у формі української керамічної іграшки, малювати короткі відрізки хвилястих, прямих ліній, мазки різного розміру, крапки; використовувати в роботі кольори, що характерні для української кераміки; викликати інтерес до історії виникнення українських іграшок та народної культури.

Обладнання: українські народні іграшки, демонстративні таблиці з елементами українського розпису, фарби, склянка для води, пензлики, серветки.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь демонструє дітям давні та сучасні іграшки.

— Назвіть ці предмети. Як одним словом можна назвати ці предмети?

— Як ще можна назвати іграшку? (Забавка, цяцька)

— Діти, які з цих іграшок вамі улюблені?

— Із чого зроблені іграшки, якими ви звикли гратися, та давні іграшки?

— Чим різняться між собою іграшки?

Діти розглядають іграшки та вихователь розповідає про види іграшок, які робили в давнину.

В и х о в а т е л ь. Здавна в Україні любили іграшки і панували людей, які вміли майструвати з поліна, глини, трави, кори, тканини різні дитячі забавлянки. У місті Явір, що на Львівщині, наприклад, ще в давнину вирізали дерев'яні маленькі возики, конячки, гойдалки, лялькові меблі та домашнє начиння. Яскраві фарби, якими вималювали умільці химерні візерунки з кружечків, листочків, квітів та гілочок, навіть від часу не втрачали своїх кольорів. Селище Петриківка Дніпропетровської області досі славиться своїми пташками-свистульками, оздобленими барвистим квітковим орнаментом.

Закарпатські умільці виточують із дерева фігурки різних тварин, персонажів казок, ляльковий посуд. Візерунки на іграшках вирізають чи випалюють. Народні майстри передають своє вміння дітям, онукам, правнукам. І сьогодні дерев'яна, глиняна, солом'яна іграшки — улюблені забавки малят.

Український народ складав про іграшки багато загадок, лічилок. Давайте вивчимо одну з них:

Бігла лялька коло ковалька

В семи кожухах, в трьох капелюхах.

В небо гляділа — злетіти хотіла.

Фізкультхвилинка

Діти грають в улюблену рухливу гру з використанням лічильки.

— Лічильку вивчили, а тепер відгадайте загадку:

Хто співає на паркані

У червоному жупані й чобітках?

Хто це пісеньку таку

Нам співає: «Ку-ку-рі-ку!»? (Півник)

— Чи знаєте ви казки, де є півник? («Колосок», «Дрозд, кіт та півник» та ін.)

— Так, наш український народ згадував півника і в казках, адже це дуже гарний птах. Який саме це птах? (Свійський)

— Коли народні умільці виготовляли фігурний посуд або іграшки, то, дивлячись на півника, робили їх у вигляді цього птаха. Давайте розглянемо іграшку-півника.

Вихователь пропонує дітям визначити, яку форму мають частини тіла півника, на що вони схожі. Звертає увагу на візерунок, яким прикрашено півника. Діти визначають, елементи якого українського розпису присутні, далі вихователь пропонує дітям прикрасити площину форму у вигляді глиняного півника, елементами опішнянського розпису.

— Діти, пригадайте, якими є характерні особливості опішнянського розпису?

— Які кольори використовуватимете під час малювання візерунка?

— Подумайте, як розміщуватимете елементи та якого розміру малюватимете елементи візерунка стосовно цієї площинної форми півника?

Діти виконують завдання.

Розглядання робіт.

— Діти, погляньте на свої роботи. Складається враження, що ми потрапили до давньої казки.

Вихователь разом із дітьми аналізує виконані зображення. Півників виставляють на виставку для батьків.

Заняття 10**Тема. Хата-берегиня**

Програмовий зміст: учити дітей малювати, передавати характерні особливості української хати, використовуючи воскові крейди, різні засоби малювання ліній; учити розміщувати у просторовому відношенні предмети на аркуші паперу (ближчі предмети малювати більшими, віддалені — меншими); уточнити у дітей, якою буває справжня українська хата; закріплювати знання про форму хати, стріхи, вікон, дверців; розвивати творчість, естетичне сприйняття, уяву, вміння самостійно придумувати сюжет; виховувати бережливе і шанобливе ставлення до традицій українського народу.

Обладнання: ілюстрація із зображенням пейзажів українських селищ, воскові крейди та аркуші паперу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь збирає поруч із собою дітей та запитує:

— Діти, чи знаєте ви, що таке берегиня?

— Берегиня — це наша оселя, в якій ми народилися і живемо. Усе, що ми нажили в ній, що надбали від батьків та дідусів, чим збагатилися й освятилися — хатнім пожитком, дітьми, згодою чи суперечкою, добрим словом, спогадом у цій хаті — все це є берегиня. Дім, будинок, хата, домівка — так ще називають папу берегиню.

Саме у хаті твориться людська доля, складаються пісні і легенди. Там люди переймаються буденними клопотами, народжуються і вмирають, щоб поступитися місцем прийдешнім поколінням.

У цій хатині — корінь нашого роду. Нас батьки навчили вклонятися рідному порогу, рідній мові, тому не розгубили ми зібраної попередніми поколіннями духовної спадщини.

Піч, посуд, хліб і сіль, рушники на стіні, батькова криниця, садок вишневий коло хати — все це оберігати, що зігрівають нашу оселю.

Ми дуже часто кажемо: «мій рідний дім», «моя домівка», «рідна моя хата»...

— Як ви вважаєте, що ми маємо на увазі, коли так говоримо, і чому?

— Коли людина надовго від'їжджає із дому, про що вона завжди думає, кого згадує?

До рідної оселі завжди з'їжджаються діти, мов ті лелеки, які щовесни прилітають до свого гнізда.

Давайте розглянемо картину із зображенням українського села.

Стоїть хата небагата, солом'яна стріха,
Причілочки у китицях, мальовані вікна,
Обмазана, підведена, а сама біленька.
На подвір'ї, як барвінок, трава зелененька,
Ще й садочок, як віночок, хатину квітчає,
У віконце з неба сонце в хату споглядає.
Там чистенько і гарненько, там усе в порядку:
Сам Бог дбає, доглядає ту маленьку хату.

(А. Молодченко)

— Розглянемо хату. Якими є характерні особливості цієї хати? З чого зроблена покрівля? (Із соломи)

— Якої форми зображуватимемо стріху та якого кольору солома?

— Що ще є у хаті? (Стіни, вікна, двері)

— Якої форми вікна, стіни, двері?

— Де на картині зображена хата? (Віддалена)

— Пам'ятайте, якщо предмети віддалені, то їх необхідно малювати маленькими, якщо предмети ближче розташовані до нас, то слід їх малювати великими.

— Що ви бачите на подвір'ї? (Кущі, дерева, квіти)

— Які предмети на картині зображенні ближче, які віддалені? (Ближчі — тин, дерева, квіти; віддалені — хата, кущі, дерева)

— Які саме квіти ви бачите за тином? (Соняшники, мальви)

— Якими є особливості малювання цих квітів? (Соняшник має високу стеблину з великим листям та квітку з жовтими пелюстками, а мальви на стеблині мають багато квітів.)

— Що ще ви бачите на картині? (Довгу дорогу від хати, зелену траву та блакитне небо.)

— Діти, ви, мабуть, здогадалися, що сьогодні ми малюватимемо хату-берегиню, а допоможуть нам її намалювати воскові крейди.

Фізкультхвилинка

Рідна земле, матінко моя,
(підводяться)
Сонечко привітне,
(руки підносять до гори)
Співи солов'я.
(Рукою показують до віконця.)
Уклоняюсь низенько, рідна,
(уклоняються)
За пісні, за духмяні квіти,
(присідають)
За дощі рясні.
(Руки підставляють для дощу.)

Вихователь пропанує дітям продумати розміщення зображення на аркуші паперу. Наголошує, що композиція малюнка та його кольорове вирішення у дітей можуть різнитися:

— Як ви розмістите на малюнку свою хату, тин, квіти, дерева?

— Які кольори використовуватимете?

— Із чого почнете свій малюнок? (Із лінії горизонту)

Вихователь вислуховує задуми дітей і спрямовує їх на творче і самостійне рішення композиції малюнків, пропонує дітям розпочати малювати.

Намалюю маму, намалюю тата.

Далі — наш садочок, а в садочку — хата.

Біля хати — квіти: мальви та жоржини

Й, ніби сонце сходить, соняшник за тином.

(І. Складний)

Під час роботи вихователь стежить, як діти розмішують дерева, хату, тин на аркуші паперу, деяким дітям дає конкретні поради щодо створення композиції малюнка.

За потреби вихователь демонструє послідовність малювання хати, дерева, тину, квітів. У міру виконання завдання пропонує намалювати травичку, кущі, квіти, дерева.

Під час аналізу малюнків вихователь називає дітей, які творчо поставилися до створення композиції малюнка. Разом із дітьми створює виставку дитячих робіт.

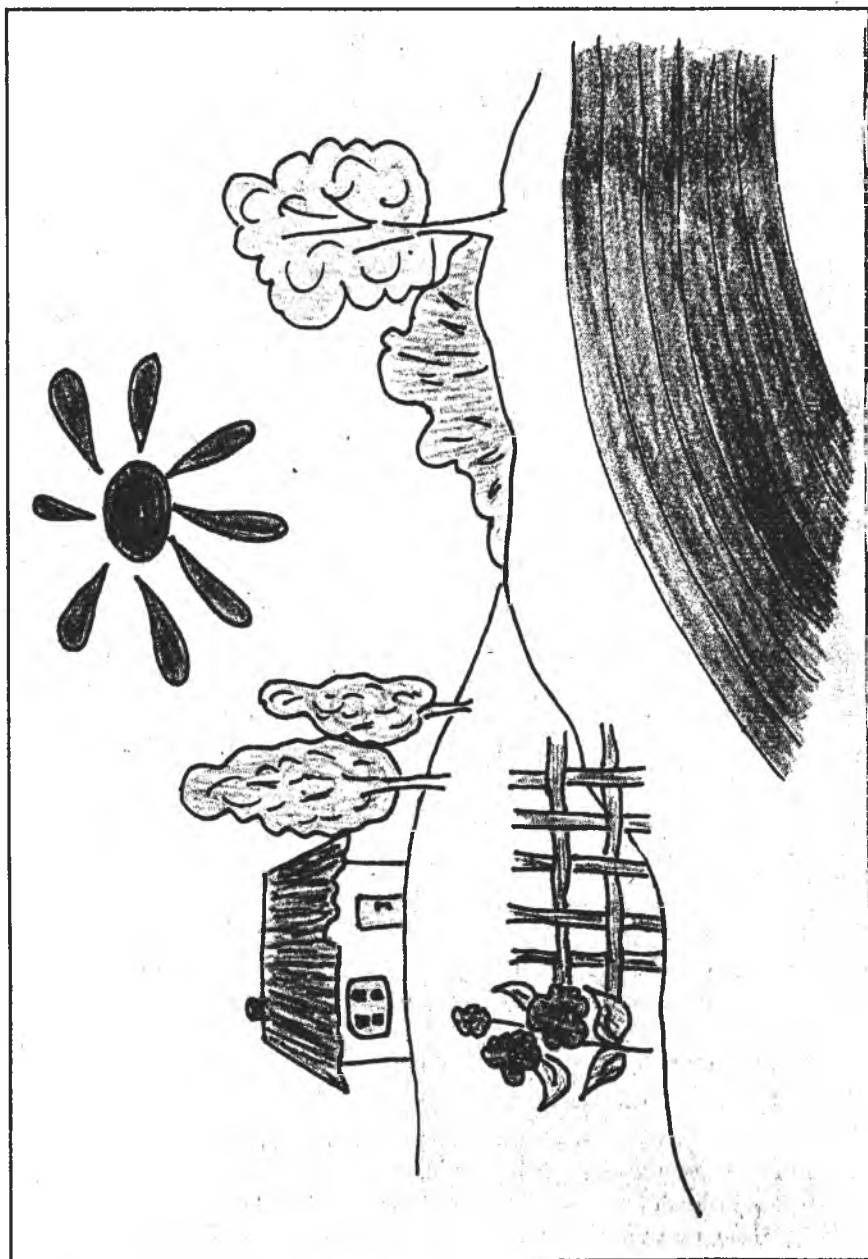
— Ось, подивіться на кращі ваші роботи. Сподобались вони вам?

— Усі молодці! Гарно працювали.

— Що нового ви дізналися на занятті?

— Що малювали?

— Кожен із вас дуже старався. Тому й українські хатки-берегині вийшли чудовими.

Заняття 11

Тема. Добра криниця — чиста водиця

Програмовий зміст: розширювати знання дітей про народну символіку; дати поняття про криницю; закріпити знайомі прийоми ліплення; розвивати творчість, координацію рухів; виховувати почуття гордості за свій рідний край.

Обладнання: ілюстрації, макет криниці, пластилін, дошки для пластиліну, ганчірки, стеки, зразок вихователя.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Діти, сьогодні у нас із вами буде незвичайна екскурсія. Ми ознайомимося зі старовинною українською криницею.

Діти підходять до місця, яке обладнане відповідним чином, їх зустрічає лялька в українському вбранні.

Лялька. Прошу, прошу, гості дороженькі, на моє подвір'ячко, на зелене зіллячко. Рада всіх вас бачити. Тут чекає на вас зроблена з дерева старовинна криниця.

Вихователь. Діти, ось перед вами старовинна українська криниця. А ви знаєте, які за формою бувають криниці?

— Так, круглі, квадратні. А з чого вони бувають зроблені?

— Правильно, з камення, з дерева. А хто знає, як називається ця криниця?

— Правильно, криниця-журавель. А чому саме вона так називається — послухайте легенду.

Колись у сиву давнину мале хлоп'я загубилося у лісі. Воно заблукало і захотіло пити. Хлопчик натрапив у лісі на глибоку криницю. Він зовсім знесилів і не зміг дістати з криниці води. Де не візьмись, у небі з'явився журавель. Він опустився біля криниці і, нагнувши свою довгу шию, дістав води з неї. Хлопчик напився і подякував журавлеві. У дитини додалося сил, і вона знайшла стежку додому. Після того випадку люди на згадку про доброго птаха почали робити криниці, схожі на журавлів.

— Подивиться ще раз уважно на криницю.

Діти розглядають ілюстрацію.

— Ось ця кам'яна частина називається цямринням, а верхня — дерев'яна — журавель. Каміння для криниці возять із річки. Воно повинно бути гладеньким, шліфованим. А «журавля» виготовляють із дуба, щоб він був міцним, також прикрашають різьбою.

— Діти, як ви гадаєте, зруб криниці, або цямриння, робиться тільки з каменю?

— Правильно, ще буває дерев'яним, його викладають із колод, ось таких, як лежать збоку криниці. Тоді криниця-журавель має такий вигляд (показує макет).

— То як називається нижня частина криниці? Якою вона буває?

— Як називається верхня частина криниці? З чого її роблять? Чим прикрашають?

— Молодці, діти! А хто з вас пригадає вірш про журавля?

Дитина розповідає вірш.

Облітав журавель
Сто морів, сто земель.
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:
— Де найкраща земля?
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає!

— Діти, а чому журавель завжди повертається? (Тому що тут народився, тому що тут його рідний край.)

— А як називається наш рідний край? А хто ми з вами?

— Правильно, українці. Подивіться, як одягнена наша лялька? Так, в український національний костюм.

Діти, зверніть увагу на цю картину. Тут зображені дівчина та парубок в українському одязі. Дівчина йде по воду. А куди вона йде по воду? (До криниці)

— Діти, як ви гадаєте, можна копати криницю у будь-якому місці? (Ні)

— У народі кажуть: «Де вода — там і життя». У давнину жили люди, які знали, де шукати воду. Такий дід ходив селом і шукав місце, де можна копати криницю. Там, де росла густа і зелена трава, він прикладав вухо до землі й слухав, чи шумить вода. Там, де він чув шум води, копали криницю.

— А які ви знаєте народні вислови про воду? (Добра криниця — чиста водиця.)

— А що роблять люди з водою з криниці?

— Так, воду з криниці п'ють, нею миються, у ній перуть одяг. Вода з криниці дуже чиста. Смачна, холодна. А чому? Так, там б'є джерело. Чи можна забруднювати місце, де є вода? Правильно, воду необхідно берегти, щоб її вистачило на багато поколінь.

— Ми багато цікавого дізнались про криницю. А зараз давайте пограємо у народну гру «Галя по садочку ходила».

Галя по садочку ходила,
Хусточку зелену обрала.
А хто хусточку знайде,
З Галею в танок піде.

Діти ходять по колу. Галя носить та кидає непомітно хустинку. Хто знаходить хустинку, той танцює у колі з Галею, а діти плескають у долоні.

— Молодці! Гарно грали, а тепер настав час працювати. Діти, ось на картині наша господиня йде по воду, адже криниця була не в кожному дворі, а на село одна-дві, тому люди ходили по воду. Через плече у дівчинці коромисло. На ньому — двоє дерев'яних відер. У давнину їх називали коповками. Тож зараз ми з вами спробуємо зліпити відра та прикрасити їх візерунком.

Вихователь запрошує дітей за столи, на яких є все необхідне для роботи з пластиліном. Він пригадає разом із дітьми знайомі прийоми ліплення. Діти ліплять відра та стекою наносять візерунок. Далі вихователь разом із дітьми розглядають вироби.

— Молодці, малюки! Дуже добрі вийшли у вас відра. Тож із будь-якої криниці ними можна набрати води. А я вам пропоную скуштувати крипи́чної води.

Діти п'ють воду.

— Діти, яка вода? (Смачна, прохолодна, чиста)

— Про що нове ви дізналися на занятті?

— Що ви робили?

— Чи сподобалося вам наше заняття?

Заняття 12

Тема. Посуд для ляльки

Програмовий зміст: продовжувати ознайомлювати дітей із народним декоративно-ужитковим мистецтвом, зокрема з посудом; уточнити знання про матеріали, з яких виготовляється посуд; учить ліпити різними способами та прикрашати орнаментом за мотивами української кераміки; закріплювати прийоми розкачування, згладжування; розвивати м'язи рук; виховувати гостинність та дбайливе ставлення до посуду.

Обладнання: лялька в українському одязі, глиняний посуд, пластик, дощечки, серветка, стеки.

ХІД ЗАНЯТТЯ

В и х о в а т е л ь. Діти, подивіться, сьогодні до нас завітала лялька Маринка. Вона гостювала у бабусі в селі. Бабуся навчила Маринку готувати різні страви й ознайомила її з назвами українського посуду. А ще бабуся передала гостинців. Подивіться, який цікавий посуд.

— Діти, чи знаєте ви, як називається цей посуд?

— Так, цей глиняний посуд називається макітрою, він має широке горло, і з нього гарно їсти вареники.

- А цей посуд ви впізнали? Як він називається? (*Глечик*)
- У нього наливають воду, добре зберігається молоко, сметана.
Стоїть на лавці глечик.
Побачив його песик,
У глечик зазирає
І молочка чекає.
- Пригадайте казку, в якій був глечик. (*«Лисичка та Журавель»*)
- А це глиняний горщик, у ньому можна зварити смачний борщ. Діти, а з чого зроблено цей посуд? (*Із глини*)
Глина в кого ожива?
Творить з неї хто дива?
В кого посуд, ніби жар?
Ну, звичайно ж, це... (*гончар*).

— Пограймо у гру «Кому що потрібно». Пригадаймо, що необхідно людям різних професій?

Вихователь, кидаючи м'яч, називає людину за професією або майстра, а діти говорять, що їй необхідно для роботи. Називати слід предмети, що необхідні для роботи людям певної професії або ремесла. Наприклад, для роботи гончареві потрібні: глина, вода, гончарний круг тощо.

— Відгадайте загадку:

В землі водився, на кружалі вертівся,
На вогні пікся, на базарі бував,
Людей годував, а як упав, то й пропав. (*Горщик*)

— То ж ви вже, мабуть, здогадалися, що ми сьогодні робитимемо? Ми ліпитимемо посуд.

Фізкультхвилинка

— Уявіть, що ви гончарі. Замісіть глину. Спробуйте на уявленому гончарному крузі виліпити горщик, кухлик чи глечик. Розпішіть його. А тепер подаруйте його одне одному. Хто з вас забув подякувати за подарунок?

— То ж давайте, виліпимо посуд із пластиліну та подаруємо його ляльці Марині.

Візьмемо шматочок пластиліну. Розімнемо його у пальчиках. Нехай він зігрівається теплом наших долоньок.

Я охайно, плавно, легко
Пластилін візьму і стеку.
Розкачаю рухом звичним
Заготовку циліндричну.
Стисну пальцями злегенька —
Вийде блюдечко маленьке.
З пластиліну, а чи з глини
Роблю конус без вершини.
Зроблю гарний візерунок,
І готовий подарунок.

Вихователь показує порядок виконання дій: як виготовити спочатку загальну форму, а потім удавлюванням та витягуванням створити завершену форму. За допомогою примазування кріпляться ручки. За потреби вихователь допомагає кожній дитині відчувати силу натиснення й напрямку руху, керуючи ручкою дитини.

Вихователь звертає увагу на те, що усі предмети посуду мають різні форми та розміри, пропонує пригадати орнаменти за мотивами української кераміки.

Нагадує, що за допомогою стеки та пластиліну потрібних кольорів слід прикрасити свій виріб.

Діти виконують роботу. Вони ліплять різні предмети посуду за власним вибором. Вихователь за потреби надає індивідуальну допомогу.

Наприкінці заняття вихователь аналізує виконані роботи.

— Діти, як слід поводитися з будь-яким посудом?

— А в якій казці посуд образився на свою господарку та чому?

— Лялька Маринка — добра господарка. Вона дякує вам за подарунок — посуд. Тепер вона зможе зустрічати гостей. Маринка вас пригостить печивом та чаєм.

Заняття 13

Тема. Родовід моєї сім'ї

Програмовий зміст: ознайомити з сімейними традиціями; поширити уявлення дітей про сім'ю, родину, родовід; стимулювати появу інтересу до історії свого роду; з'ясувати імена членів родини; розвивати спостережливість, уважність; сприяти розвитку творчих здібностей дітей, бажання берегти родинні традиції, свою національну культуру; виховувати почуття духовної єдності поколінь, пошани та гордості за майстерність родичів, близьких.

Обладнання: рушник із хлібом-сіллю, виставка виробів членів родини, «Дерево роду», картки із зображенням членів родини, графічний запис українських пісень, зразок витинанки, ножиці, клей, кольоровий картон та шаблони витинанок.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Дівчинка в українському костюмі підносить гостям рушник із хлібом-сіллю. Діти говорять хором:

Гостей дорогих ми вітаємо щиро,
Стрічаємо з хлібом, любов'ю і миром.

Вихователь. Діти, а чи знаєте ви, чому ми сьогодні так не звично привітали наших гостей?

— Так, завжди на Україні хліб-сіль на вишитому рушникові були високою ознакою гостинності українського народу. Кожному, хто

приходив із чистими помислами, підносили цю давню слов'янську святиню. Прийняти рушник, поцілувати хліб — символізувало духовну єдність, злагоду, глибоку пошану сім'ї, до якої завітали гості.

Діти, сьогодні ми говоритимемо про те, що кожна людина любить і шанує. Послухайте вірш і спробуйте здогадатися, про що йдеться.

На світі білому єдине,
Як і Дніпрова течія —
Домашнє вогнище родинне,
Оселя наша і сім'я!

— Здогадалися? Так про сім'ю.

— Кого ви найбільше любите? (Батьків)

— У кожного з вас є батьки. То найрідніші люди, які люблять і піклуються про вас. Розкажіть про те, як вони це роблять? (Одягають, годують, лікують, читають книжки, водять у театри та зоопарк.)

— Отже, сім'я — це найближчі рідні люди, які вас оточують.

— Хто знає віршик про сім'ю?

СІМ'Я

(Вірш-лічилка)

Мамо, тато, дід, бабуся —
Всіх назву, не помилюся.
Старший братик і сестричка —
В нас сімейка невеличка.
Не спиняйте, бо зіб'юся,
Мамо, тато, дід, бабуся...
Старший брат, сестра і я —
Отака у нас сім'я.

— Із якого складається сім'я у віршику? (Мама, тато, дід, бабуся, брат, сестра і я)

— Діти, давайте за допомогою пальчиків покажемо нашу родину.

Ось цей пальчик — мій дідусь,
Ось цей пальчик — бабця,
Ось цей пальчик — мій татусь,
Ось цей пальчик — мамця,
Ось цей пальчик — буду я,
Ось і вся моя... (сім'я)!

— Відгадайте загадку про «Я».

Усі хочуть, як народиться дитина, щоб «Я» було красиве і дзвінке, адже носитиме його людина все своє життя. (Ім'я)

— У кожного з вас є своє ім'я, прізвище та по-батькові. Назвіть себе.

Гра «Швидка відповідь»

— Як звати маму й тато?

— Як звати батька твого батька?

— Як звати мамину пеньку?

— Як звати дитину твоєї мами, але не тебе?

— Хто для тебе рідна сестра мами? (Тітка)

— Хто для тебе рідний брат твого батька? (Дядько)

— Хто для дідуса та бабусі мама, тато? (Син, донька)

— Хто ми для своїх батьків? (Діти)

— Хто ми для бабусі та дідуса? (Онук)

— Підведіться всі, хто залюбки гостює у родичів?

— Як можна одним словом назвати всіх близьких та далеких родичів? (Родина)

— Сядьте всі, хто любить свою родину.

В и х о в а т е л ь. Родина посідає особливе місце у житті людини. Тато й мама дали вам життя, вони дуже люблять вас, турбуються про вас і виховують. Ви також повинні шанувати своїх батьків, дідусів і бабусь. Не забувати їх батьків — прабабусь та прадідусів. Адже вся рідня із давніх часів і до сьогодні разом складають ваш рід. Рід завжди тримався на старших, нібито дерево на корінні.

Розглянемо родинне дерево. Назвемо його «Дерево нашого роду».

Ви бачите фотографії із зображенням усієї родини. Ось батьки ваших дідусів та бабусь — прадідусі та прабабусі. Їх ми розмістимо на коріннях дерева. Чому так, як ви гадаєте? (Тому, що з них почався наш рід у давнину.)

Фотографії дідуса та бабусю — на стволі дерева. На гілках розмістимо фотографії ваших батьків, їх сестер та братів, тобто ваших тіток та дядьків. А листочки це — ви, ваші рідні сестрички та брати.

Вихователь чіпляє картки до дерева.

— Необхідно берегти коріння роду. Хто саме, як ви гадаєте, його береже? Хто є берегинею роду? З давніх часів та до сьогодні вважалося, що берегиня роду — це мати.

— Хто може щось сказати про маму або бабусю?

Діти розповідають вірші.

Снилося мені ясне сонечко,
Що в хаті світило, —
А так лиш моя мама
Дивилася мило.
Приснився мені легкий вітрик,
Що пестив колосся,
А то мені моя мама
Гладила волосся.
Снилась мені ягідочка,
Як мед солоденька,
А то мене цілувала
Мама дороженька.

Фізкультхвилинка

— Діти, а зараз ми розкажемо та покажемо, як ви допомагаєте мамі.

Діти з вихователем утворюють коло та промовляють:

У нас велика сім'я
У ній є не лише Я! (Зупиняються.)
Донечки! (Плескають у долоні дівчата.)
Синочки! (Плескають у долоні хлопці.)

Далі діти імітують рухи під текст вірша.

Дружно вправними руками (піднімання рук)
Допоможемо ми мамі.
Посуд гарно перемиєм,
(діти «миють посуд», «втирають»)
Витрем насухо, складемо,
І при цьому не поб'єм.
Пил зітремо й підметемо —
(«втирають пил», «підмітають»)
Скрізь порядок наведемо. (Кружляються.)

— Ось, які ви гарні помічники! Потрібно берегти свою родину.

Ми з вами — український народ, який складається з родин малих і великих, дружніх і працьовитих.

Подивіться, ось перед вами виставка виробів, які зроблені руками членів ваших родин. Бачите, які працьовиті ваші матусі, бабусі, прабабусі? Розкажіть, хто вишив цей рушник?

Діти показують вироби своєї родини.

— А ось, діти, паперові витинанки. (Вихователь демонструє альбом із паперовими витинанками.) Такі ж гарні, ажурні витинанки вміли виготовляти наші родичі у давнину. Витинанками прикрашали хати наші пращури. Український народ і у наш час користується цим видом народного мистецтва.

Сьогодні ми також спробуємо зробити витинанку «Дерево нашого роду». (Вихователь показує зразок.) Ми приготуємо дерево, а потім ви разом із батьками приклеїте на нього фотографії членів своєї родини. Таким чином, кожен із вас складе дерево свого роду. Зберігатимете його та завжди пам'ятати про свій родовід.

— На кольоровий картон необхідно наклеїти дерево. Дерево спочатку слід вирізати по контуру, а згодом наклеїти.

Пригадайте, як обережно потрібно поводитися з ножицями та беріться до роботи.

Діти виконують завдання. Звучать пісні про родовід.

Діти разом із вихователем розглядають витинанки.

— Подобаються вам ваші дерева? Дома разом із батьками ви завершите свої родові дерева.

— Скажіть, про що ми з вами говорили на занятті? (Про сім'ю, родину)

— Що потрібно для того, щоб родина була щасливою? (Пам'ятати своїх пращурів, говорити приємні слова, добре поводитися, допомагати рідним.)

Заняття 14

Тема. Оздоблення кришки шкатулки
(за петриківським розписом)

Програмовий зміст: учити декоративно розписувати площинний предмет, заповнювати середину прямокутника; закріплювати прийоми малювання квітів, елементів петриківського розпису пензлем та малювання пальцями грона калини; розвивати почуття кольору, уміння орієнтуватись на аркуші паперу; виховувати інтерес до декоративного розпису.

Обладнання: гуашеві фарби, ємкість для води, скриня, українські народні вироби, демонстративні таблиці, пензлики, прямокутні аркуші, що тоновані у чорний колір, запис українських пісень.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Діти, подивіться, яка гарна, дивовижна скриня у мене! Роздивимось, що в ній лежить?

Вихователь достає глиняний свищик, маленьку дерев'яну ложку, вишиту серветку.

— Роздивіться уважно, що це за речі? З чого вони зроблені? Хто їх виготовив?

— На Україні живуть працьовиті люди. У селах Петриківка, Опішня, Косіво живуть справжні майстри. Ми з вами вже ознайомилися з виробами народних умільців цих сіл. Майстри з покоління у покоління передавали основи оздоблення предметів побуту, житла, господарських речей.

Давайте уважно подивимось на скриню. Скажіть, майстри якого українського села працювали над скринею?

— Чому ви так вирішили?

— Так, петриківські майстри використовують для розпису яскраві кольори.

— А що намальовано на скрині? (Квіти)

— Так, характерною рисою петриківського розпису є використання в декоративних композиціях рослинних мотивів. Рослини зображують не так, як вони виглядають насправді, а декоративно, узагальнено.

Вихователь пропонує розглянути демонстративний матеріал та пригадати основні елементи розпису.

Вусики хвилясті,
Тендітні завитки
І соняхи жовтасті,
Жоржини, колоски.
Їх із теплом малюють
І радість нам дарують
Петриківочки майстри.

Фізкультхвилинка

Вихователь збирає дітей навколо себе.

Усі малята стали в коло,
Подивилися навколо.
А тепер, мої малята,
Покрокуємо завзято.
Взялись за ручки, мов віночок, —
І хороводний в нас таночок.

Діти жваво водять хоровод під будь-яку веселу українську народну музику, співають.

— Молодці, гарні українці, добре співали! А зараз ви перетворитеся на петриківських майстрів. Подивіться: перед вами площина форма чорного кольору. Уявіть собі, що це кришка скриньки, яку ви зараз оздоблюватимете візерунком.

Вихователь звертає увагу дітей та показує (малює) декілька елементів, які діти можуть використовувати під час самостійного малювання візерунка.

Діти виконують завдання.

Вихователь разом із дітьми розглядає виконані роботи. Звертається до кожної дитини на ім'я, пояснює, як можна виправити помилки, накладаючи новий шар штрихів.

— Ця квітка дуже гарна — пелюстки в неї яскраві, з м'якими переходами кольору і намальовані правильно. А ця квітка, мабуть, зів'яла. Можливо, цей майстер працював не дуже уважно. Необхідно виправити візерунки.

Вихователь пропонує зробити виставку робіт маленьких петриківських майстрів.

Заняття 15

Тема. Новорічна спіжинка

Програмовий зміст: продовжувати ознайомлювати дітей із новим видом народного мистецтва — витинанкою, її призначенням у прикрашанні житла; учити вирізати елементи орнаментів на папері, складеному вчетверо; удосконалювати засвоєні прийоми різання (по прямій, кривій, косій) по намальованому контуру; виховувати

інтерес до народної творчості, спонукати дітей до участі в оформленні групи до новорічних свят.

Обладнання: білі аркуші паперу, прості олівці, ножиці, запис «Пори року. Зима» П. І. Чайковського.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь пропонує дітям прослухати музику П. І. Чайковського «Пори року. Зима» та відгадати загадку.

Сніг на полях, лід на річках,
Хуга гуляє, коли це буває? (Узимку)

— Діти, чи можна під цю музику уявити зиму? Що ви уявили? (Іде сніг.)

— Пригадайте, як художниця Зима прикрашає землю, які вона обирає кольори?

Вихователь пропонує дітям послухати німецьку народну казку «Чому Сніг білий?».

Жив собі на світі холодний безбарвний Сніг. Ох і сумно ж йому було — все навкруги кольорове: блакитне небо, зелена трава, жовта кульбаба — і тільки він... Та його навіть не видно! Вирішив Сніг і собі колір пошукати. Пішов він до Трави.

— Скажи-но, Травичко, чому ти зелена? — запитує.

— Зелена — то зелена! А тобі навіщо?

— Попросити хотів, щоб ти зі мною кольором поділилася.

— Не можу, — відповідає Трава, — мені й самій мало!

Тоді Сніг пішов до Троянди.

— Поділися зі мною кольором, — попросив він.

— Кольором? З тобою?! — розгнівалася Троянда. — Іди геть!

Кульбабка також не хотіла ділитися зі Снігом. Зовсім йому сумно стало, ледь не плаче. Коли це бачить: при самій землі квіточка, теж засмучена.

— Що за лихо в тебе? — запитує Сніг.

— Кожна квіточка назву має, а я — безіменна, — відповіла та.

Тоді Сніг і про свою біду розповів.

— А хочеш, я поділюся з тобою своїм кольором, а ти зі мною — назвою? — запитана квітка.

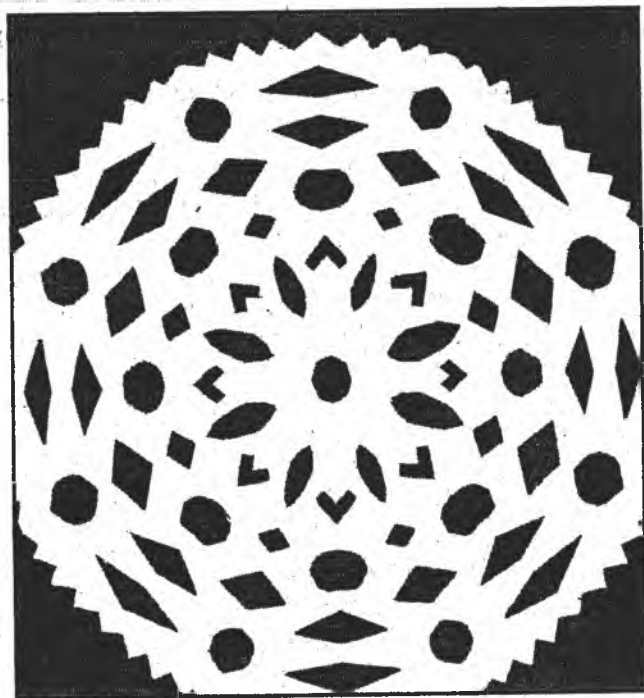
Зрадів Сніг. З тих пір друзі не розлучаються. Усю зиму під снігом зелене стебельце гріється. А лиш весна на поріг — підсніжник вітає її, просунувши крізь замет білу квіточку.

— Про яку квітку йдеться у казці? (Про підсніжник)

— Діти, а з чого складається сніг? (Зі сніжинок)

Фізкультхвилинка

Вихователь просить дітей уявити, що вони — білі легесенькі сніжинки. Дмукнув вітерець — і полетіли сніжиночки! (Діти танцюють у супроводі музики.)

Снігу випало багато,
Треба сніг увесь зібрати
Та у купу покласти.
Значить, я беру лопату. (Діти збираються разом.)
А тепер спочити час.
Де ж це наша кучугура —
Кучугура снігова?
В чому справа?
Наша купа —
Вся розбіглася вона! (Діти розбігаються.)

Вихователь збирає дітей навколо себе.

— Зараз послухайте, малята, дивний віршик-загадку.

Стало біло навкруги —
Я розтрушую сніги,
Наганяю холоди,
Воду сковую в льоди.
В дружбі з дітьми і всіма,
Здогадалися? Я —... (Зима).

— Діти, у давнину взимку в селах, коли не потрібно було працювати на полях, жінки та діти готувалися до Новорічних свят, прикрашали своє житло витинанками.

Що таке витинанка? Які види витинанок ви знаєте?

— Сьогодні ми з вами виготовимо витинанку та прикрасимо нашу групову кімнату. Відгадайте ще одну загадку та згадайтесь, яку витинанку робитимемо.

Зірка сніжно-біла
На рукав мені злетіла.
Поки ніс її сюди, —
Стала краплею води. (Сніжинка)

— Перед вами білий папір, простий олівець, ножиці.

Вихователь демонструє порядок виконання роботи та нагадує правила техніки безпеки під час виконання роботи.

— Візьмемо аркуш білого паперу і виріжмо з нього кружечок. Зігнемо його по діагоналі, а потім ще кілька разів. На отриманому трикутнику намалюємо малюнок для вирізування (*він не повинен бути складним*).

Під музику П. І. Чайковського діти виконують завдання.

— Подивиться, ми виготовили безліч білих сніжинок. Давайте розглянемо їх.

Вони такі гарні, мов справжні!

За допомогою вихователя діти своїми сніжинками прикрашають кімнату. Сніжинки можна підвісити на нитках або прикріпити до вікон за допомогою мила.

ДОДАТКОВИЙ МАТЕРІАЛ

ВІРШІ

ЛІПЛЕННЯ ПОСУДУ

Я охайно, плавно, легко
Пластилін візьму і стеку.
Розкачаю рухом звичним
Заготовку циліндричну.
Стисну пальцями злегенька —
Вийде блюдечко малесеньке.
З пластиліну, а чи з глини
Роблю конус без вершини.
Зроблю гарний візерунок,
І готовий подарунок!

ІМАТОЧОК ГЛИНИ

Іматочок глини на долоні в нас дрімас,
І чим він стане — ще ніхто того не знає:
Чи квіткою, що радує всіх нині,
Чи пташкою у гіллі на калині,
Метеликом яскравим і легким,
Чи деревом, чи зайчиком швидким.
Ви потрудіться добре всі, будь ласка,
Наступить диво — оживе прекрасна казка.

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС

Ми дуже вдячні квітам, їх завжди люблять люди,
Кімнату прикрашають на свята і у будні.
Але проходять миті чарівної краси.
І в'януть, сохнуть квіти, не будуть вже цвісти.
Бо час пройшов цвітіння, прийшла пора врожаю,
Насіннячко дозріє — на той рік буде гарно.
А як же довгу зиму нам без квіток прожити?
І ось що добрі люди придумали зробити:
Для пензликів тоненьких у кішки шерсть узяти,
Темпера із ячком їм стала замість фарби.
І так розмалювали квітками свої хати,
Що їх тепер вже важко сусідам упізнати.
Куди не глянь — квітує красивий, пипний сад,
В хатині завжди свято, завжди панує лад.

Милуєшся красою і на печі й на стінах,
І птахи дивовижні з'явилися на картинах.
Чудові, незрівнянні дивують нас красою.
Так гарно малювати ми навчимося з тобою!

ОЛІВЕЦЬ-МАЛПОВЕЦЬ

Олівець-малювець —
Дуже спритний молодець —
Він турбується про всіх:
І про сонце, і про сніг.
Все він бачить, все він знає,
Навіть в темряві впізнає,
Хто ховається: страшний,
Чи веселий, чи смішний?
Розглядає всіх уважно,
Малювати йому не важко.
Швидко всім портрет малює
І старанно все фарбує.
З олівцем ми всі здружились
І від нього ми навчилися
Цілим світом милуватись
І красою дивуватись.

ГОНЧАРНИЙ КРУГ

Старається гончарний круг,
І глина тягнеться до рук,
Стає вона горнятком —
Малюнком-товстенятком.
Гончар горня оте зніма —
І глина в руки йде сама,
І знов же — тим порядком
Кружля, щоб стать горнятком.

(Т. Коломієць)

ОЛІВЦІ

Ми — веселі олівці,
Наче сонця промінці.
По папері помандруєм,
Все, що схочеш, намалюєм.
Тільки нас не розкидай,
А в коробочку складай.

(І. Блажкевич)

ФАРБИ

Розвела я синю фарбу,
Нею небо я забарвлю,
А з рожево-сірих фарб
Вийдуть хмарка, зорі, яр.

(І. Гушак)

СТОЛЯРИКИ-МОЛОДЦІ

Столярки-молодці,
Тешуть столики й стільці.
Пилочками чики-чики,
Молотками туки-туки.
Чик-тук-туки, чик-тук-туки,
В нас до праці здібні руки.
Ким наші прадіди були, нам прізвиська розповіли.
Хто кравав сукні, став Кравець,
Хто шив взуття, прозвали Швець,
Котли виготовляв Котляр, а ківшик для води — Ківшар.
Кушнір кожухи добре шив, а Снісар дерево різбив.
Для сала бодню збив Бондар, горшки випалював Гончар.
Для суден линви чи капати робили Линники, мій брате.
Цирульник бороди голив. Калашник калачі ліпив.
Трудилися з ранньої зорі землі твоєї трударі.

(А. Свашенко)

ВІНОЧОК

Ой віночку, мій віночку!
В нього я вилету, що схочу:
Ружі, маки і барвінок,
І стебельця материнок.
Ще вилету казки чудові,
Пишні грона калинові
І пісні про Україну.
Я віночок свій надіну
На голівоньку русяву —
Хай красується на славу!

(В. Паронова)

ПРО УКРАЇНУ ПАМ'ЯТАЙ

У всьому світі — кожен зна:
Є Батьківщина лиш одна.
І в нас вона одна-єдина —
Це наша славна Україна.
Не забувай Шевченка спів
Про горду славу козаків.
Не забувай, що ти дитина
Землі, що зветься Україна.

(П. Тичина)

Батьківщино, земле рідна,
Земле сонячна і хлібна,
Ти навік у нас одна.
Ти, як мати, найрідніша,
Ти з дитинства наймиліша,
Ти і взимку найтепліша —
Наша отча сторона.

(М. Сингаївський)

ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ

Де зелені хмари яворів
Заступили неба синій став,
На стежині сонця я зустрів,
Привітав його і запитав:
— Всі народи бачиш ти з висот,
Всі долини і гірські шпилі.
Де найбільший на землі народ?
Де найкраще місце на землі?
Сонце посміхалося здаля:
— Правда, все я бачу з висоти,
Всі народи рівні, а земля
Там найкраща, де родився ти.
Виростає, дитино, й пам'ятай —
Батьківщина — то найкращий край!

(Д. Павличко)

НИСАНКА

У неділю свято — свято Великодня,
Буду малювати писанку сьогодні.
Ось яйце кругленьке в мене на долоньці,
Як земля маленька у промінні сонця.
Думаєте, легко землю розписати?
Треба добре серце й циру душу мати.
Розпишу я цвітом з краю і до краю —
Великодня радість на землі буває.

(В. Паронова)

ВИТИНАНКИ

Витинаю все, що бачу, схочу — все переінакшу,
Витну зайця так, що звірі витівкам його повірять.
Буде зайчик танцювати, на сопільці вигравати.
Зможе зайчик все, що схоче, навіть гору перескочить.
Ляже спати на хмарині, наче на м'якій перині.
І присниться зайченяті рідний ліс, і мама, й тато.

(М. Людкевич)

ВИШИВАНКА

Ми своїми вправними руками
Вишивали рушничок для мами,
Щоб на свято маму привітати,
Нашу радість їй подарувати.
Є на ньому півники святкові,
Є на ньому квіти малинові,
Щоб на свято маму привітати,
Нашу радість їй подарувати.
Синя нитка — птиці прилітають,
А червона — квіти зацвітають,
Щоб на свято маму привітати,
Нашу радість їй подарувати.

Листя вишиваєм зеленаве,
Сонце вишиваємо ласкаве,
Щоб на свято маму привітати,
Нашу радість їй подарувати.

(М. Сингаївський)

ВИШИВАНКА НАЗАРЧИКА

Вишивала молоденька
Мати вишиванку,
А синічок, як віночок,
Біля неї зранку.
Усе в'ється, зазирає —
Цікава дитина.
— Виший, мамо, на сорочці
Мені Україну.
Виший славних козаченьків
І квітів багато.
Одягну я ту сорочку
На велике свято!

(С. Лещук)

Вусики хвилясті, тендітні завитки
І соняхи жовтасті, жоржини, колоски.
Їх із теплом малюють і радість нам дарують
Петриківочки майстри.

ВЕЛИКОДНЯ ГРА

Стали діти у кільце. В кожного в руках яйце.
Марті випало на славу розпочати цю забаву,
Дуже милу, престару великодню гру.
Ходить дівчина кільцем і постукує яйцем...
Що не стукне — трісь і трісь, — яйця тріскають чийсь...
Мартине — ціле, тверде, — Марта рада далі йде...
Стук-стук-стук... І раптом — хресь!
Гру продовжує Петрусь. Стукнув всього разів три
І так само вийшов з гри.
За Петром пішов Максим, декілька дівчат за ним...
• В Олі писанка ціла, Оля в грі перемогла!
А тепер, відомо всім, всі за стіл до Олі в дім
Їсти яйця, все, що є... Просить той, хто виграв.

(М. Хоросницька)

БИЛИНА

(Байка)

Сказав Куц Билині:
— Билинонько! Чого ти така стала,
Мов рибонька в'яла:
Пожовкла, не цвітеш,
Живеш, як не живеш,
Твоя головонька от-от поляже?
— Ой, Куцику! — Билина каже.

— Я на чужині...
 Хто щиро поважа родину,
 Свій рідний край,
 Тому не всюди рай:
 Чужина в'ялить, як Билину.

Коломийки про вишиванки

1. Вишиванко наша слава,
 Ти наша єдина.
 В тобі гордість, в тобі слава,
 І краса, і сила.
2. Нема таких вишиванок
 На всім білім світі,
 Вони душу вивертають
 Й дорослим, і дітям.
3. Ой, вишию вишиванку,
 Та ще буду шити,
 Щоб завидно було тому,
 Хто не вміє шити!
4. Та я собі молоденька
 Рушник вишивала,
 Аби я тим рушниченьком
 Хату прикрашала.
5. Ой, сиджу я біля столу,
 Хрестом вишиваю
 Та я своїй матусеньці
 Гарно помагаю.
6. Вишивали гуцулочки
 За чотири ночі,
 Та не змогли вишивати,
 Бо боліли очі.
7. Ой у лісі на горісі
 Сорока скрекоче.
 Мамка мусить вишивати,
 Бо доня не хоче.
8. Ой, солодкі дівчатонька,
 Пустіть нас до хати.
 Ми вам будем помагати
 Рушник вишивати.
9. Нема краю веселого,
 Як та Гуцульщина.
 Вишиванку вишиває
 Найменша дитина.
10. Нема краю веселого,
 Як гуцульські села.
 Куди зйдемо, скрізь побачим
 Вишиванок силу.

Девіз юних гончарів:

«Горшки ліплять не святі — майстра руки золоті!»

Ритмівка

Тверду глину розмочу,
 Круг гончарний розкручу.
 Залюбки ліплю скульптури:
 Я і плиточник, і муляр,
 Штукатур і маляр я,
 Праця гідна скрізь моя.

Коментування робочих рухів під час ліплення

Раз, два! Раз, два!
 Гончари творять дива:
 Беруть грудочки землі —
 Ставлять посуд на столі.

Пальчикова гімнастика

- Напі пальчики умілі (показати руки, долоньки вгору-вниз)
 Малювати захотіли, (виконувати рухи, ніби малюємо)
 Йдуть до пензлика у гості — (тарабанимо пальчиками по столу)
 З ним так весело і просто. (Киваємо ними, «вітаємося».)
 Раз, два, три — (виконуємо рухи, ніби малюємо цей предмет)
 Намалюємо... ми!
- Пальчики маленькі (показуємо руки)
 Гратися раденькі — (з'єднуємо пальчики)
 В кулачок ховаються, (скласти кулачок)
 В бігу позмагаються. («Віг».)
 Пензлик привітали, (киваємо пензлику)
 З ним помалювали. (Виконуємо рухи, ніби малюємо.)
- Здрастуй, милий олівець, («вітаємося»)
 Мій хороший малювець. (Диригентські рухи, «стрибаємо».)
 Потанцюй гарненько, (плески)
 Друже веселенький,
 Братів у гості запроси, (долоньки догори, стискаємо кулачок)
 І папір цей звесели. (Показуємо папір.)
- Пензлик танцює, («танцює»)
 Пензлик стрибає, («стрибає»)
 Пензлик веселу
 Пісню співає. (Диригентські рухи.)
 З пензликом діти,
 Усі подружились, («замочок», рухи пальцями)
 З ним малювати
 Всі гарно навчилися. (Рухи, ніби малюємо.)
- Всі художники-малята — (рухи в сторони)
 Дуже люблять малювати (удаємо, ніби малюємо)
 І дерева, і травичку, (показуємо дерево, травичку)
 І зайчаток невеличких. («Вушка».)
 Квіти, сонце, небеса — (показуємо)
 Подивись, яка краса! (Руки вперед.)

ЗАГАДКИ

Говорить доріжка — два вишитих кінця:
 «Ти добре мийся, друже! Бруд змий з лиця,
 Тебе повитираю насухо, до кінця».
 Діти, як зветься доріжка оця? *(Рушник)*
 Мочений, товчений, сушений, душений.
 Хто умивається, з тим привітається. *(Рушник)*
 Всіх я обшиваю,
 Сама ж одягу не маю. *(Голка)*
 Кінь сталевий,
 Хвіст шовковий. *(Голка)*
 В землі родився, на кружалі вертівся,
 На вогні пікся, на базарі бував,
 Людей годував, а як упав, то й пропав. *(Горщик)*
 Довгі палички кругленькі —
 Сині, жовті, червоненькі.
 На папері походили,
 Кольори свої лишили...
 Звуться палички оці
 Кольорові... *(олівці)*.
 Дерев'яний та довгенький,
 Маю носик я гостренький.
 На білому слід лишаю, —
 І всіх діток потішаю. *(Олівець)*
 Глина в кого ожива?
 Творить з неї хто дива?
 В кого посуд, ніби жар?
 Ну, звичайно ж, це... *(гончар)*.
 Намалювати можна нею будинки, хмари і поля,
 Зелену затишну алею, високі гори і моря.
 Зачарувати можна нею — така вона чудова й гарна!
 Ти знаєш, як зовуть ту фею?
 Її зовуть, звичайно, ... *(фарба)*.
 Красивий, щедрий, рідний край
 І мова наша — солов'їна.
 Люби, шануй, оберігай
 Усе, що зветься... *(Україна)*!
 Як уродилась, то була біла,
 Тепер подивіться: рябенька, я ціла,
 Мені змалювала Оксана всі бочки
 У жовті, червоні, біленькі квіточки,
 Лежу на столі коло круглої паски,
 Моргаю до сиру, тулюсь до ковбаски.
 До хрону, до сиру, до масла сміюся.
 А ну відгадайте, лишень, як я звуся? *(Писанка)*.

СКОРОМОВКИ

Вишиваю вишиваночку
 Я для братика Іваночка.
 Вишиваночка у вишеньках,
 Ягідками рясно вишита.
 Пошили сину повкову сорочку.
 Старшому сину пошили синю свитину.
 Молодшому сину пошили сині штани.
 Хочеш їсти калачі —
 Не лежи на печі.
 Сім дочок-сіроочок
 Вишивають сім сорочок.
 Сім братів-малярів в королівстві кольорів.
 Кожен маляр королює — в королівстві малярує.

ПРИСЛІВ'Я

Про працю та народні ремесла
 З ремеслом дружити — в житті не тужити.
 Який ремісник, така й робота.
 Діло майстра величає.
 Майстра по роботі впізнати.
 У ремісника золота рука.
 Гончара глина годує.
 Не святі горшки ліплять, а прості люди.
 Без голки кожуха не пошиєш.
 Куди голка туди й нитка.
 І кравець з голки живе.
 Добра пряля і на скіпці напряде.
 Без веретена пряжі не спрядеш.
 Скільки клубочок не в'ється, а кінець знайдеться.
 Ото ткач: нитка рветься, а він у плач.
 Очам страшно, а руки зроблять.
 Якщо добре працюватимеш, честь і славу матимеш.
 Сталь гартується у вогні, людина — у труді.
 Як до діла, так і сіла.
 Без труда нема плода.
 По роботі майстра пізнають.
 Сьогоднішньої роботи на завтра не відкладай.
 Не одяг красить людину, а добрі діла.
 Праця людину годує, а лінь марнує.
 Умілому всяка робота легка.

Від дощу земля зеленіє — від праці народ багатіє.
 Кожен майстер колись був невмілий.
 Маленька праця краща за велике безділля.
 Хто спішить, той двічі робить.
 У вмілого руки не болять.
 Роботящі руки гори звернуть.
 Щоб добре жити, треба працю любити.
 Кожен майстер своє ремесло хвалить.

Про рідний край

Де рідний край, тут і рай.
 Кожному мила своя сторона.
 Добре тому, хто в своєму дому.
 Рідна земля і в жмені мила.
 Нема в світі дорожчого, як родина.
 Рідний край — земний рай.
 Людина без вітчизни, як соловей без пісні.

Про хоробрих захисників

Козача потилиця панам не хилиться.
 Степ та воля — козацька доля.
 Де козак, там і слава.
 Ндо там холод, коли козак молод!
 Береженого Бог береже, а козака шабля стереже.
 За рідний край життя віддай.

ІГРИ

Гра «Кольорові жмурки»

Мета: закріплювати назви кольорів та їх відтінків.

Хід гри

Ведучий обирається лічилкою, стає в середину кола.

Діти, идучи по колу, промовляють:

Жмурки граємо охоче,
 Заховатись гарно хочем.
 І тобі нас не знайти,
 Бо ми знаєм кольори!

Ведучий заплющує очі й каже:

Один, два, три, чотири, п'ять,
 Зелений колір йду шукать.

Усі діти розбігаються, намагаючись знайти в оточенні названий колір і торкнутись його. Програє той, кого впіймав ведучий.

Гра «Веселка»

Мета: закріплювати порядок кольорів веселки.

Хід гри

Діти йдуть по колу й промовляють слова:

Диво-райдуга на небі
 На нас дивиться згори.
 Який колір буде в тебе,
 Швидко-швидко повтори.

Ведучий лічилкою обирає дитину:

Один, два, три —
 Червоний колір будеш ти.

Усі, хто стоять за «червоним кольором», називають по черзі кольори: оранжевий, жовтий тощо.

Решта дітей поки що стоять осторонь, а «кольори веселки» за сигналом «дощ» розбігаються, а за сигналом «сонечко» шикуються по порядку кольорів і називають свої характеристики.

Гра «Василь»

За допомогою лічилки обирають хлопчика, який виконуватиме роль Василя.

Він виходить до іншої кімнати. Решта дітей домовляються між собою, які рухи імітуватимуть перед Василем (*наприклад, шити, колоти дрова, грати на скрипці, ліпити на гончарному крузі, малювати, вишивати та ін.*), а він мусить відгадати. Якщо це йому не вдається, знову йде за двері. Коли відгадає, малюки кричать: «Відгадав» і тікають, а Василь ловить їх. Спіймана дитина стає Василем. Під час гри діти рухаються по колу і співають:

Ой Василю, товаришу, ну ж бо глянь ти на нас,
 Чи вгадаєш, товаришу, яка праця у нас?
 А як не вгадаєш, будемо карати,
 Тоді будеш перед нами
 Три дні танцювати.

Гра «Кольори»

Ведучий називає колір, а гравець швидко (за 1 хв) має назвати 5 різних предметів того самого кольору (*наприклад, зелений — огірок, коник-стрибунець, листок, жаба, трава*).

Гра «Фарби»

У гру грають 10–20 дітей. Обирають «суддю», «пензлика», «чорта».

Решта дітей сідають у рядок на лавці або колоді. «Пензлик» пошепки, щоб ніхто не чув, кожному гравцеві дає назву якоїсь фарби: «Ти будеш червона, а ти — синя, чорна, зелена...» Можна називати «червоне яблуко», «золотий колосок», «голуба хустина» та ін., тобто такі назви, які важко відгадати.

Коли всі «фарби» визначилися, з'являються «покупець» і «чорт».

- Дзінь-дзінь!
- Хто прийшов?
- Покупець.
- По що?
- По фарбу.
- По яку?
- По зелену.
- Вибирай собі.

Якщо відгадає, то забирає «фарбу». Якщо ні, то по «фарбу» вже йде «чорт».

І промовляє все так само, як і «покупець», лише перші слова каже: «Бом-бом!»

Так вони ходять обирати «фарби», доки не розберуть усі. Трапляється, що деяких «фарб» так і не відгадають. Тоді «суддя», за згодою усіх гравців, називає: «Глиняна, залізна, земляна, зелений огірок» та ін. Залишається тільки відгадати, хто є хто. Коли усі «фарби» відгадані, то «покупець» і «чорт» беруть палицю за кінці, а «фарби» беруться за них (*«фарби стають на бік «покупця» або «чорта», залежно від того, хто їх відгадав»*) і тягнуть у різні боки палицю, хто кого перетягне. «Суддя» спостерігає за перетягуванням.

Гра «Опиши Україну» (з м'ячем)

Запропонувати дітям, щоб вони, передаючи м'яч по колу, казали гарні слова про Україну: «Яка Україна?» (*Безкрая, багата, гостинна, співуча, горда, дружня, працьовита тощо*)

Гра «Колись і зараз»

Вихователь пропонує дітям, почувши речення, визначити, якого часу воно стосується (теперішнього чи минулого). Якщо минулого, то діти показують руками позаду себе — «було колись», якщо ж речення стосується сьогодення, то діти розводять руки у сторони.

- «Стоїть хата з глиняними стінами та солом'яним дахом».
- «Якщо із сіней увійти до світлиці, то з одного боку можна побачити піч...»
- «Висока багатоповерхова споруда із залізобетону та скла вражає своєю красою й величчю».
- «За піччю — дерев'яний поміст (піл) для сну або ліжка».
- «У дворі на каруселях розважаються дітлахи, а поруч — парк для відпочинку»
- «Між дверима й піччю стояли кочерга, рога, а біля мисника — віник, відро».

Гра «Кому що потрібно?»

Вихователь, кидаючи м'яч, називає людину за професією, а діти відповідають, що саме їй потрібно для роботи. Називати слід предмети, необхідні для роботи людям певної професії або ремесла.

Наприклад, для роботи гончареві потрібні: глина, вода, гончарний круг тощо.

Гра «Що зроблено людиною?»

Вихователь запитує: «Що зроблено людиною (майстром) і з чого?» і за правильну відповідь дає фантик. Дитина повинна назвати предмети, зроблені людиною цієї професії або ремесла, коментуючи, з чого вони зроблені. Виграє той, у кого виявиться більше фантиків.

СЛОВНИК НАРОДОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

Ангоб — кольорова або біла глина, що застосовується для художнього розпису гончарних виробів.

Барильце (барило) — невелика діжка для рідини (найчастіше з дерева) із двома днищами і опуклими стінками, стягнутими обручами.

Витинанка — один із видів українського народного декоративного мистецтва. Це сюжетні та орнаментальні прикраси житла, ажурно або силуетно вирізані ножицями з паперу.

Вишиванка — вид народно-декоративного мистецтва, орнаментальне або сюжетне зображення ручними або машинними швами на тканині.

Глечики — глиняне начиння для зберігання молока і приготування кисляку та сиру.

Глина — багатомінеральна гірська порода, яка з водою утворює пластичну масу.

Глинка — біла глина, що використовується для виготовлення фарфорових виробів.

Гончарство — обробка глини та виготовлення різноманітного кухонного посуду.

Горнятко — маленький горщик.

Горщик — керамічне начиння для варіння їжі.

Дряпанка — фарбоване яйце, на шкарлупі якого гострим предметом видряпується певний орнамент.

Килимарство — виготовлення килимів, покриттів ручним або машинним способом.

Крапанка — однотонні фарбовані курячі яйця.

Куманець — глиняна посудина у формі колеса для спиртних напоїв, що надягалася на руку.

Лозоплетіння — кустарний промисел із виготовлення господарсько-побутових та художніх виробів із різноманітної дерев'яної сировини (лози, кори молоді липи, берези).

Макітра — широкий глиняний горщик із шершавою поверхнею усередині для перетирання маку, льону тощо.

Писанка — великоднє куряче яйце, розписане за допомогою бджолиного воску різнокольоровими фарбами.

Писанкарство — традиція у слов'янських народів розмальовувати яйця на Великдень.

Полумисок — неглибока тарілка.

Ремесло — дрібне виробництво готових виробів, засноване на ручній техніці.

Рипка — низький кулеподібний глиняний посуд, де тримали молоко, сметану і масло.

Рушник — український традиційний текстильний вишитий виріб.

Свистунці — дитячі дерев'яні іграшки, які утворюють свист.

Свищики — дитячі глиняні іграшки у вигляді коників чи пташок, що утворюють свист.

Тикви — вузькогорлі глечики з ручками і високим горлом, що призначені для води та вина.

Дошкільний
навчальний заклад

ДНЗ

ВИХОВАТЕЛЮ

Е. В. Фоменко

Формування національної самосвідомості

Посібник містить матеріали, що розкривають актуальність та педагогічне значення проблеми формування національного типу особистості; методичні поради щодо ознайомлення з українським народним мистецтвом; орієнтовне перспективне планування занять; дидактичний матеріал тощо. Ці інформативно-методичні матеріали стануть у пригоді вихователям дошкільних навчальних закладів, студентам педагогічних навчальних закладів.

Також
читайте

Код: ДН145

Код: ДН94

Код: ДН80

Замовляйте за адресою:

61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа».

тел. (057) 731-96-33.

e-mail: office@osnova.com.ua, www.osnova.com.ua

9 786110 002776